

АНТОЛОГІЯ
ЯПОНСЬКОЇ
ПОЕЗІЇ

ХАЙКУ
XVII—XX СТ.

はるさめ
春雨や

もの書ぬ身^{かか み}の

「わ」
あはれなる

*Весняний дощ!
Шкода мені людей,
Які не вміють вірша написати.*

(1777)

Йоса Бусон

АНТОЛОГІЯ
ЯПОНСЬКОЇ
ПОЕЗІЇ

ХАЙКУ
XVII–XX СТ.

*Передмова, переклад з японської
та коментарі
Івана Бондаренка*

ДНІПРО

DNIPRO
2002

Двомовна (українською та японською мовами) антологія містить переклади та оригінали понад 1000 віршів, написаних у жанрі хайку (хокку) відомими японськими поетами XVII – XX ст. Серед імен, репрезентованих у цьому виданні, і загально визнані класики японської поезії: Мацуо Басьо, Йоса Бусон, Кобаясі Ісса, Масаока Сікі, Нацуме Сосекі, Такахама Кьосі, Піда Дакоцу, і поети-реформатори, що прагнули оновити жанр хайку, вийти за межі його формально-структурних і тематичних канонів: Накацукі Іпекіро, Танеда Сантока, Одзакі Хосай.

Переклад українською мовою переважної більшості включених до антології віршів здійснено вперше.

Для тих читачів, що вже знають або вивчають японську мову, ієрогліфічні написання та особливості читання окремих японських слів у оригіналах віршів супроводжуються фонетичною транскрипцією (фуріганною).

Видання здійснюється за фінансового сприяння Японського Фонду.

This book is published under the financial support of the Japan Foundation.

В оформленні використано твори японського живопису

Редактор Ігор Римарук

© І. П. Бондаренко. Український переклад, передмова, коментарі, 2002.

ISBN 966-578-100-6

© Видавництво «Дніпро». Художнє оформлення, 2002.

ПЕРЕДМОВА

• Вам не трапиться, мабуть, жоден японець, який за своє життя не спробував би скласти власного вірша чи не знав би напам'ять кілька хайку з поетичної спадщини Мацуо Басьо, Йоси Бусона, Кобаясі Ісси, Масаоки Сікі або танка з відомих поетичних антологій VIII–XIII ст.: «Ман-йо-сю», «Кокін-сю», «Сінжокін-сю», «Хяку-нін іс-сю» та ін. З дитинства поезія так органічно входить до повсякденного життя мешканців цієї країни, так тісно пов'язана з проявом їхніх почуттів та емоцій, що уявити собі японця, який би не любив поезію (чи принаймні відверто в цьому зізнавався), неможливо. Як неможливо пізнати душу цього народу, не знаючи його поезії. Майже 1100 років тому видатний японський поет і укладач всесвітньовідомої поетичної антології «Кокін-сю» («Кокінвака-сю», 905 р.) Кі-но Цураяоки в передмові до неї писав: «Насінням, з якого проростають тисячі й тисячі пісень Ямато*, є людське серце. Люди, що живуть на цьому світі, неначе густими заростями, обплетені безліччю справ. І те, що в них на серці, те, що вони бачать і чують, вони висловлюють у своїх піснях».

* Ямато – давня назва Японії.

Найдавнішою піснею, яку, за словами Кі-но Цураюкі, було складено ще тоді, «коли землю тільки почали заселяти люди», була пісня Бога Вітру Сусано О-но Мікото. Спустившись з неба й перемігши восьмиголового змія, він визволив з полону свою дружину Кусінада-хіме й побудував для неї палац. Після цього Сусано О-но Мікото склав першу японську пісню:

Над Ідзумо* нависли вісім хмар
І вісім мурів височать.
Ці вісім мурів
Я зводжу, щоб дружину захищать.
Ці вісім мурів!

6

Поетичні шедеври, створені впродовж багатьох поколінь кращими японськими поетами, трапляються в Японії на кожному кроці. Вони викарбувані на гранітних брилах, установлених практично в усіх мальовничих куточках країни: поблизу численних водоградів, обабіч стародавніх доріг, на гірських перевалах. Вам обов'язково потрапить на очі покритий зеленим мохом камінь із викарбуваним на ньому віршем біля того чи того відомого історичного місця: поруч із синтоїстським або буддйським храмом, на пам'ятнику чи на могильному надгробку.

* Ідзумо – «країна Богів», історична назва місцевості на узбережжі Японського моря (східна частина сучасної преф. Сімане, о. Хонсю), один із головних центрів синтоїзму в Японії.

• Переважна більшість пейзажних малюнків на шовку чи папері, так званих «каке-моно» («каке-дзіку»), якими здавна прикрашають стіни японських будинків, теж, як правило, супроводжується текстом вірша відомого поета або самого художника. Навіть деякі стародавні ігри для дітей та дорослих, як, наприклад, «Огура хяку-нін іс-сю» («Карута-асобі»), вимагають від гравців чудового знання напам'ять кращих творів японської класичної поезії минулих століть.

У країні існує безліч аматорських поетичних клубів, гуртків, шкіл, які власним коштом щороку друкують величезну кількість поетичних збірок та часописів з віршами своїх членів. Редактор популярного в Японії журналу «Тай-йо» («Сонце») Юдзьобо Хідеакі в одному з номерів, присвяченому японській поезії хайкай (№16, 1976 р.), зазначав, що «кількість японців, які пишуть сьогодні вірші в жанрі хайку, наближається до 3 мільйонів».

Звичайно, що цій віршоманії, такому поголовному захопленню японців написанням власних віршів, сприяє не лише їхня загальновідома лю-

бов до прекрасного, але й оманлива «простота» поетичних форм (жанрів), що використовуються в японській поезії: невеликий обсяг, відсутність рими, віршового розміру (звичайно, у європейському розумінні цього терміна) тощо. Адже справді, здавалося б, що простіше: напиши п'ятискладовий рядок, потім семи-складовий, а потім ще раз п'ятискладовий – і вірш-хайку готовий! Але справжніми поетами стають одиниці.

Слушно писав колись американський письменник Джек Лондон у листі до однієї зі своїх численних шанувальниць: «Немає нічого складнішого від простоти! І в цьому сенсі написати два томи «Капіталу» значно легше, ніж маленький ліричний вірш, у якому йдеться про людські почуття». Ця оманлива «простота» японських поетичних форм призводила до анекдотичних випадків, що донесла до наших днів історія. Так, всесвітньовідомий японський письменник-романіст Іхара Сайкаку (1642–1693), який до сорока років писав лише вірші (його перший прозовий твір – роман «Чоловік, що обрав кохання» з'явився в 1682 р.), одного разу протягом дня склав майже 1600 хайку, які

* видав окремою збіркою в 1675 р. під назвою («Хайкай оякадзу» – «Велика кількість хайку», або: «Тисяча рядків хайкай, складених на самоті протягом одного дня»). Змагаючись з ним, один маловідомий поет із м. Сендай через деякий час протягом дня пише 3000 хайку. Ображений Іхара Сайкаку в 1681 р. видає нову збірку віршів «Сайкаку оякадзу», що містила вже 4000 хайку, також складених ним впродовж одного дня. Ось приклад із цієї збірки:

Витрушувать чи ні
 Постіль мені
 Сьогодні ввечері?

Згодом, у 1684 р., на поетичному конкурсі на швидкість складання віршів («якадзу») під час святкової церемонії в храмі Сумійосі (м. Осака) Іхара Сайкаку протягом дня складає вже понад 23 000 хайку (16 віршів за хвилину) – абсолютний рекорд, неперевершений і донині. Але видавати їх він уже не став.

Зауважимо з цього приводу, що всесвітньо-відомий майстер хайку Мацуо Басьо за все своє життя написав трохи більше тисячі віршів у цьому жанрі.

У сучасній Японії на всеяпонських та місцевих каналах телебачення регулярно виходять спеціальні поетичні програми, проводяться численні конкурси та поетичні турніри. І ця любов японців до поезії, їхнє доскональне знання національної поетичної спадщини – лише один із яскравих проявів надзвичайно дбайливого й зацікавленого ставлення цього народу до свого історичного минулого і власної культури, якому в них варто було б повчитися багатьом народам світу.

ЖАНРИ ЯПОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Японська поезія і, зокрема, поезія в жанрі хайку, є унікальним явищем в історії світової літератури, і залишається лише жалкувати, що Європа та інші країни світу вперше відкрили її для себе так пізно – лише наприкінці XIX ст. Сталося б це раніше, – можливо, усі ті глибокі демократичні зміни поетичних форм, жанрів, а головне – мови поезії, які спостерігалися в історії багатьох європейських літератур протягом усього XIX і на початку XX століть, також відбулися б значно раніше.

Головними жанрами японської класичної поезії, що має майже півторатисячолітню історію, були й залишаються танка (до кінця XIX ст. цей жанр у самій Японії переважно називали вака або мідзіка-ута) та хайку (хокку)*. Саме ці два поетичні жанри, формальною метричною ознакою яких є кількість складів у рядку (у традиційному японському написанні – стовпчику), а також загальна кількість складів у вірші (відповідно: 31 / 5 - 7 - 5 - 7 - 7 / та 17 / 5 - 7 - 5 /), охоплюють практично 95 відсотків усієї японської поезії. Але, звичайно, лише цими жанрами багатство японської поезії не вичерпується. У науковій літературі, присвяченій поезії та жанровому складу класичної японської поезії, трапляються різні класифікації поетичних жанрів залежно від принципів, покладених у основу тієї чи тієї класифікації. Так, відомий мовознавець і один із кращих перекладачів японської класичної поезії французькою мовою Жорж Бонно на підставі ритмічної структури японських вірців («ensemble des rythmes») виділяв п'ять головних поетичних жанрів:

1. «Нага-ута» (або тьока, досл. з яп.: «довга

* Термін хайку (досл. з яп.: «комічний вірш») у його сучасному розумінні, тобто як означення окремого поетичного жанру, уперше запровадив у обіг Масаока Сікі (1867–1902) наприкінці XIX ст., використавши його у своєму літературному маніфесті «Хайкай тайю» («Принципи / форми / поезії хайку», – 1895 р.). До цього часу цей жанр, що відокремився від танка у XVI–XVII ст., традиційно називався хокку (досл. з яп.: «початковий вірш»). Своєрідним перехідним містком між ними був жанр ренга (хайкай-но ренга) – «нанізани строфи», коли першу частину вірша (саме тому вона й називалася хокку) – 3 рядки (5-7-5 складів), писав один поет, а другу (агеку) – 2 рядки (7-7 складів) – інший.

пісня»), метричну структуру якої складає «елементарний ритм» (5 - 7... чи, навпаки, 7 - 5... складів у рядку) з невизначеною загальною кількістю рядків у кожному окремому вірші. Саме в цьому жанрі були написані найдавніші вірші, включені до складу першої антології японської поезії «Ман-йо-сю» (萬葉集 – «Збірка міриад листків», друга половина VIII ст.). Із загальної кількості 4516 віршів, що містить ця поетична збірка, 265 написані в жанрі «нага-ута».

2. «Додоїцу» – 26-складова строфа (відповідно: 7-7-7-5 складів у рядку-стовпчику), якою писалися народні жартовливі вірші, що дуже нагадують українські коломийки або російські частівки.

3. «Танка» (досл. з яп.: «коротка пісня») – 31-складова строфа (відповідно: 7-5-7-7-7 складів у рядку-стовпчику). Переважна більшість віршів з антології «Ман-йо-сю» була написана саме в цьому поетичному жанрі (4194 з 4516), а «Кокін-сю» взагалі можна назвати антологією танка, оскільки лише 9 з 1100 її віршів належали до інших поетичних жанрів («нага-ута» й «седока»).

4. «Хайку» (досл. з яп.: «комічний вірш») – 17-складова строфа (відповідно: 7-5-7 складів у рядку-стовпчику).

5. «Сінтай-сі» – сучасні вільні строфи («*rhythmes libres contemporains*») з невизначеною кількістю складів у одному рядку і рядків у вірші (див.: G. Bonneau. *Antologie de la poésie japonaise*. – Paris, 1935. – P. 24–26).

Суттєвим недоліком цієї децю спрощеної, як на нашу думку, класифікації є те, що до складу жанрів класичної японської поезії Ж. Бонно відносить жанр додоїцу, який належить до фольклорних поетичних форм. Про це яскраво свідчить хоча б те, що переважна більшість написаних у цьому жанрі і включених до складу різних поетичних збірок чи антологій віршів не мають автора.

Відомий російський учений-сходознавець академік М. І. Конрад у статті «Форми японської поезії» (Конрад Н. И. *Японская литература в образцах и очерках*. – М., 1991. – С. 465–504) наводить значно докладнішу класифікацію японських поетичних жанрів. У її основу він також поклав метричну структуру стро-

фічних форм, але, на відміну від Жоржа Бонно, М. І. Конрад досить чітко розділяє поняття «строфічного» й «жанрового» елементів у японській поезії, хоча при цьому теж не виходить за межі суто формальних ознак того чи іншого поетичного жанру: кожній із виділених М. І. Конрадом строфічних форм у його класифікації відповідає окремий поетичний жанр з аналогічною назвою. На нашу думку, це є свідченням того, що будь-яке механічне перенесення наявних у європейському літературознавстві критеріїв для визначення поетичних жанрів на східну літературу в цілому і японську поезію зокрема не завжди продуктивне. Жанри японської поезії внаслідок цілої низки об'єктивних причин набагато тісніше пов'язані зі своїми суто формальними ознаками, ніж жанри поезії європейської. Українському поетові загалом байдуже – писати про своє кохання ямбом чи хореєм, скласти невеликий ліричний вірш чи цілу поему, сонет чи баладу. Головне для нього – описати свої почуття й «примусити» читача пережити те, що переживає у своїй душі він сам. Якщо ж про своє кохання вирішив написати японський поет, то він обов'язково

• *обере жанр танка. Що ж стосується філософсько-ліричних роздумів чи пейзажної лірики, то в цьому випадку найпридатнішою поетичною формою традиційно вважається хайку. І хоч багато японських поетів намагалися зруйнувати цю багатовікову традицію, вийти за формально-структурні й тематичні межі того чи того поетичного жанру або створити свій власний новий жанр, вони неодмінно зазнавали поразки. Надзвичайно рідкісні винятки з цього непорушного й донині правила, як, наприклад, творчість поетів Сантоки Танеди чи Одзакі Хосая, лише підтверджують цю закономірність.*

У класифікації М. І. Конрада система строфічних форм і головних жанрів японської класичної поезії виглядає таким чином:

І. Строфа нага-ута. (Схема: 5-7... 7-7): мала строфа «котьока» – від 7 до 15 віршів (рядків-стовпчиків); середня строфа «тютьока» – від 16 до 50 віршів; велика строфа «дайтьока» – від 50-ти й більше.

Ця строфа, як зазначає вчений, застосовувалася головним чином у двох жанрах: нага-ута – «лірична пісня», моногатарі-ута –

«епічна поема». Як приклад «нага-ута» наведемо вірш, яким відкривається антологія «Ман-йо-сю» (переклад наш. – І. Б.):

В руках у тебе кошик.
 Гарний кошик!
 В руках у тебе ніжик.
 Гарний ніж!
 Дитятко любе!
 На узгір'ї цьому
 Збираєш трави ти.
 – А де твій дім
 І як твоє ім'я? –
 Спитати хочу.
 В краю Ямато
 Понад усіма
 Лиш я паную,
 Всюди я керую!
 Я тут Володар!
 А тому-бо ти
 Мені сказати неодмінно мусиш,
 І де твій дім,
 І як твоє ім'я?

(Імператор Юряку)

II. Строфа буссоку-секі-май (буссоку-секі-ка).
 (Схема: 5-7-5-7-7-7).

Цією строфічною формою писали переважно вірші, які належали до жанру буддійської релігійної лірики. Ці релігійно-ліричні твори датуються епохою Нара (710–794 рр.), і до нашого часу збереглося тільки 19 віршів цього

• рідкісного жанру. А тому ставити його в один ряд з іншими жанрами японської класичної поезії, як це робить услід за деякими японськими літературознавцями М. І. Конрад, на нашу думку, не зовсім доцільно. Тим паче, що її сам учений у цій же статті справедливо зауважує: ця строфа «може розглядатися як похідна від танка, збільшена лише на один зайвий семискладовий рядок у кінці; додатковий характер цього останнього рядка впливає з його композиційного значення: останній рядок є своєрідним приспівом, який у трохи зміненому вигляді повторює попередній, і тема вірша повністю вичерпується вже в перших п'яти рядках» (див: М. І. Конрад. – 1991. – С. 473).

III. Строфа седока. (Схема: 5-7-7-5-7-7).

Ця строфа, як і попередня (буссоку-секі-ка), почала відмирати ще в епоху Нара. Про це свідчить той факт, що в антології «Ман-йо-сю» налічується лише 62 вірші, написані в цьому жанрі. За своєю тематикою він мало чим відрізнявся від танка. Ось приклад вірша-седока з антології «Ман-йо-сю» (переклад наш. – І. Б.):

Ти прошмигни в щілинку непомітно
Крізь занавіску

* Зокрема, один із них був викарбуваний на камені поруч із відбитком ступні Будди, який нині знаходиться в храмі Якусі (преф. Нара) і приписується відомому буддистському священику Дзьосану (Фумуя-но-ма-хіто) (переклад наш. – І. Б.):

З благоговінням брилу кам'яну
Зі слідом від ступні самого Будди
Обходжу я.
Кружляючи довкіл,
Свій шлях закінчити хотів би в цьому світі,
Закінчити життя на цій землі!

В перлах дорогих!
 Якщо ж мене благопристойна ненька
 Спитає: «Що це?»,
 «Вітер!» – відповім.
 (XI, 2364)

(Невідомий автор)

IV. Строфа танка. (Схема: 5-7-5-7-7):

- а) власне «танка» – ліричні вірші різного титу;
- б) «хайкай» – комічна поезія, що об'єднує такі жанрові різновиди, як «дзаре-ута» («Ман-йо-сю»), «хайкай-но-ута» («Кокін-сю»), «ракусю» та «кьока».

V. Строфа імайо. (Схема: 7-5-7-5, повторена двічі):

- а) власне «імайо» – ліричні вірші епохи Камакура;
- б) «васан» – буддійські релігійні пісні.

VI. Строфа хокку. (Схема: 5-7-5):

- а) «хайку» – ліричні вірші;
- б) «кьоку» – комічні та пародійні вірші («сенрю»).

VII. Строфа ката-ута. (Схема: 5-7-7).

Ця строфа використовувалася для написання простих віршів риторичного характеру й особливого поширення не отримала.

VIII. Строфа ренга. (Схема: 5-7-5-7-7, повторена кілька разів):

а) власне «ренга» – ліричні й лірично-епічні вірші, «нанизані строфи», що їх склали два та більше авторів одночасно.

б) «хайкай-тьо-но ренга» – комічна поезія.

У цій же статті М. І. Конрад наводить також таблицю репрезентативних поетичних жанрів, які були панівними в японській поезії в той чи той історичний період:

I. Епоха Нара (710–794 рр.) – нага-ута.

II. Епоха Хей-ан (794–1185 рр.) – танка.

III. Епоха Камакура (1185–1333 рр.) – імайо.

IV. Епоха Муроматі (1333–1568 рр.) – ренга.

V. Епоха Едо (1600–1868 рр.) – хокку. (Див.: М. І. Конрад. – 1991. – С. 504).

Безперечно, ця таблиця є досить умовною й віддзеркалює радше загальну тенденцію творчих пошуків у японській класичній поезії в різні епохи, аніж рівень поетичних досягнень.

ПОЕЗІЯ ХАЙКАЙ

Існує безліч визначень хайку як поетичної форми й одного з головних жанрів японської класичної поезії. Але жодне з них не є вичерпним для розуміння цього феномену в історії світової літератури. Напевно, так склалося тому, що кожен із читачів сприймає й розуміє цю поезію (навіть один і той самий вірш!) по-різному, відкриваючи в ній те, що асоціюється лише з його власним життєвим досвідом, його долею, тими потаємними почуттями, які народжуються лише в його серці, які живуть і помирають разом з окремою неповторною людиною.

Серед усього розмаїття визначень хайку найоригінальнішим і найцікавішим для розуміння поетики цього жанру нам здається тлумачення, на яке ми натрапили у О. Геніса: «Хокку вражають своєю неперебірливістю. Ці вірші не «ростуть із сміття», а залишаються з ним. Їм байдуже, про що казати, тому що важлива не картина, а погляд. Хокку не розповідають про те, що бачить поет, а примушують нас побачити те, що видно й без нього. Ми бачимо світ не таким, яким він нам

уявляється, і не таким, яким він міг би бути, і не таким, яким би він мусив бути. Ми бачимо світ таким, яким би він був і без нас. Хокку не фотографують мить, а викарбовують її на камені. Вони зупиняють плин часу – так, як зупинений, а не зламаний годинник. Хокку не лаконічні, а самодостатні. Недомовленість була б надмірною. Це – остаточний результат віднімання. Вони нагадують піраміди, монументальність яких не залежить від розміру. Сюжет у хокку розгортається за межами тексту. Ми бачимо лише його наслідок: життя, безперечна присутність речей, безкомпромісна реальність їхнього існування. Речами хокку цікавляться не тому, що вони щось символізують, а тому, що вони, речі, існують. Слова в хокку повинні приголошувати точністю – неначе сунув руку в окріп» (див.: А. Геніс. «Довлатов и окрестности». – Новый мир. – №7.–1998.–С. 135.).

Найближчим до хайку поетичним жанром у європейській поезії можна вважати моновіриш із внутрішньою (непостійною) цезурою (паузою), яка в хайку, як правило, знаходиться після п'ятого чи дванадцятого складу: 5 // 7-5, або

ж: 5-7 // 5. Дуже часто функцію цієї цезури, що поділяє хайку на дві частини й додає йому інтонаційної завершеності, виконують різні емоційні слова (вигуки), модальні й граматичні постфікси (частки; яп.: «дзьосі» / 助詞 /): や (-я), よ (-йо), ぞ (-дзо), けり (-кері), つつ (-цуцу), か (-ка) та інші, а в кінці вірша – かな/哉! (-кана).

У японській поезії вони отримали назву «кіредзі» («ріжучі слова»). Наведемо кілька типових прикладів їх використання в хайку Басьо:

22

...

Старий ставок.
Пірнуло жабеня –
Вода сплеснула.

ふるいけ
古池 せ
かわずとび
蛙 飛こむ
みず おと
水の音

...

Накуй, зозуле,
Ще і самоти
Мені, сумному!

われ
うき我を
さびしがらせ よ
かんこどり

...

Туман і мряка
Застять Фудзіяму,
А все одно – не відвести очей!

きり
霧しぐれ
ふじ
富士をみぬ日 ぞ
おもしろ
面白き

...

Засохла гілка –
Крука притулок.
Осінній вечір.

えだ
かれ柴に
からす
鳥のとまり けり
あき くれ
秋の暮

- *Основоположником і патріархом жанру хайку, поетом-класиком, який створив і обґрунтував його поетично-філософську концепцію, сприяв тріумфальному переходові хайку від комічної до високої поезії, традиційно вважається Мацуо Басьо (1644–1694). Але це не зовсім справедливо. Жанр хайку почав відокремлюватися від жанру ренга й перетворюватися на окремий поетичний жанр набгато раніше. Ще на початку XVI ст. японський поет Ямадзакі Сокан (1464–1552) склав поетичну збірку «Інуцукуба-сю» (1523–1532/?), до якої включив кращі приклади «початкових віршів» (хокку) із різних відомих на той час збірок ренга.*

У 1619 р. поет Мацунага Тейтоку (1571–1653) заснує в м. Кіото першу в історії японської поезії школу хайкай і згодом разом з учнями друкує першу збірку віршів «Еноко-сю» («Цуценяча збірка», 1633), написаних у жанрі хайку. Саме школа Тейтоку, яка згодом отримала назву «Теймон», сприяла поширенню поезії хайкай у країні, і саме Мацунага Тейтоку обґрунтував перші теоретичні засади поетики цього жанру.

Після смерті Мацунаги Тейтоку й закінчення періоду «чвар» між його учнями в поезії хайкай з'являється нова поетична школа під назвою Данрін, народження якої тісно пов'язане з творчістю поета Нісіями Соїна (1605–1682). Головними особливостями проголошеної цією школою поетики були комічність віршів, написаних у жанрі хайку, схильність авторів до пародіювання, а також демократизація мови поетичних творів. Починаючи з 1675 р., офіційної дати заснування школи Данрін, завдяки зусиллям багатьох поетів, що вважали себе учнями або послідовниками Нісіями Соїна, поезія хайкай набула надзвичайної популярності в усіх куточках Японії. До цієї поетичної школи на початку своєї творчої діяльності належав і Мацуо Басьо, який згодом говорив своїм учням: «Якби до нас не було Соїна, ми й донині підбирали б недоїдки зі столу старого Тейтоку».

Справжньою заслугою самого Басьо є те, що він остаточно сформулював теоретичні засади поетики хайкай і повністю втілював їх у своїх творах, піднявши жанр хайку до рівня високої поезії.

- Основу філософської концепції поезики хайкай складають ідеї дзен-буддизму, суть якого, за твердженням самих засновників цієї релігії в Японії – Ейсяя (1141–1215) (секта Ріндзай) та Догена (1200–1253) (секта Сото), неможливо досягнути людським розумом, її можна лише відчувати й пережити. Басьо, який говорив, що, «досягнувши висот прозріння й просвітління, душа мусить повернутися до низького та земного», вважав поезію хайкай одним із засобів самопізнання людини як невід'ємної й органічної частки природи. «Істина в тому, що ти бачиши і що відчуваєш, – казав він своїм учням. – Почуття, пережите поетом, стає віршем – саме в цьому полягає істина поезії хайкай («хайкай-но макото»)».

Головними естетичними принципами поезії хайкай Мацуо Басьо вважав:

а) «вабі» (досл. з яп.: сум, печаль, журба) – почуття, яке зроджується з розуміння недовговічності людського життя в одвічному світі;

б) «сабі» (досл. з яп.: наліт /поволока; відчуття/ старовини) – таємничий смуток самотності, що його відчуває душа поета, яка

на мить відсторонюється від буденності життя й починає розуміти одвічну внутрішню суть предмета, природного явища тощо;

в) «сіорі» (досл. з яп.: в'янення; зблякнення; змарніння) – безпосередній, але зовнішньо (тобто лексичними засобами) не виражений, прояв «сабі» у самому вірші, його настрої;

г) «хосомі» (досл. з яп.: тонкість, витонченість; тендітність) – вишуканість форми вірша, яка дозволяє поетові розкрити й передати красу «сабі»;

д) «карумі» (досл. з яп.: легкість; простота) – краса невибагливості й простоти зовнішньої форми, яка дає можливість віддзеркалити глибинну суть вірша через просте й зрозуміле;

е) «фукі-рюко» (досл. з яп.: сталість-мінливість) – відчуття незмінності одвічного в мінливому світі, тобто вірність поетичним традиціям за постійних змін поетичних форм.

У зв'язку з останнім принципом можна нагадати слова, які часто любив повторювати Басьо: «Не варто наслідувати й копіювати древніх, треба лише шукати те ж саме, що шукали вони!»

- Великої уваги у своїй поезиці Мацуо Басьо надавав також поняттю «ніюідзуке» – «надання аромату», тобто пошукові поетом таких слів, які викликали б у читача різні асоціації, допомагаючи йому відчутти і зрозуміти чарівність невисловленого, прихованого або взагалі невимовного. Трохи згодом інший японський поет і філософ Мотоорі Норінага (1730–1801) про це «невимовне» напише:

Якщо мене хто-небудь запитає:
«Яка вона – Японії душа?»
Скажу, що схожа
На квітучих вишень в ранкових горах
Нижній аромат!

У спадок від жанрів танка та ренга поезії хайкаї дістався сезонний принцип складання поетичних збірок. Вірші в них групувалися за розділами: весна, літо, осінь, зима, тобто за порами року. Це своєю чергою вимагало від поета обов'язкового включення в текст вірша того чи того «сезонного слова» – «кіґо».

Наприклад:

а) весна: *уме* (слива), *уме-но хаґа* (сливовий цвіт), *сакура* (вишня), *вакакуса* (молода трава), *касумі* (серпанок), *хару-но намі* (весняні

хвилі), угуісу (соловей), хібарі (жайворонок),
цубаме (ластівка), каеру /кавадзу/ (жаба),
неко-но коі (котячі любові) тощо;

б) літо: бара (троянда), юрі (лілія), арасі
(гроза), нідзі (веселка), нацу-но кава (літня
річка), судзусіса (прохолода), такі (водограй),
катацумурі (равлик), хототогісу (зозуля), семі
(цикада), хебі (змія), хае (муха), огі /утіва/
(віяло) тощо;

в) осінь: акі-но куре (осінній вечір, сутінки),
мейгецу (повний ясний місяць), сігуре (мряка,
мжичка), акі-но сімо (осіння паморозь, іній),
момідзі (осіннє кленове листя), сусукі (очерет),
кіку (хризантема), кірігірісу (коник, цвіркун),
сіка (олень) тощо;

г) зима: сівасу (грудень), тосі-но куре (кінець
року), тандзіцу (короткий день), сьогацу (сі-
чень), фую-гаморі (зимова самота), юкі (сніг),
самуса (холод), кан (холодний сезон) тощо.

Існували навіть спеціальні словники кіго, яки-
ми обов'язково користувалися поети-почат-
ківці. Лише в ХХ ст. ця традиція поступово
почала порушуватися. Першими бунтівника-
ми, які не лише відмовились від обов'язкового

- використання «сезонних слів» у віршах, але й обґрунтували свої революційні погляди в отублікованих ними поетичних маніфестах, стали відомі японські поети-реформатори Кавахігасі Хекіґото (1873–1937) і Накацукі Іттекіро (1887–1946).

ЯПОНСЬКА ПОЕЗІЯ В УКРАЇНІ

На жаль, українським читачам японська поезія відома мало. Однією з причин цього була відсутність кваліфікованих перекладачів, які володіли б японською мовою. І це не вина, а біда України, де довгий час японська мова не вивчалася взагалі і японістики як галузі сходознавства практично не існувало. Науковими центрами, що займалися дослідженням історії та культури Японії, за радянських часів були Петербург, Москва та Владивосток.

Наклад першого українсько-японського словника (А. Діброва, В. Одинець. «Українсько-ніптонський словник». – За ред. Ясуда Сабуро. – Харбін, 1944.–267 с.), виданого завдяки зусиллям української діаспори в Маньчжурії, за невідомих

обставин був повністю знищений під час вступу до Харбіну Червоної армії (див. про це: Світ І. «Українсько-японські взаємини 1903–1945: Історичний огляд і спостереження». – Нью-Йорк, 1972). Лише наприкінці 1990-х років у Києві та Одесі вийшли друком перші вітчизняні українсько-японські та японсько-українські словники.

Упродовж тривалого часу українці знайомилися з японською літературою виключно в її російськомовних перекладах. І лише завдяки зусиллям талановитого українського вченого й перекладача Івана Дзюби в Україні, починаючи з 70-х років ХХ ст., вперше почали з'являтися україномовні переклади японських народних казок, оповідань і романів відомих японських прозаїків: Ясунарі Кавабати, Кендзабуро Ое, Тахекіхо Фукунаги та інших.

Що ж до японської поезії, то до сьогодні в Україні вийшло друком лише кілька невеликих за обсягом збірок японських віршів, написаних у жанрі танка та хайку:

«Японська лірика февдальної доби». – Переклад з японської мови та стаття Ол. Кремена. – Харків: Рух, 1931. – 88 с.;

«Місяць над Фудзі. 100 японських хокку». – Переклад, вступне слово та примітки О. Масикевича. – Київ: Дніпро, 1971. – 113 с;

«Ісікава Такубоку. Лірика». – Переклад і передмова Г. Туркова. – Київ: Дніпро, 1984. – 154 с;

«Мацуо Басьо. Поезії». – Упорядник, перекладач, автор передмови та приміток Г. Турков. – Київ: Дніпро, 1991. – 191 с.

Перша з них містить 26 віршів японських поетів V–XIII ст., написаних у жанрі танка. Незважаючи на незначну кількість перекладених автором поетичних творів, цінність збірки Ол. Кремена полягає в тому, що вона мала велику за обсягом передмову, яку можна розглядати як перший в українському літературознавстві науковий нарис з історії японської класичної поезії.

Збірку японських хайку О. Масикевича можна назвати експериментальною, оскільки автор вирішив зберегти у своїх перекладах строфічну форму оригіналу (відповідно: 5-7-5 складів у рядку).

Високої оцінки заслуговують переклади Г. Туркова. Перша з його збірок містить поезії дуже популярного в сучасній Японії поета Ісікави

Такубоку (1886–1912), який писав свої поетичні твори виключно в жанрі танка, а друга – переклади найвідоміших хайку Мацуо Басьо. Перекладам Г. Туркова властиві семантична точність, лаконізм, ліричність, але самі переклади, за невеликим винятком, зроблені прозаїчною мовою.

«Антологія японської поезії: Хайку (XVII–XX ст.)», що пропонується нині увазі українських читачів, є першою частиною двотомної антології японської класичної поезії, над якою ми працювали впродовж останніх кількох років. Її другу частину – «Антологію японської поезії: Танка (VIII–XIII ст.)» перекладач готує до видання.

Антологія містить переклади понад 1000 віршів, написаних у жанрі хайку найвідомішими японськими поетами XVII–XX ст. Серед імен, репрезентованих у цьому виданні, і загально-визнані класики японської поезії: Мацуо Басьо, Їйоса Бусон, Кобаясі Ісса, Масаока Сікі, Нацуме Сосекі, Такахама Кьосі, Гіда Дакоцу, і поети-реформатори, що прагнули оновити жанр хайку, вийти за межі його формально-структурних і тематичних канонів: Накацука Інтекіро,

- *Танеда Сантока, Одзакі Хосай. Біографії цих поетів і короткі нариси про їхній творчий шлях зміщені перед відповідними розділами, у яких подаються їхні вірші.*

Мабуть, не варто зупинятися на тих численних лінгвістичних труднощах, з якими неодмінно стикається кожен перекладач японської поезії іноземною мовою. Уважний читач сам обов'язково їх помітить. Зауважимо лише, що однією з найбільших проблем є наявність у текстах хайку великої кількості власних назв (насамперед топонімів), які викликають у японського читача такі ж асоціації, як, скажімо, в українського можуть викликати слова: Дніпро, Славутич, Свята Софія, Кобзар, Чернеча гора, Запорозька Січ, Хортиця тощо. А тому й сприймаються ці вірші японцями зовсім інакше, ніж іноземцями.

Ми щиро вдячні тим, хто допомагав нам у нашій роботі і сприяв появі цієї книги: професорам Обаті Масатосі, Уемурі Сусуму, О. І. Бондарю, К. М. Тищенку та іншим, а особливо – професорові Каваї Таданобу, який любязно допоміг нам відшукати для антології вірші Басьо, Бусона та Ісси в їх авторському (першодрукованому) написанні й уважно перевірів транскрипцію всіх надрукованих у цій книзі японських текстів.

І. Бондаренко

МАЛИВО БАСЬО
1644-1694

Мацуо Басьо* (Мунефуса) народився 1644 р. у місті Уено в родині самурая Мацуо Йодзаємона. Завдяки батькові та старшому братові, які чудово знали японську й китайську класичну літературу, він спромігся отримати дуже добру на той час освіту.

У 1672 р. Басьо, який уже тоді був досить відомим поетом, назавжди залишає сім'ю й перебирається спочатку до Кіото, а потім до Едо (Токіо), де долучається до однієї з найвідоміших у ті часи поетичних шкіл «Данрін». Згодом він обирає собі псевдонім Тосей і створює власну школу хайкай. До її складу поступово увійшли його численні учні й послідовники: Дзьосо, Кьорай, Кікаку, Рансецу, Сампу, Сіко та ін.

Після того, як узимку 1682 р. пожежа знищила його «бананову хатинку» — «басьоан» (а саме таку назву поет дав своїй хатці на околиці столиці, придбаній коштом одного з його учнів — Сампу, і саме звідси походить його останній літературний псевдонім — «Басьо» /досл. з яп.: «банан», «бананове деревце»/), поет вирушає в багаторічну подорож по країні. Лише іноді з новими віршами та дорожніми щоденниками

* Японські імена та прізвища в книзі наводяться так, як це заведено в Японії: спочатку прізвище, а потім ім'я.

• повертається він до Едо, щоб через деякий час знову вирушити в дорогу. Помер Басьо 1694 р. у м. Осака.

Окрім ренга та хайку (хокку), що увійшли до складу таких відомих поетичних збірок Мацуо Басьо і його учнів, як «Зимові дні», «Весняні дні», «Занедбане поле», «Довгастий гарбуз», «Мішок вугілля», «Солом'яний дощовик мавпи» (книги перша та друга), він залишив по собі кілька ліричних щоденників: «Смерть у дорозі. Записки мандрівника» («Кістки, що білють у полі») (1684), «Подорож до Сарасіни» (1688), «Стежками півночі» (1688), «Записки з дорожньої скриньки» («Листи поета-мандрівника») (1690–1691) та ін.

Висловлювання Басьо про поезію, концептуальні засади опрацьованої ним нової поетики хайку: «вабі», «карумі», «сабі», «сіорі», «хосомі» (див. Передмову) були ретельно записані його учнями й надруковані вже після смерті великого поета.

До антології увійшли кращі й найвідоміші вірші з творчої спадщини Мацуо Басьо.

* * *

Сховали хмари друзів!
Гусаку
На самоті віднині вікувати.
(1672)

くも
雲とへだつ
とも かり
友かや雁の
いきわかれ

* * *

Засохла гілка —
Крука притулок.
Осінній вечір.
(1680)

えだ
かれ朶に
からす
鳥のとまりけり
あき くれ
秋の暮

39

* * *

Нічної хвилі хлюпінт об весло.
Нутро холоне,
Сльози набігають.
(1681)

ろ こえなみ「を」
櫓の声波ヲうって
はらわたこお
腸氷ル
よ
夜やなみだ

* * *

Бананові деревця мотлошить
Осінній вітер.
Дощ в цебрі хлюпоче.
(1681)

ばしょうのわき
芭蕉野分して
たらい あめ
盥に雨を
きくよかな
聞夜哉

* * *

Притулком тимчасовим називав
Життя на цій землі
Великий *Согі**.

(1682)

よにふるも
さらにそうぎ宗祇の
やどりかな哉

* * *

Невже заснула,
Душу солов'ю довіривши свою,
Верба плакуча?

(1683)

うぐいすを
たま
魂にねむるか
たうやなぎ
嬌柳

40

* * *

До друга завітав —
Його нема.
І навіть слива — за чужим парканом!

(1684)

るすにきて
うめ 「え」
梅さへよその
かきほかな

* * *

Обабіч шляху
Цвіт гірських троянд —
Коню піджива.

(1684)

みち
道のべの
むくげ うま
木槿は馬に
「わ」
くはれけり

* *Согі* (Го *Согі* — 飯尾宗祇, 1421–1502) — відомий японський поет, автор трактатів «Тьоокубумі» та «Адзума мондо», присвячених жанру «*ренга*», укладач власної поетичної антології «Трава забуття / Забудь-трава/» — (忘草 — «*Васурегуса*»). Басьо має на увазі його вірш:

Життя на цьому світі —
Все одно
Що від дощу осіннього притулок.

世にふるも
さらにしちん時雨の
やどりかな

Власне, і вірш самого Мацуо Басьо є не що інше, як трохи змінений твір Го *Согі*.

* * *

*Над морем сутінки,
І тільки голос качки
Як тьмяний проблиск.*

(1684)

うみ
海くれて
かも 「え」
鴨のこゑ
ほのかにしろ
し

* * *

*Сто краєвидів за коротку мить
У запалі
Намалювали хмари.*

(1684)

くもきり
雲霧の
さんじひゃっけい
暫時百景を
つく
尽しけり

41

* * *

*Туман і мряка
Застять Фудзіяму*,
А все одно — не відвести очей!*

(1684)

きり
霧しぐれ
ふ じ
富士をみぬ日ぞ
おもしろ
面白き

* * *

*Кістки посеред поля!
Вітру подих
Все тіло аж до серця пронизав.*

(1684)

の
野ざらしを
こころ かぜ
心に風の
み かな
しむ身哉

* Фудзі(-яма) (富士山 — Фудзі-сан) — гора вулканічного походження в центральній частині о. Хонсю заввишки 3776 м.

* * *

Ви слухаєте мавп!
А чи почули б
Підкидька плач на вітрі восени?*

(1684)

さる きくひと
猿を聞人
すてご あき
捨子に秋の
かぜ
風いかに

* * *

Куняю на коні.
І крізь дрімоту —
Далекий місяць, чайника димок.

(1684)

うま ね
馬に寝て
ざんむつきとお
残夢月遠し
ちや
茶のけむり

42

* * *

Батату бульби
Жінка промиває.
Сайгьо** на моїм місці вірша б склав.

(1684)

いもあら おんな
芋洗う女
さいぎょう
西行ならば
うた
歌よまん

* * *

Осіння паморозь!
Рукою доторкнешся,
І на долоні сльози палахтять.

(1684)

て と
手に取らば
きえ
消んなみだぞあつき
あき しも
秋の霜

* Басьо дорікає поетам, які дотримувалися консервативних естетських поглядів на поезію.

** Сайгьо — літературний псевдонім відомого японського поета Сато Норікію (佐藤義清, 1118–1190).

* * *

*О Боже!
Скільки ж треба перевтілень,
Аби **повій*** колись сосною став!*

(1684)

そうあきがお
僧朝顔
いくしに「え」
幾死かへる
のり まつ
法の松

* * *

*Роса спадає.
Як би я хотів
Відмити нею світ цей шолудивий!*

(1684)

つゆ
露とくとく
うきよ
心みに浮世
すすがばや

43

* * *

*Дай ще послухати,
Як твій стукоче прац,
Дружино бонзи!***

(1684)

きぬたうち
礎打て
われ
我にきかせよや
ぼう つま
坊が妻

* * *

*Камелією? Сливою?
Цікаво, чим у минулому
Був цей старий держак?*

(1684-94)

このつち
此槌の
つばき か
むかし 椿 敷
うめ き
梅の木か

* *Повій* (повійка; павутиця; березка, берізка) — яп.: «асагао» (朝顔), квітка родини березкових (лат.: *Convolvulus L.*).

** Більшість японських буддійських сект не забороняли своїм ченцям та священикам одружуватися й мати сім'ю.

* * *

Ще не помер!
Закінчується осінь,
Закінчується й подорож моя.

(1684)

しにもせぬ

たびね はて
旅寝の果よ
あき くれ
秋の暮

* * *

Хто за осіннім вітром мандрував,
Снав просто неба,
Той збагнути зможе мої пісні!

(1684-88)

たびねして

わが く
我句をしれや
あき かぜ
秋の風

44

* * *

Лише осінній вітер навкруги —
В полях і хащах
На заставі Фува*.

(1684)

あきかぜ
秋風や

やぶ はたけ
藪も 畠も
ふわ せき
不破の関

* * *

Світає.
Забілили у воді
Ланцетники завдовжки з півмізинця.

(1684)

あ
明けぼのや

うお
しら魚しろき
いっすん
こと一寸

* Фува (不破) — назва місцевості і стародавньої застави поблизу м. Секігахара (преф. Гіфу).

* * *

*Засніжений світанок.
Навіть кінь
Сьогодні якимось дивно виглядає!*
(1684)

うま
馬をさえ
ながむる^{ゆき}雪の
あしたかな
朝哉

* * *

*Ночую просто неба.
Виє пес.
Теж допекла, мабуть, осіння мряка!*
(1684)

くさまくら
草枕
いぬ^{しぐる}犬も時雨るか
よるのこえ

45

* * *

*В осінній буревій —
Кумедні вірші!
На **Тікусая*** схожим я стаю.*
(1684)

きょうく
狂句
こがらしの身^みは
ちくさい^にに^{かな}似たる哉
竹齋に似たる哉

* * *

*Агов! Купці!
Вже час вам не брилі —
Від снігу парасольки продавати!*
(1684)

いちびと
市人よ
このかさう
此笠売らう
ゆき^{かさ}雪の傘

* **Тікусай** (竹齋) — поет-мандрівник, головний герой стародавньої японської комедії «Кана-дзьосі Тікусай» (仮名草紙竹齋).

* * *

Морозна ніч!
В опудала позичу,
Аби заснути, дрәне кімоно*.

(1684–94)

かりて寝ん
かかしそで
案山子の袖や
よわしも
夜半の霜

* * *

Вода замерзла,
Розколовиши глечик.
І тріск раптовий розбудив мене.

(1684–88)

かめわ
瓶破るる
こおり
よるの氷の
ねぎめかな
寢覚哉

46

* * *

Водочерпання!**
Бонзи цокотять
Своїми сандалетами по кризі.

(1685)

みず
水とりや
こおりそう
氷の僧の
くつおと
沓の音

* * *

Вже рік минув,
Як не знімаю з себе
Сандаль солом'яних, крислатого бриля.

(1684)

としくれ
年暮ぬ
かさわらじ
笠きて草鞋
はきながら

* Кімоно (着物) – традиційний японський верхній одяг.

** Водочерпання (修二会 – «Сюні») – буддійське свято, що відзначається в березні за сучасним календарем або ж у другому місяці року – за місячним.

* * *

Прийшла весна,
І безіменні гори
Серпанок ледь помітний оповив.

(1685)

* * *

Самотній дуб
Байдуже поглядає
На вишень цвіт.

(1685)

* * *

Я хочу знову
Окропити одяг
Росою персиків квітучих **Фусімі***.

(1685)

* * *

У затінку азалій
Молодиця
Тріску сушіну кремсає ножем.

(1685)

はる
春なれや
な やま
名もなき山の
うすがすみ
薄霞

かし き
榿の木の
はな 「わ」
花にかまはぬ
すがた
姿かな

わ
我がきぬに
ふしみの桃の
しずく
雫せよ

つつじいけて
そのかげ
其陰に
ひ だら おんな
干鰯さく女

* **Фусімі** (伏見) – назва місцевості поблизу м. **Кіото**.

* * *

Серпанок ніжний сосен **Карасакі!***
 І цвіт вишневий поруч
 Потьмянів.

(1685)

からさき

辛崎の

まつ はな
松は花より

おぼろ

朧にて

* * *

На цвіт суріпиці поглянути
 У поле
 Допитливий горобчик прилетів.

(1685)

な はたけ

菜畠に

はな み がお
花見顔なる

すずめかな

雀哉

48

* * *

Ну що? В дорогу!
 Будемо удвох колосся гризти,
 Спати просто неба!

(1685)

いざともに

ほむぎくら

穂麦喰わん

くさまくら

草枕

* * *

З одежі літньої
 Ще й досі вибираю
 Вошву дорожню.

(1685)

なつごろも

夏衣

いまだ 虱しらみを

とりつくさず

* **Карасакі** (辛崎) — мис на західному узбережжі озера **Біва** (Бівако).

* * *

Поміж двома життями —
Невмирущий
Вишневий цвіт!*

(1685)

いのちふた
命 二つの
なか いき
中に生たる
さくらかな
桜哉

* * *

Що так вабить до себе
На стежці гірській?
Фіалки!

(1685)

やまじき
山路来て
なに
何やらゆかし
ぐさ
すみれ草

49

* * *

Засохли квіти.
Мов печаль свою,
Трава пожовкла сім'я розсипає.

(1685)

はな
花みなかれて
わ
あはれをこぼす
くさのたね

* * *

Ховається за хмари часом місяць,
Щоб відпочили очі
У людей.

(1685)

くもおり
雲折々
ひと
人をやすむる
つき みかな
月見哉

* Вірш присвячений зустрічі поета з другом дитинства
Хатторі Дохо (服部土芳, 1657–1730) після багаторічної
розлуки.

* * *

Три імені у чашечці з sake*
Я цього вечора
Скорботно випиваю.

(1685)

さかずき

盃に

みつの名^なをのむこよひ哉^{「い」かな}

* * *

Сховавшись,
Ущухає врешті-решт
Студений вітер в заростях бамбука.

- (1685)

こがらし

木枯や

たけにかくれて

しづまりぬ

50

* * *

Каннона** дах
Розшукую очима
Серед вишневих білосніжних хмар.

(1686)

かんのん

観音の

いらかみやりつ

はな くも
花の雲

* * *

Старий ставок.
Пірнуло жабеня —
Вода сплеснула.

(1686)

ふるいけ

古池や

かわずとび

蛙飛こむ

みず おと
水の音

* Sake (酒) — японська рисова горілка (рисове вино).

** Каннон (観音) — храм буддійської богині милосердя, розташований у районі Асакуса (Токіо). Сучасна назва — Сенсодзі (浅草時).

* * *

*Як легко я живу на цьому світі!
Усе багатство —
Глечик з гарбуза.
(1686)*

* * *

*У затінку осінніх верб хатинка.
Чим же годуються
Господарі її?
(1686-94)*

* * *

*Промовиш слово —
Крижаниють губи.
Осінній вітер.
(1686-94)*

* * *

*Вода холодна
Бідолашній чайці
Усе ніяк заснути не дає.
(1686)*

ものひとつ

ひさご
瓢 はかるき
よ かな
わが世哉

なに喰^{くう}て

こいえ あき
小家は秋の
やなぎかげ
柳陰

SI

もの 「え」
物いへば

くちびるさむ
唇寒し
あき かぜ
秋の風

みずさむ
水寒く

ねいり
寝入かねたる

かもめかな

* * *

Кружляє перший
В цьому році сніг!
Навіть нарциси листя нахилили.

(1686)

はつゆき

初雪や

すいせん

水仙のはの

「わ」

たはむまで

* * *

Хоча і п'ю,
Все більш мені не спиться.
Нічний сніжок!

(1686)

さけ

酒のめば

いとど寝られね

よる ゆき
夜の雪

52

* * *

Яка печаль!
Закінчується рік —
Кохогена* картина йде на продаж.

(1686-94)

こほうげん

古法眼

で
出どころあわれとし くれ
年の暮

* * *

Прокинься, друже!
Запали вогонь!
Я хочу диво показати — грудку снігу!

(1686)

きみひ

君火をたけ

よきもの見せん

ゆき
雪まるげ

* Кохоген (古法眼) — псевдонім відомого японського художника Кано Мотонобу (狩野元信, 1476-1559).

* * *

То сніг, то місяць —
Жив як заманеться!
Закінчується рік.

(1686)

* * *

Град несподіваний
Розлючено лупцює
Мій кипарисовий крислатий капелюх.

(1686)

* * *

Сушені водорості краще б продавав
Дідусь старенький,
Ніж тягати вустриць!

(1687)

* * *

Не забувай,
Що саме серед хащі
Трапляється розкішний сливи цвіт!

(1687)

つきゆき

月雪と

のさばりけらし

としの昏^{くれ}

いかめしき

おと ^{あられ}の
音や霰

ひの ^き ^{がさ}
榎木笠

53

かき

蛎よりは

の ^り ^{おい}
海苔をば老の

うり
売もせで

わす

忘るなよ

やぶ ^{なか}
藪の中なる

うめ ^{はな}
梅の花

* * *

Хмаринки сакур і далекі дзвони!
З Асакуса, з Уено? **
Звідкіля?*

(1687)

はな くも
花の雲
かね うえの
鐘は上野か
あさくさ
浅草か

* * *

*Горобчику, мій друже,
Не чіпай малого гедзика,
Що бавиться на квітці!*

(1687)

はな
花にあそぶ
あぶ
蛇なくらひそ
ともすめ
友雀

54

* * *

*Уважно придивившись,
Я побачив,
Що попід тьмом грицики цвітуть.*

(1687)

よくみれば
なすなはな さ
薺花咲く
かき
垣ねかな

* * *

*Серед полів,
Забувши все на світі,
Співає жайвір.*

(1687)

はらなか
原中や
もの
物にもつかず
なくひばり
啼雲雀

* Сакура (桜) – японська вишня.

** Асакуса (浅草), Уено (上野) – історичні назви міських районів Едо (Токіо).

* * *

Зачувши аромат,
Під стріху клуні
Сливовим цвітом милуватись поспішив.
(1687)

か さぐ
香を探る
うめ くらみ
梅に蔵見る
のき ばかな
軒端哉

* * *

Не нащобечеться ніяк
За довгий день
Маленький жайвір!
(1687)

なが ひ
永き日も
さえずり
轉 たらぬ
かな
ひばり哉

* * *

Ходімо глянемо
Пірникози кубельце!
Що з ним накоїв цей травневий дощ?
(1687)

さみだれ
五月雨に
にお うきす
鳩の浮巢を
み ゆか
見に行ん

* * *

Ох, і розкішні шати на мені!
Тканина —
Мов цикади оболонка.
(1687)

われ
いでや我
よきぬのきたり
せみごろも

* * *

Облиш, мій любий друже,
Свій баштан!
Вечірню свіжість разом посмакуймо!

(1687)

うりつく

瓜作る

きみ

君があれなど

ゆう

夕すずみ

* * *

Невміло намальована,
А все ж — така приваблива
Ця квітка павутиці!*

(1687)

あさがお

薺は

へたのかくさ^{「え」}へ

あわれなり

哀也

56

* * *

Початок жнив.
У полі журавлі.
В село нарешті осінь завітала.

(1687)

かりかけし

たづらのつるや

さとの秋^{あき}

* * *

Рис шеретуючи,
На місяць задивився
Бідняцький хлопчик.

(1687)

しず

賤のこや

いね摺^{すり}かけて

つき

月をみる

* Павутиця — див. примітку на с. 43.

* * *

*Батату листя.
Випалені ниви
Чекають місяця терпляче край села.*

(1687)

いものはや

つきまつ
月待さとの
やき
焼ばたけ

* * *

*Біжить по небу місяць стрімголов.
Очікують на дощ
Дерев верхівки.*

(1687)

つき
月はやし

こずえはあめを

もち
持ながら

57

* * *

*Ночую в храмі.
Місяць у вікні,
І щирий захват на моїм обличчі.*

(1687)

てら
寺にねて

まこと
誠がおなる

つき みかな
月見哉

* * *

*Приходь
У мій самотницький курінь —
Метелика-мішечника почувеш!*

(1687)

みのむし
蓑虫の

ね きき こ
音を聞に來よ

くさ いお
草の庵

* * *

Потроху піднімались почали
Побляклі після зливи
Хризантеми.

(1687)

お
起きあがる
きく なり
菊ほのか也
みず
水のあと

* * *

Віднині — мандрівник моє ім'я!
Осінь мряка,
Перша в цьому році.

(1687)

たびびと
旅人と
わが な
我名よばれん
はつ
初しぐれ

58

* * *

За пасмом гір,
Неначе з хмари дощ, —
Засніжена вершина Фудзіями!*

(1687)

ひとおね
一尾根は
しぐるる^{くも}雲か
ふじのゆき

* * *

Зимове сонце!
Навіть тінь моя, що поруч верхи їде,
Крижаніє.

(1687)

ふゆ ひ
冬の日や
ばしょう こお
馬上に氷る
かげぼうし
影法師

* Фудзі(-яма) — див. примітку на с. 41.

* * *

«Заглянь в безодню чорну Хосідзакі!» –
Щебечуть серед поля
Кулики.

(1687)

ほしざき

星崎の

やみ み

闇を見よとや

なく ちどり

啼千鳥

* * *

Сушу рушник
Над вогнищем із глиці.
Собачий холод!

(1687)

ごを^{たい}焼て

てぬぐい
手拭あぶる

さむ ^{かな}
寒さ哉

59

* * *

Лише на півдорозі
До Кіото**,
А небо вкрили хмари снігові.

(1687)

きょう

京までは

まだ^{なかぞら}半空や

ゆき ^{くも}
雪の雲

* * *

Ходімо милуватися сніжком!
Аж поки від втоми
Не впадємо!

(1687)

いざ行かん^ゆ

ゆき ^み
雪見にころぶ

ところ
所まで

* Хосідзакі (星崎 – «Зоряний мис») – мис на узбережжі Тихого океану поблизу м. Нагоя.

** Кіото (京東) – стародавнє місто, столиця Японії в 794–1867 рр.

* * *

Зрадів,
Помітивши над мисом **Іраго***
У небі сокола самотнього ширяння.
(1687)

たか
鷹ひとつ
みつけ
見付けてうれし
ざき
いらご崎

* * *

П'ю ліки,
Але, мабуть, надаремно!
Подушка паморозцю вкрита сивини.
(1687)

くすりの
薬飲む
しも
さらでも霜の
まくら
枕かな

60

* * *

А десь на **Хаконе****,
Мабуть, є люди!
Ранковий сніг.
(1687)

はこね
箱根こす
ひと ある
人も有らし
け さ ゆき
今朝の雪

* * *

Дитинства край!
Розчулився до сліз над **пуповиною*****.
Ще рік один минає.
(1687)

ふるさと
旧里や
へそ お なく
臍の緒に泣
くれ
としの暮

* **Іраго** (伊良湖) — мис, розташований на узбережжі Тихого океану на півострові **Ацумі** (преф. **Аїті**).

** **Хаконе** (箱根) — гірський перевал на шляху між **Едо** (Токіо) та **Кіото**.

*** У Японії висушений шматочок дитячої пуповини зберігається матір'ю як оберіг.

* * *

*Ти хоч би другий ранок
Не проспав
Весни квітучої!*

(1688)

* * *

*Легеньке марево
З вершок чи, може, з два
Над дереном засохлим бовваніє.*

(1688)

* * *

*Над кам'яним величним постаментом
П'ятиметрове марево
Висить.*

(1688)

* * *

*З якого дерева ці квіти —
І не знаю,
Але такий чудовий аромат!*

(1688)

ふつか

二日にも

ぬかりはせじな

はな はる

花の春

かれしば

枯芝や

ややかげろうの

いちにすん

一二寸

じょうろく

丈六に

かげろう高し

いし うえ

石の上

なん き

何の木の

はな

花とはしらず

においかな

匂哉

* * *

Нехай промокну під дощем до нитки,
Але квіт сакури*
Я все-таки зірву!

(1688)

かみ
紙ぎぬの

ぬるともをらん

あめ はな
雨の花

* * *

Будь обережна, ластівко!
Не кинь
Багна в мою чарчину ненароком!

(1688)

さかずき
盃に

どろ おと
泥な落しそ

つばめ
むら燕

62

* * *

Сумну історію про храм на цій горі,
Будь ласка, розкажи,
Копаче ямсу!**

(1688)

このやま
此山の

かなしさ告よ

ところほり
野老掘

* * *

Стомлений,
Мрію лише про нічний притулок...
Боже! Гліцинії квіти!

(1688)

くたびれ
草臥て

やど ころ
宿かる比や

ふじ はな
藤の花

* Сакура – див. примітку на с. 54.

** Ямс (野老 – «тогоро») – багаторічна трав'яниста рослина з їстівними, багатими на крохмаль бульбами.

* * *

Шум водограю
 Чи в повітрі шелест
 Опалих ямабукі* пелюстків?
 (1688)

ほろほろと

やまぶき
 山吹ちるか
 たき おと
 滝の音

* * *

Про різне
 Згадується —
 Сакура** цвіте!
 (1688)

さまざまの

こと おもい だ
 事おもい出す
 さくら
 桜かな

63

* * *

Мій капелюше плетений,
 Вперед!
 Ти справжню сакуру у Йосіно***
 побачиш!
 (1688)

よし野にて

さくら み 「う」
 桜見せふぞ
 ひ き がさ
 檜の木笠

* * *

Весняна ніч!
 У храмі у кутку —
 Казкова тінь самотньої прочанки.
 (1688)

はる よ
春の夜や

こも ど
 籠り人ゆかし
 どう すみ
 堂の隅

* Ямабукі — довголітня рослина з квітами жовтого кольору (лат.: *Kerria Japonica*).

** Сакура — див. примітку на с. 54.

*** Йосіно (吉野) — мальовничий гірський масив, розташований у південній частині преф. Нара.

* * *

На перевалі в горах спочиваю.
І навіть жайворон у небі —
Десь внизу!

(1688)

ひばり
雲雀より
そら
空にやすら^{「う」}ふ
とうげかな
峠哉

* * *

Траплялося,
Що й хризантеми цвіт, политий
оцтом,
Правив за закуску.

(1688-94)

おり
折々は
す
酢になるきくの
さかなかな

64 -

* * *

Поглянь на гречку теж!
Нехай позаздрять
Харі* у полі.

(1688-94)

そば
蕎麦もみて
けなりがらせよ
のら はぎ
野良の萩

* * *

Яскравий місяць
Над вишневим квітом
Подовгу завмирає уночі.

(1688)

しばらくは
はな うえ
花の上なる
つきよ
月夜かな

* Харі (萩) — довголітня кущовидна рослина родини бобових з квітами рожевого та білого кольору (лат.: *Lespedeza*).

* * *

*Прикрившись віялом,
Присьорбую sake*.
Вишнева заметіль!*

(1688)

おおぎ
扇にて
さけ
酒くむかげや
さくら
ちる桜

* * *

*Вишневий цвіт на землю опадає.
Якби мав голос,
Став би співаком!*

(1688-94)

こえ
声よくば
うたおうものを
さくらちる
桜散

65

* * *

*Квітучі вишні поблизу Рюмона**
І спогади про тих,
З ким випивав!*

(1688)

りゅうもん
龍門の
はな じょうご
花や上戸の
つと
土産にせん

* * *

*Примарилось:
Старенька тихо плаче,
А поруч місяць — приятель її.*

(1688)

おもかげ
佛や
おば なく
姨ひとり泣
つき とも
月の友

* Sake — див. примітку на с. 50.

** Рюмон (龍門) — назва водограю в горах Йосіно (преф. Нара).

* * *

*Навіть померлих спідні кімоно***Сьогодні та́кож**Сушаться на сонці.*

(1688)

な ひと
無き人の
こそで いま
子袖も今や
どようぼし
土用干

* * *

*Згасає день**Поміж квітучих вишень.**І знову зажурився кипарис.*

(1688)

ひ はな
日は花に
くれ
暮てさびしや
あすならう

66

* * *

*Тужу весь час**За матір'ю та батьком.**Фазана крик!*

(1688)

ちちはは
父母の
しきりに恋し
きじ こえ
雉の声

* * *

*В затоці Вака****Наздогнав-таки**Весну-втікачку!*

(1688)

ゆくはる
行春に
わか^{うら}の浦にて
おいつき
追付たり

* *Кімоно* — див. примітку на с. 46; у вірші Басьо: «*косоде*» (小袖) — біле спіднє кімоно з вузькими рукавами.

** *Вака* (和歌) — морська затока поблизу м. *Вакаяма* (преф. *Вакаяма*).

* * *

Знімаю річ
І на спині несу —
День зміни одягу!*

(1688)

ひと
一つぬいで
うしろ おい
後に負ぬ
ころも 「え」
衣がへ

* * *

Зозуля вдаль летить
І в далині зникає —
Самотній острів!

(1688)

ほととぎす
きえゆくかた
消行方や
しまひと
島一ツ

67

* * *

Краплинки сліз,
Що на очах застигли,
Я витер би листочком молодим!***

(1688)

わかば
若葉して
おん しずく
御めの雫
「わ」
ぬぐはばや

* * *

Селяни
Рис оспівують в піснях.
А ти, столице?

(1688)

さとびと
里人は
いね うたよ
稲に歌詠む
みやこ
都かな

* День зміни одягу (衣更え — «коромогає») — один із весняних чи осінніх днів, коли в Японії починають носити, відповідно, літній та зимовий одяг.

** Вірш присвячений сліпому священику Гандзіну (鑑真, 688—769), статую якого поет міг бачити в храмі Тосьодайдзі (唐招提寺).

* * *

Під літнім місяцем
До глечика забившись,
Недовгим сном забувся восьминіг*.

(1688)

たこつば
蛸壺やはかなき^{ゆめ}夢をなつ^{つき}
夏の月

* * *

З вершка травинки
Падаючи вниз,
Світляк злітає.

(1688)

くさ^は
草の葉をおつ^{とぶ}
落るより飛ほたるかな
蛍哉

68

* * *

Від зливи літньої
Хіба що міст Сета**
Ще не сховався.

(1688)

さみだれ
五月雨に

かくれぬものや

せ^たは^し
瀬田の橋

* * *

Цікавість
Перетворюється в сум.
З бакланами рибалка.

(1688)

おもしろうて

やがてかなしき

うぶねかな
鵜舟哉

* У Японії рибалки здавна використовують спеціальні глечики як пастки для восьминогів.

** Сета (瀬田) – міст через озеро Біва (Бівако).

* * *

*Куди не глянеш —
Все, що навкруги,
Смарагдовою свіжістю буяє!*

(1688)

* * *

*Набридла й подорож —
Хтозна-який вже день!
Осінній вітер.*

(1688)

* * *

*Червоний перець,
Овочевий суп
Мені господар щиро пропонує.*

(1688)

* * *

*Обвивши ливви,
Дикий виноград
Мосту висячому своє життя довірив.*

(1688)

この

此あたり

め み
目に見ゆるものは

みなすず

皆涼し

たびにあきて

いくか
きょう幾日やら

あき かぜ

秋の風

69

かくさぬぞ

やど なじる
宿は菜汁に

とう

唐がらし

かけはし

棧や

いのちをからむ

つたかづら

* * *

Прощався я,
Прощалися зі мною.
І ось, нарешті, осінь у **Kiso!***

(1688)

おく
送られつ
わか はて
別れツ果は
き そ あき
木曾の秋

* * *

Осінній вітер!
Редьки гіркотá
Аж до кісток все тіло пробирає.

(1688)

み
身にしみて
だいこん
大根からし
あき かぜ
秋の風

70

* * *

З **Kiso*** каштани —
Гарний подарунок
Для кожного на грішній цій землі!

(1688)

き そ
木曾のとち
うきよ ひと
浮世の人の
あき
みやげ哉

* * *

Все ще нездужаю,
Знесилений **Kiso***.
Осінній місяць.

(1688)

き そ やせ
木曾の瘦も
まだなをらぬに
のち つき
後の月

* **Kiso** (木曾) — мальовничий гірський масив у центральній частині о. Хонсю (преф. Нагано).

* * *

Неначе пил,
Здуває валуни
Осінній буревій з гори Асама*.

(1688)

ふき

吹とばす

いし

石はあさまの

のわきかな

野分哉

* * *

Зимова самота!
І знову я
Спиною хатній присох підпираю.

(1688)

ふゆごも

冬籠り

またよりそわん

この

此はしら

71

* * *

Спадають з дерева залізного** плоди,
Шпаків крильцята лопотять —
Гроза ранкова!

(1688-94)

え

榎の実ちる

むくの

は おと
羽音や

あさ

朝あらし

* * *

Чи в цьому році
Також випав сніг,
Яким колись удвох ми милувались?

(1688)

ふたりみ

二人見し

ゆき

ことし
雪は今年も

ふり

降けるか

* Асама (浅間) — діючий вулкан у центральній частині о. Хонсю (преф. Нагано).

** Залізне дерево (榎 — «енокі») — реліктове дерево з твердою деревиною, еліпсоподібним листям і плодами в двостулковій коробочці (лат.: *Parrotia persica*).

* * *

Кохання без взаємності!
А ти і день і ніч усе когось чекаєш*.
О Мацусіма!**

(1688)

あさよさを
だれ
誰まつしまぞ
かた
片ごころ

* * *

З плечей моїх
Знімає суховій
Дорожню паперову одежину.

(1689)

かげろ^{「う」}ふの
わがかた
我肩にたつ
かみ こかな
紙子哉

72

* * *

Немов приховане кохання,
Крізь завісу —
Рожевий сливи цвіт!

(1689)

こうばい
紅梅や
み こい
見ぬ恋つくる
たま
玉すだれ

* * *

Прощається весна!
Пташки голосять.
У риб — німотні сльози на очах.

(1689)

ゆく
行はるや
とりなき
鳥啼うをの
め なみだ
目は泪

* Гра слів: японське слово «まつ» — «мацу», записане не ієрогліфами, а літерами кани, може означати «чекати» і «сосна».

** Мацусіма (松島) — мальовнича тихоокеанська бухта поблизу м. Сендай у північно-східній частині о. Хонсю з численними маленькими островами, вкритими соснами.

* * *

Як хатка для ляльок,
І мій курінь
Новому мешканцю свої відчинить
двері*.

(1689)

くさ と
草の戸も
すみかわ よ
住替る代ぞ
ひな いえ
ひなの家

* * *

Яка краса!
У сонячному сляві –
Ніжно-зелене листя молоде.

(1689)

「とう」
あらたふと
あおばわかば
青葉若葉の
ひ ひかり
日の光

73

* * *

Зайду на мить
Під струмись водограю –
Самітництво чернече розпочну.

(1689)

しばらくは
たき こも
滝に籠るや
げ はじめ
夏の始

* * *

Самітника обитель
В літнім гаї,
В якій і дятел дірки не проб'є.

(1689)

きつつき
木啄も
いお
庵はやぶらず
なつこたち
夏木立

* Перший вірш із щоденника Басьо «Стежками півночі», написаний перед тим як поет вирушив у дорогу.

* * *

Гей, друже!
 Повертай свого коня через поля,
 Туди – на крик зозулі!

(1689)

の よこ
 野を横に
 うまひき
 馬牽むけよ
 ほととぎす

* * *

Засаджено останній клатик поля.
 З вербою білою
 Прощатись час настав.

(1689)

た いちまい
 田一枚
 うえ たち き
 植て立去る
 やなぎ
 柳かな

74

* * *

Краси й смаку одвічне джерело –
 Пісні селян
 Під час садіння рису!

(1689)

ふうりゅう
 風流の
 はじめ
 初やおくの
 たうえ
 田植うた

* * *

Ніхто з людей чомусь не помічає
 Над стріхою
 Каштана білий цвіт.

(1689)

よ ひと
 世の人の
 みつけ はな
 見付ぬ花や
 のき くり
 軒の栗

* * *

Розсаду смикають.
Колись у давнину
Руками так тканину фарбували*.

(1689)

さなえ
早苗とる
て むかし
手もとや昔
ずり
しのぶ摺

* * *

Тримісячна дорога пролягла
Між вишнями
Й розсохою-сосною.

(1689)

さくら
桜より
まつ ふたき
松は二木を
みつぎご
三月越シ

75

* * *

У травні
Меч і скриньку подорожню
Нехай прикрасить паперовий стяг!**

(1689)

おい たち
笈も太刀も
さつき
五月にかざれ
かみのぼり
紙幟

* * *

Стебельцем півників
Прив'язую до ніг
Свої старі солом'яні сандалі.

(1689)

くさ
あやめ草
あし
足にむすばん
わらじ お
草鞋の緒

* У вірші використовується маловідома назва тканини «сінобудзурі» (忍摺) – фарбований у особливий спосіб шовк, який виготовляли в минулому у князівстві Сінобу, що знаходилося в південній частині сучасної преф. Фукусіма.

** Йдеться про «Свято хлопчиків» (子供の日 – «Кодомо-но хі»), яке святкується 5 травня. У день свята над будинком, де є хлопчики, піднімають паперовий чи шовковий стяг у вигляді розмальованого коропа, іноді – декількох коронів.

* * *

Травневих злив
Видніються сліди
На давніх стінах **Осяйної зали***.

(1689)

самідале
五月雨の
ふりのこ
降残してや
ひかりどう
光堂

* * *

Прокляті воші, блохи!
Ще й коняка
Малу нужду справляє в головах!

(1689)

のみしらみ
蚤虱
うま しと
馬の尿する
まくら
枕もと

76

* * *

Що ти скрекочеш, жабо!
Вилізай на білий світ
З свого піднілля в хліві!

(1689)

はいいで
這出よ
かいやが^{した}下の
ひきの^{こえ}声

* * *

Знайшов собі
Притулок в прохолоді
І задрімав.

(1689)

すず
涼しさを
わ やど
我が宿にして
ねまるなり

* **Осяйна зала** (光堂 - «Хікарідо») — головне приміщення храму Чюсондзі (中尊寺, XI—XII ст.) у м. Хіраїдзумі (преф. Івате).

* * *

Рум'янки* квітка!
 І в мойй уяві
 Відразу щіточка для гриму постає.
 (1689)

まゆはきを
 おもかげ
 佛にして
 べに はな
 紅粉の花

* * *

Чиєї шкіри ніжної торкнеться
Колись ця квітка
Бені-но хана?*
 (1689)

ゆく 「え」
 行す急は
 たがはだ
 誰肌ふれん
 べに はな
 紅の花

77

* * *

Дощі весняні в себе увібравши,
Несеться хутко
Річка Могамі*.**
 (1689)

さみだれ
 五月雨を
 あつめてはや
 もがみがわ
 最上川

* * *

Тиша!
І тільки сюрчання цикад
Пронизує скелі.
 (1689)

しずか
 閑さや
 いわ いる
 岩にしみ入
 せみ こえ
 蝉の声

* Рум'янка (紅粉の花 - «бені-но хана») - польова квітка червоного кольору, з пелюсток якої в минулому виготовляли жіночі рум'яна (лат.: *Carthamus tinctorius*).

** Бені-но хана - див. примітку вище.

*** Могамі (最上川 - «Могамі-гава») - ріка в північній частині о. Хонсю (преф. Ямагата).

* * *

Над Чорнокрилою горою*
 Ледь помітний триденний місяць.
 Прохолода навкруги!

(1689)

すず
 涼しさや
 ほの^み三^{づき}か月の
 はぐろやま
 羽黒山

* * *

Яке блаженство!
 Снігу аромат
 З Південної долини** долинає.

(1689)

ありがた
 有難や
 ゆき
 雪をかをらす
 みなみだに
 南谷

78

* * *

Скільки разів
 Захмарену вершину
 Вже руйнувала Місячна гора?***

(1689)

くも みね
 雲の峰
 いく くずれ
 幾つ崩て
 つき やま
 月の山

* * *

Гора Джерельна!****
 Тут безсила мова.
 І тільки сльози зрошують рукав.

(1689)

かた
 語られぬ
 ゆどの
 湯殿にぬらす
 たもと
 袂かな

* Чорнокрила гора (羽黒山 - «Хагурояма») - одна з трьох гір, що входить до складу священного для буддистів «Тригір'я» в провінції Дева (преф. Ямагата): 羽黒山 - «Хагурояма», 月の山 - «Цукі-но яма», 湯殿山 - «Юдоносан».

** Південна долина (南谷 - «Мінамі-дані») - мальовнича гірська долина в провінції Дева (преф. Ямагата).

*** Місячна гора (月の山 - «Цукі-но яма») - див. примітку вище.

**** Джерельна гора (湯殿山 - «Юдоносан») - див. примітку вище.

* * *

*Після життя у горах
Справжнім дивом
Здається перший в Дева* баклажан.
(1689)*

めずらしや

やま いでは
山を出羽の
はつなすび
初茄子

* * *

*Якраве сонце
Теж немилосердне!
Осінній вітер.
(1689)*

あかあかと

ひ つれなく
日は難面も
あきの風
かせ

79

* * *

*З водою разом
Вихлюпнула в море спекотне сонце
Річка Могами**.
(1689)*

あつ ひ
暑き日を
うみ
海にいれたり
もがみがわ
最上川

* * *

*Кружальцями
Чи на чотири частки
Цю першу диню різати мені?
(1689)*

はつまくわ
初真桑
よつ わら
四にや断ン
わ きら
輪に切ン

* Дева (出羽) — назва однієї з провінцій у преф. Ямагата.

** Могами — див. примітку на с. 77.

* * *

О Сіогосі!*
 В прохолоді моря
 Полощуть довгі ноги журавлі.

(1689)

しおごし
 汐越や
 つる
 鶴はぎぬれて
 うみすず
 海涼し

* * *

Там,
 Де вояки марили колись,
 Лиш літні трави.

(1689)

なつぐさ
 夏草や
 つわものども
 兵共が
 あと
 ゆめの跡

80

* * *

Над Кісагатою дощі!**
Красуню Сейсі***
 Нагадує мені мімози квіт.

(1689)

きさがた
 象潟や
 あめ せいし
 雨に西施が
 はな
 ねぶの花

* * *

З байдужим виглядом
Маленьких окунців
На верболіз нанизує рибачка.

(1689)

こだい
 小鯛さす
 やなぎすず
 柳涼しや
 あま
 海士がつま

* Сіогосі (汐越) — назва місцевості на узбережжі Японського моря в північній частині о. Хонсю (преф. Акіта).

** Кісагата (象潟) — назва місцевості, розташованої в північній частині о. Хонсю (преф. Акіта).

*** Сейсі (西施) — легендарна китайська красуня (V ст. до н. е.).

* * *

Зірок закоханих побачення
Лиш завтра,
А незвичайною вже й ця здається ніч!^{*}
(1689)

ふみつき
文月や
むいか つね
六日も常の
よにはに
夜には似ず

* * *

Над морем штормовим
Аж до Садо^{**}
По небу Шлях Чумацький простягнувся.
(1689)

あらうみ
荒海や
さど
佐渡によこたふ^{「う」}
あまのがわ
天河

81

* * *

У тій же хатці знов заночували
Повії молоді.
Хагі^{***} і місяць!
(1689)

ひとつや
一家に
ゆうじよ
遊女もねたり
はぎ つき
萩と月

* * *

В осінній прохолоді
Кожен з нас
Собі почистить баклажан чи диню.
(1689)

あきすず
秋涼し
てごと
手毎にむけや
うりなすび
瓜茄子

* Йдеться про свято «Танабата» (七夕), яке святкують у Японії сьомого дня сьомого місяця («фумідзукі» — 文月) за місячним календарем, коли в нічному небі раз на рік зустрічаються зірки Вега та Волопас. За стародавньою легендою, вони були розлучені Богом і розміщені по різні боки Чумацького Шляху.

** Садо (佐渡) — острів у Японському морі (преф. Ніігата).

*** Хагі — див. примітку на с. 64.

* * *

Праворуч — море *Арісо**,
А я прямую
Крізь молодого рису аромат.

(1689)

わ せ か
早稲の香や
わ け い る み ぎ
分入右は
あ り そ う み
有磯海

* * *

Зітру усе,
Написане сьогодні...
Росинки на солом'янім брилі!

(1689)

き ょ う
今日よりや
か き つ け け
書付消さん
か さ つ づ
笠の露

82

* * *

Здригнеться й горб могильний
Від ридань та розпачу мого!
Осінній вітер**.

(1689)

つ か う ぐ
塚も動け
わ が な く こ え
我泣声は
あ き か ぜ
秋の風

* * *

Жорстокість долі!
Воїна шолом
Став конику маленькому притулком.

(1689)

む ざ ん や な
か ぶ と し た
甲の下の
き り ぎ り す

* *Арісо* (有磯海 — «*Арісо-умі*») — давня поетична назва затоки *Тояма* в Японському морі.

** Вірш-епітафія на смерть одного з кращих учнів поета — *Косугі Іссю* (小杉一笑, 1653–1688).

* * *

Маленькі сосни —
Чарівне ім'я!
В кущах хагі** та в очереті — вітер.*
(1689)

しをらしき
な こまつふく
名や小松吹
はぎ
萩すすき

* * *

*Біліший,
Ніж каміння Ісіямі***,
Осінній вітер!*
(1689)

いしやま
石山の
いし しろ
石より白し
あき かぜ
秋の風

83

* * *

*Джерел гарячих запах —
Яманака!****
Не варто рвати й хризантеми
цвіт!******
(1689)

やまなか
山中や
きく
菊はたおらぬ
ゆ におい
湯の匂

* * *

*Милуйся місяцем!
В Тамає***** очерет
Селяни поки що, на щастя, не скосили.*
(1689)

つきみ
月見せよ
たまえ あし
玉江の芦を
から さき
刈ぬ先

* *Маленькі сосни* (小松 — «Комацу») — назва місцевості поблизу м. Канадзава на узбережжі Японського моря.

** *Хагі* — див. примітку на с. 64.

*** *Ісіяма* (石山 — «Кам'яна гора») — назва гори.

**** *Яманака* (山中) — назва гірської місцевості, що славиться своїми цілющими гарячими джерелами.

***** За легендою, роса з хризантем подовжує людське життя.

***** *Тамає* (玉江) — назва місцевості поблизу м. Фукуї (преф. Фукуї).

* * *
Мабуть, і Йосінака*, прокидавшись,
Ці гори бачив!
Місяць посумнів.
(1689)

よしなか
義仲の
ねざめ やま
寢覚の山か
つきかな
月悲し

* * *
Підмівши двір,
Збирався вийти з храму, —
Аж знову листя з білої верби!
(1689)

にわは
庭掃いて
いで てら
出ばや寺に
ちるやなぎ
散柳

* * *
Яскравий місяць
Сяє над піском,
Принесеним святими праотцями**.
(1689)

つききよ
月清し
ゆぎょう
遊行のもてる
すな うえ
砂の上

* * *
Накотиться
І знов відрине хвиля,
Змішавши скойки й пелюстки хагі***.
(1689)

なみ ま
浪の間や
こがい
子貝にまじる
はぎ ちり
萩の塵

* Йосінака (木曾義仲 — Кісо Йосінака, 1154–1184) — відомий воєначальник з клану Мінамото, трагічне життя якого описується в повісті «Хейке-моногатарі» (平家物語).

** Йдеться про буддійський храм Югьо (遊行時 — «Югьодзі») у м. Фудзісава, засновники якого Іппен (一遍, 1239–1289) і Таа (他阿, 1237–1319) започаткували обряд «принесення піску» (砂持ち — «суна-моті») для впорядкування території навколо храму.

*** Хагі — див. примітку на стор. 64.

* * *

*А де був місяць,
Коли з храму дзвін
Занурювався у морську безодню?**
(1689)

つき
月いづこ
かね
鐘はしづみて
うみ そこ
海の底

* * *

*На небі повний місяць.
І чому
Така мінлива півночі погода?*
(1689)

めいげつ
名月や
ほくこくびより
北国日和
さだめ
定なき

85

* * *

*Який там місяць!
Навіть на сумо**
Через цей дощ не побував сьогодні.*
(1689)

つき
月のみか
あめ すもう
雨に相撲も
なかりけり

* * *

*Грибів збирання –
Небезпечна справа!
Щовечора холодний мжичить дощ.*
(1689)

たけ
茸がりや
あぶないことに
ゆうしぐれ
夕時雨

* Вірш написаний за мотивами стародавньої легенди про викрадення морським драконом дзвона з буддійського храму.

** Сумо (相撲) – вид національної спортивної боротьби.

* * *

За назвою старою — *Цунуга**
Осінній місяць
Журиться у небі.

(1689)

ふるき^な名の
つぬが^{こい}角鹿や恋し
あき^{つき}秋の月

* * *

Підкинь, *хагі***, маленьких пелюсток
В рожевих цяточках маленьких
черепашок
В мою маленьку чарочку з *саке!****

(1689)

こはぎ^{こがい}小萩ちれ
ますほの小貝
こさかずき
小盃

86

* * *

Ну що, малята!
Утікаймо разом
Від градопаду буйного цього!

(1689)

いざ^こ子ども
はしり^{こがい}走ありかん
たまあられ
玉霰

* * *

Осіння перша мряка!
Навіть мавпа,
Здається, мріє про дощовичок.

(1689)

はつ^こ初しぐれ
さる^{こみの}猿も小蓑を
ほ^{なり}欲しげ也

* Місто *Цунуга* (敦賀), розташоване на узбережжі Японського моря, отримало свою сучасну назву в епоху *Вадо* (708–715), а до того воно називалося *Цунуга* (角鹿), що в перекладі з японської означає «рогатий олень».

** *Хагі* — див. примітку на стор. 64.

*** *Саке* — див. примітку на стор. 50.

* * *

Яка печаль!
В Іронохама* осінь
Сумнішою здається, ніж в Сума**.

(1689)

さび
寂しさや
すま
須磨にかちたる
はま あき
浜の秋

* * *

Немов молюск, відірваний від стулок,
Услід за осінню
В Футамі*** попливу.

(1689)

はまぐり
蛤の
ふたみにわかれ
ゆくあき
行秋ぞ

87

* * *

Така як є!
І місяць не потрібний.
Гора Ібукі!****

(1689)

そのままよ
つき
月もたのまじ
いぶきやま
伊吹山

* * *

Навіщо те мені:
Чи прилетить, чи ні
На ярмарок грудневий ця ворона?

(1689)

なに この
何に此
しわす いち
師走の市に
ゆくからす

* Іронохама (種の浜) — назва морського узбережжя поблизу м. Цуруга. У вірші вона наводиться в скороченому вигляді — «хама».

** Сума — назва місцевості на узбережжі Внутрішнього Японського моря поблизу сучасного м. Кобе.

*** Футамі (二見) — назва затоки в Ісе (преф. Міє) та розташованих у ній двох скель, що символізують подружжя.

**** Ібукі (伊吹) — гора (1377 м) у центральній частині о. Хонсю на межі префектур Сіга та Гіфу.

* * *

Заради святості
Штовхається народ.
День переміщення!*

(1689)

とうとさに

みなおしあひぬ^{「い」}ごせんぐう
御遷宮

* * *

Вже й перший сніг!
Коли ж зведуть, нарешті,
Навколо Будди-велета** стовпи?

(1689)

はつゆき
初雪やいつ大仏の^{だいぶつ}はしらたて
柱立

* * *

Могилу Тьосьо***
Теж, мабуть, відвідав
Той бонза, що у чашу стукотить.

(1689)

ちょうしょう
長嘯のはか
墓もめぐるかたたき
はち叩

* * *

Цікава річ!
Без пахоців трава.
І саме в ній — метелика притулок.

(1690)

ものずき
物好やにおくさ
匂はぬ草にちょう
とまる蝶

* День переміщення (/ 御遷宮 - /го-/ Сенгу) - за багатовіковою традицією, кожен 20 років дах головного синтоїстського храму країни Іседзінгу (伊勢神宮) (преф. Міє) оновлюється. На цей час вітар з храму переміщується в інше місце. За церемонією переміщення вітара завжди спостерігає велика кількість віруючих.

** Поет має на увазі статую Великого Будди (大仏 - «Дай-Буцу»), що знаходиться в храмі Тодайдзі (東大寺) (м. Нара). У 1684-1691 рр., коли Басьо відвідував ці місця, храм повністю перебудовувався.

*** Тьосьо (木下長嘯子 - Кіносіта Тьосьосі, 1569-1649) - дружина Тойотомі Хідейосі (豊臣秀吉, 1536-1598), відомого воєначальника.

* * *

*Камелія цвіте?
Чи соловейко
Свій капелюх сливóвий загубив?**
(1690)

うぐいすの

かさ
笠おとしたる
つばきかな
椿哉

* * *

*Під деревом
Вишнева заметіль
Мій суп і рибу цвітом посипає.*
(1690)

き
木のもとに
しる なます
汁も 膾も
さくら
桜かな

89

* * *

*Укотре вже
Метелика крильцята
Над огорожі гребенем мигтять!*
(1690)

はね
ちょうの羽の
いくたびこ
幾度越ゆる
へい
塀のやね

* * *

*Невже всі мешканці
Маленького села —
Нащадки давніх охоронців квітів?*
(1690)

ひとさと
一里は
はなもり
みな花守の
しそん
子孫かや

* Пелюстки японської камелії своєю формою та кольором нагадують пелюстки квітки сливи. Поет натякає на сюжет стародавньої японської пісні, в якій ідеться про те, як винахідливий соловейко змайстрував собі капелюха з пелюсток сливової квітки.

* * *

Вишневий білий цвіт
На хвилі **Нію***
Зібрав докупн вітер звідусіль.

(1690)

しほう
四方より
はなふ いれ
花吹き入て
「お」 なみ
にほの波

* * *

Жахаюся,
Почувши крик фазана.
Невже ж і справді змії вони їдять?

(1690)

へび
蛇くうと
きけばおそろし
きじ こえ
雉の声

90

* * *

З весною розпрощавшись,
Мовчазний,
Сумую разом з мешканцями **Омі****.

(1690)

ゆくはる
行春を
おうみ ひと
近江の人と
おしみける

* * *

Зоря ранкова!
З пурпуру на сході –
Зозулі голос.

(1690)

あけぼの
曙は
まだむらさきに
ほととぎす

* **Нію** (鳩の海 – «Нію-но умі», досл. з яп.: «море порця /пірикози/») – одна з назв озера **Біва** (Бівако).

** **Омі** (近江) – давня назва преф. **Сіра**.

* * *

Насамперед цікавлюсь,
Чи ростуть тінисті туї
У цім літнім гаї?

(1690)

まづ
先たのむ
しい き あり
椎の木も有
なつこだち
夏木立

* * *

Милуюсь світлячками.
Та, на жаль,
Човняр уже напився до нестями.

(1690)

ほたる^み見や
せんどうよう
船頭酔て
おぼつかな

91

* * *

Душі примарилось,
Неначе ти — метелик,
А Сосі* — я!

(1690)

きみ ちょう
君や蝶
われ そうじ
我や莊子が
ゆめごころ
夢心

* * *

Засмучено
Дивлюсь тобі услід.
Осінній вітер.

(1690)

み おく
見送りの
うしろや^{さび}寂し
あき かせ
秋の風

* Сосі (莊子) — японський варіант імені відомого китайського філософа-містика Чжуан-цзи (369–289 рр. до н. е.).

* * *

Кує зозуля!
 Навіть у Кіото*
 Я марю про Кіото в давнину.
 (1690)

きょう
 京にても
 きょう
 京なつかしや
 ほととぎす

* * *

Поглянь на мене!
 Я також сумний.
 Осінні сутінки.
 (1690)

こちらむけ
 われ
 我もさびしき
 あき くれ
 秋の暮

92

* * *

Навіть крізь лист акацій шовковистих**
 Не підглядайте
 За коханням двох зірок!***
 (1690)

ねむき
 合歡の木の
 は
 葉ごしもいとへ^{「え」}
 ほし
 星のかげ

* * *

Висмикую з волосся сивину,
 А з-під подушки —
 Конику сюрчання.
 (1690)

しらが
 白髪ぬく
 まくら した
 枕の下や
 きりぎりす

* Кіото — див. примітку на стор. 59.

** Назва дерева у вірші Басьо: 合歡の木 («нему-но кі») — японська шовкова акація (лат.: *Albizia julibrissin Durratz*).

*** Див. примітку на с. 81.

* * *

Святкують **Урабон!***
 Але й сьогодні
 Над крематорієм зивається димок.
 (1690)

たままつり
 玉祭

きょうも焼場の
 けむり哉^{かな}

* * *

З-під деревця павловнії
 За муrom
 Перепелина пісня долина.
 (1690)

きり き
 桐の木に

うづら^{なく}鳴なり
 塀^{へい}の内^{うち}

93

* * *

Шануймо тих,
 Кого до пишномов'я
 Не спонукає спалах блискавиць!**
 (1690)

いなづま
 稲妻に

さとらぬ^{ひと}人の
 とうとさよ

* * *

Моєї хатки двері трав'яні
 Пізнаєш по стручках червоних перцю,
 Заплетених в гречані колоски.
 (1690)

くさ と
 草の戸を

しれや穂^ほ蓼^{たで}に
 とう
 唐がらし

* Урабон (盂蘭盆, або ще: /о-/Бон -お盆) - «День пам'яті померлих», «День поминання предків» (15 липня); від санскр.: *Urabana*. У вірші Басьо: 玉祭 - «Тама-мацурі».

** Вірш-звернення поета до учнів.

* * *

Здається,
Й ветра тягне за собою
Осінній буревій.

(1690)

いのしし

猪も

ともに吹るる

のわき

野分かな

* * *

Гусак недужий
Падає з небес у холод ночі —
Мій нічліг в дорозі!

(1690)

びょうがん

病雁の

よさむに落ちて

たび かな

旅ね哉

94

* * *

Рибалчина хатина.
Між криветок
Заплутався цвіркунчик-неборак.

(1690)

あまや

海士の屋は

こえび

小海老にまじる

いとど哉

* * *

Чернець розслаблено
Ранковий чай смакує,
А поруч — хризантеми у цвіту.

(1690)

あさちや

朝茶のむ

そうしづかなり

僧静也

きく はな

菊の花

* * *

Заносить снігом
Стебла **сусукі***,
Залишені для храмового свята.

(1690)

ゆき
雪ちるや
ほ や すすき
穂屋の薄の
かりのこ
刈残し

* * *

Мандрівника
Непосидюче серце —
Сінник заплічний для коротких снів.

(1690)

す
住みつかぬ
たび
旅のころや
おきごたつ
置火燵

95

* * *

Лосось сушений —
Як худий чернець із секти **Куя****
Взимку на морозі.

(1690)

ざけ
から鮭も
くう や やせ
空也の瘦も
かん うち
寒の中

* * *

Зі снігом дощ!
Темніє на очах
Стерня на свіжоскошеному полі.

(1690)

しぐるるや
た
田のあらかぶの
くろ ほど
黒む程

* Сусукі (薄; лат.: *Miskanthus*) — багаторічна трав'яниста рослина родини злакових з довгим тонким стеблом і густою волоттю.

** Куя (空也) — одна з японських буддійських сект, засновником якої був чернець Куя-сьонін (空也上人, 900–970 / ?/).

* * *

Хвилинку зачекай
І не криши ножем **натто*** так гучно!
В чашу стукіт!**

(1690)

なっとう

納豆きる

おと

音しばしまて

はちたたき

鉢叩

* * *

Немає й натяку
На неминучу смерть
В цикад сюрчанні.

(1690)

やが

頓て死ぬ

けしき

は見えず

せみ

蟬の聲

96

* * *

Січе немилосердно
Град рясний
Священний камінь в храмі **Ісіяма*****.

(1690)

いしやま

石山の

いし

石にたばしる

かな

あられ哉

* * *

Куди вони поділись,
Ці норці?
Неначе вимерло все озеро у грудні!

(1690)

かくれけり

しわす

師走の海の

かいつぶり

* **Натто** (納豆) — національна страва, що готується з висушеної після бродіння маси соєвих бобів.

** **Натяк** на буддійських ченців, що просять подаяння, привертаючи до себе увагу ударами палички об мідну чашу.

*** **Храм Ісіяма** (石山寺 — «Ісіямадера») — буддійський храм на південному узбережжі озера **Біва** (Бівако), відомий своєю шпатовою брилою, встановленою на храмовому подвір'ї.

* * *

*В селі гірському
Сливи зацвіли,
А ряджених з піснями щось не видно*.
(1691)*

やまざとは
まんざい^{おそ}遅し
うめのはな
梅花

* * *

*Прокляті ліноці!
Насилу добудився мене, ледачого,
Цей дощик весняний.
(1691)*

ぶしょう
不精さや
かき^{おこ}起されし
はる あめ
春の雨

97

* * *

*Цвіт сливи, зелень молода
І юшка з ямсу**
На станції поштової Маріко***.
(1691)*

うめわかな
梅若菜
まりこの^{しゆく}宿の
とろろ^{じる}汁

* * *

*Як доп'ємо,
Змайструємо з барильця
Чудову вазу під вишневий квіт!
(1691)*

のみ あ
呑明けて
はないけ
花生にせん
にしょうだる
二升樽

* Йдеться про новорічне свято **Мандзай** (万歳), коли вулицями села ходили ряджені з піснями й танцями, вітаючи своїх односельців з Новим роком. За місячним календарем Новий рік у Японії розпочинався весною, коли зацвітали перші сливи.

** **Ямс** — див. примітку на стор. 62.

*** **Маріко** (丸子) — назва поштової станції на шляху **Токайдо** (東海道) поблизу м. Сідзуока в центральній частині о. Хонсю.

* * *

Метелик та́кож
Прилетів поїсти
Салату з квітів білих хризантем.

(1691)

ちょう き
蝶も来て
す す「う」きく
酢を吸ふ菊の
「え」かな
すあへ哉

* * *

Піщинка з водоростей
Скрипне на зубах —
І так пронизливо своєю відчуєш неміч!

(1691)

おどろい
衰や
は くいあ
歯に喰当てし
の り すな
海苔の砂

98

* * *

Стукіт *гета**
Луною безмовність розтяв.
Літня ніч, ніби мить, промайнула.

(1691)

なつ よ
夏の夜や
こだま あく
木霊に明る
げ た おと
下駄の音

* * *

Голосить сивка!
У п'ятні нічній
Своє гніздо ніяк знайти не може.

(1691)

やみ よ
闇の夜や
す
巢をまどはして
「わ」
なく 衛
ちどり

* *Гета* (下駄) — дерев'яні сандалі.

* * *

Прив'яленого чаю аромат
З сушарень Удзі*,
Ямабукі** квіти!

(1691)

やまぶき

山吹や

うじ ほいろ
宇治の焙炉のにお「う」とき
匂ふ時

* * *

Мінливість долі!
Паростком бамбука
Стає колись людина вреши-реши.

(1691)

うきふしや

たけ こ
竹の子となるひと はて
人の果

99

* * *

Накуй, зозуле,
Ще і самоти
Мені, сумному!

(1691)

われ

うき我を

さびしがらせよ

かんこどり

* * *

Сплеснеш долонями,
Услід тобі — луна,
А слідом за луною — літній місяць!

(1691)

て

手をうてば

こだま あく
木魂に明るなつ つき
夏の月

* Удзі (宇治) — назва місцевості на південь від м. Кіото, яка здавна славиться виробництвом якісного зеленого чаю.

** Ямабукі — див. примітку на с. 63.

* * *

Арасіяма!**В заростях бамбука**Прямі стежинки вітер протоптав.*

(1691)

あらしやま

嵐山

やぶ しげ

藪の茂りや

かぜ すじ

風の筋

* * *

*Від сну нікчемного**Мене урятувала**Очеретянка.*

(1691)

のう

能なしの

ねむ われ

眠たし我を

ぎょうぎょうし

* * *

*Травнева злива!**Плями на стіні**Від аркушів паперу з текстом віршів.*

(1691)

さみだれ

五月雨や

しきし

色紙へぎたる

かべ あと

壁の跡

* * *

*Товариша,**Що рис мені приніс,**Запрошую до місяця у гості.*

(1691)

よね

米くるる

とも こよい

友を今宵の

つき きやく

月の客

* *Арасіяма* (嵐山) — гора в західній частині м. Кіото.

* * *

Притримуючи пасмо,
Молодиця
Одноруч вправно ліпить *тімакі**.

(1691)

ちまき ゆ 「う」
粽 結 ふ
て
かた手にはさむ
ひたいがみ
額 髪

* * *

Писк комара
Доноситься із хліва.
Бабині літо!

(1691)

うし べ
牛部 やに
か こえくら
蚊の 声暗き
ざんしょかな
残暑哉

101

* * *

Який сьогодні місяць!
Аж кортить
Постукати у браму храму *Міі*!**

(1691)

み い であ
三井寺の
もん
門 たたかばや
つき
きょうの 月

* * *

Зніміть замки!
Впустіть до храму
Місяць!***

(1691)

じょう
鎖 あけて
つき いれ
月 さし入よ
うき どう
浮み堂

* *Тімакі* (粽) — національна страва: коlobки вареного рису, загорнуті в бамбукове листя.

** Храм *Міі* (三井寺 — «*Міідера*», або ще: 圓城寺 — «*Ондзьодзі*») — буддйський храм у м. *Оцу* на південному узбережжі озера *Біва* (*Бівако*).

*** Назва храму у вірші: *Укімідо* (浮御堂 — досл. з яп.: «*Плавучий храм*») — буддйський храм, розташований на узбережжі озера *Біва* (*Бівако*).

* * *

Чим пригоститися?
З харчів у моїй хатці —
Хіба що ці комарики малі.

(1691)

わがやど

我宿は

か
蚊のちいさきを

ちそう

馳走かな

* * *

Листкам опалим з храмового саду
На вигляд років сто,
Якщо не більш!

(1691)

ももとせ

百歳の

けしき にわ
気色を庭の

おちばかな

落葉哉

102

* * *

Хоча й «подвоєний»*,
Для мене він, як завжди, —
Серпневий місяць над мостом *Сета!***

(1691)

めいげつ

名月は

すぎ
ふたつ過ても

せた

瀬田の月

* * *

Під казанком для локшини
Вогонь розпалює господар.
Холод ночі!

(1691)

にゅうめん

煮麵の

した

下たきたつる

よさむかな

夜寒哉

* Йдеться про «додатковий» тринадцятий місяць року — «уру-удзукі» (閏月), який за місячним календарем 19-річного циклу, що застосовувався в Японії, додавався кожного 3, 6, 8, 11, 14, 17 та 19 року. У 1691 р. таким «додатковим» місяцем був серпень.

** *Сета* — див. примітку на с. 68.

* * *

*Білють
Вимиті до блиску цибулини.
Осінній холод!*

(1691)

* * *

*Посаджений знавцем,
Осінній сад
Навіть у мряку свіжістю іскриться.*

(1691)

* * *

*Спізнілих квітів ніжний аромат
Доносить іноді
Цупкий осінній вітер.*

(1691)

* * *

*Яка гармонія!
На білосніжній ширмі –
Нарциса квіт.*

(1691)

ねぶかしろ

葱 白く

あら

洗いたてたる

かな

さむさ哉

つく

作りなす

にわ

庭をいさむる

しぐれかな

103

こがらし

凧 に

にお「い」

匂ひ やつけし

かえりばな

返花

すいせん

水仙や

しろ

白き障子の

うつ

とも移り

* * *

Так чи не так,
А виторпів усе
Цей виснажений очерет під снігом.

(1691)

ともかくも
ならでや雪ゆきの
かれお花ばな

* * *

Після обридлого **Кіото***
Цей студений шалений вітер
Над зимовищем моїм!

(1691)

きょう
京にあきて
このこ
此木がらしや
ふゆずま「い」
冬住る

104

* * *

Заледеніли заживо
Трепанги,
Скрутившись ув один міцний клубок.

(1692)

いきながら
ひと こお
一つに氷る
なまこかな
海鼠哉

* * *

Котячі любощі
Затихли врешті-решт.
І тьмяний місяць завітав до спальні.

(1692)

ねこ こい
猫の恋
ねや
やむとき閨の
おぼろづき
朧月

* **Кіото** — див. примітку на с. 59

* * *

Таки нагідив із дашка веранди
На тістечка мої
Цей соловей!

(1692)

うぐいす

鶯や

もち かん

餅に糞する

えん

縁のさき

* * *

Кує зозуля!
Півників стебельця
Майже на сажень вгору піднялись.

(1692)

ほととぎす

なく ごしゃく

鳴や五尺の

あやめぐさ

菖草

* * *

В обох руках —
Цвіт персика і вишні,
Ще й на додачу — пряник трав'яний!*

(1692)

りょう て

両の手に

もも

桃とさくらや

くさ もち

草の餅

* * *

Триденний місяць землю оповив
Легким серпанком.
Гречка колоситься.

(1692)

みかづき

三日月に

ち

地はおぼろなり

そば はな

蕎麦の花

105

* У вірші Басьо: «куса-но моті» (草の餅), досл. з яп.: «трав'яні моті» або «моті з травою (зеленню)», які ще називаються «йомогі-моті» (蓬餅) — «моті з полином», «полинові моті». Моті (餅) — солодкі тістечка з начинкою чи без начинки, що виготовляються з потовченого на тістоподібну масу вареного рису.

* * *

Унав у бухту
Сиротливий крик —
Зозулі голос.

(1692)

ひとこえ

一聲の

え よこ 「う」
江に横たふや

ほととぎす

* * *

Листком банановим
Прикрашу хатній присох.
З халупи схимника на місяць подивлюсь.

(1692)

ぼしょうば

芭蕉葉を

はしら

柱にかけん

いほ つき
庵の月

106

* * *

Серпневий місяць!
Майже до воріт
Докочує прибії верхечок хвилі.

(1692)

めいげつ

名月や

もん さしく

門に指来る

しおがしら

潮頭

* * *

Залишився б зеленим!
Але ні! Міняє колір свій
Червоний перець.

(1692)

あお

青くても

ある

有べきものを

とうがらし

唐辛子

* * *

Як хочеться податися мені
Услід за осінню
Вздовж берегів **Комацу!***
(1692)

あき そう
秋に添て
ゆか すえ
行ばや末は
こまつがわ
小松川

* * *

Лише з роками
Справді пізнаєш,
Що це таке — осіння перша мряка!
(1692)

きょうばかり
ひと とし
人も年よれ
はつしぐれ
初時雨

107

* * *

Навіть ворона,
Що обридла всім,
Красунею здається сніжним ранком!
(1692)

ひごろにくき
からす ゆき
鳥も雪の
あしたかな
朝哉

* * *

Розкритий коминак.
Як постарів пічник!
Срібlistий іній покриває скроні.
(1692)

ろびらき
炉開や
さかんおいゆく
左官老行
びん しも
鬢の霜

* **Комацу** (小松川 — «**Комацу-гава**») — невелика річка поблизу м. **Токіо**, сучасна назва: **Нака-гава** (中川).

* * *

Солоний окунь
Ясна задубілі
В крамниці рибній грізно оголив.

(1692)

しおだい
塩鯛の
は 齒ぐきも寒し
うお たな
魚の店

* * *

Від нісенітниці про «місяць», «білоцвіт»,
Мов голка лікаря,
Зціляє перший холод.

(1692)

つきはな
月花の
ぐ はり
愚に針たてん
かん いら
寒の入

108

* * *

Понад водою
Стелиться дзвінкий
Зозулі голос..

(1693)

ほととぎす
郭公
こえよこ 「う」
声横たふや
みず うえ
水の上

* * *

Серпанок весняний,
Сливовий цвіт і місяць —
Завершений пейзаж!

(1693)

はる
春もやや
けしきととのふ 「う」
つき うめ
月と梅

* * *

Душа мандрівника
Рівняйтесь мусить
На дикого каштана вбогий цвіт*.

(1693)

たびびと

旅人の

こころにも似よ^に

しい はな
椎の花

* * *

Взірцем для серця
В мандрах по Кісо**
Нехай каштанів диких квітка буде!

(1693)

しい はな

椎の花の

こころ にも似よ^に

き そ たび
木曾の度

* * *

Гарбуз зацвів!
Крізь дірку у вікні***
Просовую обличчя захмеліле.

(1693)

ゆうがお

夕顔や

よう だ
酔てかお出す

まど あな
窓の穴

* * *

Повійки**** квітка.
Навіть і вона
Зі мною подружитися не хоче!

(1693)

あさがお

葵や

これ また わ
是も又我が

とも
友ならず

* Назва дерева у вірші Басьо — «сії» (椎), або ще: «сії-но кі» (椎の木), літокарпус Зібольда (лат.: *Shiia /Lithocarpus/ Sieboldii*).

** Кісо — див. примітку на с. 70.

*** Решіткові вікна в традиційних японських будинках (障子 — «сьодзі») обклеювали спеціальним матовим папером.

**** Повійка — див. примітку на с. 43.

* * *

*Гей, дітлахи!**Повійка* зацвіла!**Тепер і динями поласувати можна.*

(1693)

こども等よ
 ひるがおさ
 昼顔咲きぬ
 うり
 瓜むかん

* * *

*Повійки квітка!**Хвіртку в огорожі**Навіть удень тримаю на замку.*

(1693)

あさがお
 葵や
 ひる じょう
 昼は錠おろす
 もん かき
 門の垣

110

* * *

*Роси ранкової сріблясті намистинки,**Не розсипаючи,**Погойдує хай*^{**}.*

(1693)

しら づゆ
 露も
 こぼさぬ はず
 萩の
 うねり かな
 哉

* * *

*Мукою рисовою**Поблизу від ступи**Покрилось листя пізніх хризантем.*

(1693)

かんぎく
 寒菊や
 こぬか
 粉糠のかかる
 うす はた
 臼の端

* Повійка — див. примітку на с. 43.

** Хай — див. примітку на с. 64.

* * *

По хатах сажу трусять,
А тесляр
Собі навішує полицю цього разу*.

(1693)

すす
煤はきは
おの たな
己が棚つる
だいく
大工かな

* * *

Мале хлоп'я
Забралось у сідло.
Батьки у полі редьку вибирають.

(1693)

くらつぼ
鞍壺に
こぼうずの
小坊主乗るや
だいこひき
大根引

III

* * *

Яка печаль!
Шовковіцевий посох
Осінній вітер нерозсудливо зламав**.

(1693)

あきかぜ
秋風に
おれ たな
折て悲しき
くわ つえ
桑の杖

* * *

Чи ти помітив над могилою своєю
У сьому ніч
Цей місяць молодий?***

(1693)

みしやその
なぬか はか
七日は墓の
み か つき
三日の月

* Йдеться про «День прибирання» — «Сухарай» (煤払い), коли у своїх домівках напередодні Нового року люди наводили лад: прибирали кімнати, двір, чистили димарі тощо.

** Алегорична епітафія на смерть поета Мацукуру Ранрана (松倉嵐蘭, 1647—1693) — одного з учнів Басьо.

*** Див. коментар до попереднього вірша.

* * *

Закінчується рік.
Заздалегідь
Простукав днища по усіх засіках*.
(1693)

ふんべつ
分別の
そこ
底たたきけり
とし くれ
年の昏

* * *

Усі на вулиці.
І кожному кортить
Моста нового іній притоптати.
(1693)

いで
みな出て
はし
橋をいただく
しも じかな
霜路哉

112

* * *

Святковий Хорай!**
У Новому році
3 Ісе*** почути хочу першу вість.
(1694)

ほうらい
蓬萊に
きか いせ
聞ばや伊勢の
はつだよ
初便り

* * *

Кропіння Будди!****
Зморшкувати руки, долоні складені
І чоток перебір.
(1694)

かんぶつ
灌仏や
しわであわす
皺手合る
じゅず おと
珠数の音

* Жартівливий натяк на можливий прихід лихварів, які наприкінці року навідувалися до своїх боржників, вимагаючи від них повернення боргів.

** Хорай (蓬萊) – символічний новорічний набір продуктів: рис, лангусти, морські водорості, ямс, сушені каштани, апельсини, що сприяють, як вважається, людському довголіттю.

*** Ісе – історична назва префектури та місцевості в центральній частині о. Хонсю, де розміщені найдавніші синтоїстські святині.

**** Кропіння Будди (灌仏 – «Кан-Буцу») – назва буддійського обряду. У день народження Будди (8 квітня) його кам'яні статуї в храмах віруючі окроплюють водою.

* * *

Гірська стежина,
Сливи аромат.
І раптом з нього сонце виринає!

(1694)

むめがかに

の^ひと^で日の出る
やまじ
山路かな

* * *

За лісом, в горах,
Де збирають чай,
Зозулі голос також, мабуть, чути.

(1694)

こがくれ
木隠て

ちや きく
茶つみも聞や
ほととぎす
時鳥

113

* * *

З верхівок верб плакучих,
Наче з неба,
На мокру землю й досі леться дощ.

(1694)

はっくけん
八九間

そら あめ ふ
空で雨降る
やなぎ
柳かな

* * *

Весняний дощ
Крізь дірку у даху
Уздовж гнізда осиноного сочиться.

(1694)

はるさめ
春雨や

はち す 「う」
蜂の巣つたふ
や もり
屋ねの漏

* * *

Маленький сад у боковій вітальні.
Посеред заростей
Гортензія цвіте.

(1694)

あじさい
紫陽草や
やぶ こにわ
藪を小庭の
べつざしき
別座敷

* * *

Коли не глянеш —
Писана красуня!
Травнева Фудзі!*

(1694)

め
目にかかる
とき
時やことさら
さつき ふじ
五月富士

114

* * *

Дорога в Суруга!***
Змішався чаю
Й квітучих мандаринів аромат.

(1694)

するがじ
駿河路や
はなたちばな
花橘も
ちや にお「い」
茶の匂ひ

* * *

Очисти, річка Ої***,
Від дощів
Травневе небо!

(1694)

さみだれの
そらふき
空吹おとせ
おおいがわ
大井川

* Фудзі (Фудзі-сан) — див. примітку на с. 41.

** Суруга (駿河) — назва місцевості в преф. Сідзуока.

*** Ої (大井川 — «Ої-гава») — річка в центральній частині о. Хонсю (преф. Сідзуока).

* * *

На хвилях Ої*
Жодної пилінки!
І тільки літній місяць на воді.
(1694)

おおいがわ
大井川
なみ ちり
浪に塵なし
なつ つき
夏の月

* * *

Я світом білим цим
Мандрую все життя,
Неначе клаптик поля бороную.
(1694)

よ たび
世を旅に
しろかく お だ
小田の
ゆきもど
行戻り

115

* * *

Відвізши хмиз,
З барильцями вина
До сівачів вертається коняка.
(1694)

しばつ
柴付けし
うま もど
馬の戻りや
た だる
田うえ樽

* * *

У ранішній росі,
Та ще й в грязюці,
Якою свіжою здається диня ця!
(1694)

あさつゆ
朝露に
よごれて すす
涼し
うり どろ
瓜の泥

* Ої – див. примітку на с. 114.

* * *

Затримаюсь в Сая*,
Якщо хтось скаже,
Що там почую щebet пастушка**.

(1694)

くいな
水鶏なくと
ひと 「え」
人のいへばや
どま
さや泊り

* * *

Якою свіжістю
Повіяло з картини!
Бамбук в Сага!***

(1694)

すずしさを
え
絵にうつしけり
さが たけ
嵯峨の竹

* * *

Червенева спека!
Хмаркою прикрила
Свою верхівку Арасі-гора****.

(1694)

ろくがつ
六月や
みね くもおく
峰に雲置
やま
あらし山

* * *

Вечірня прохолода!
Що ж смачніше:
Чи рис, чи жінка, що остуджує його?

(1694)

めし 「う」
飯あふぐ
ちそう
かかが馳走や
ゆうすずみ
夕涼

* Сая (佐屋) — поштова станція на шляху Токайдо (преф. Сідзуока).

** Пастушок (болотяний) (水鶏 — «куїна») — невелика пташка ряду пастушкоподібних (лат.: *Rallus aquaticus*).

*** Сага (嵯峨) — назва місцевості в західній частині м. Кіото.

**** Арасі — див. примітку на с. 100.

* * *

Розкидані недоїдки холонуть,
Відсвічуючи
В темряві нічній.

(1694)

なつ よ
夏の夜や
くずれ あげ
崩て明し
ひや もの
冷し物

* * *

Під спалах блискавки
Ковзнула по обличчю
Очеретини волоть, ніби тінь.

(1694)

いな
稲づまや
かおのところが
すすき ほ
薄の穂

117

* * *

Води зачерпнемó
Із Кійотакі*,
Токоротен** гарячий остудить!

(1694)

きよたき
清滝の
みず
水くませてや
ところてん

* * *

Що ближче осінь,
То тісніше в хатці
Зближаються і душі, і серця.

(1694)

あき
秋ちかき
こころ よる
心の寄や
よじょうはん
四畳半

* Кійотакі (清滝) — річка в західній частині м. Кіото.

** Токоротен (心太) — назва драглистої страви, що готується з червоно-бурих (агарових) водоростей.

* * *

Із стінки в ступні
Леться прохолода.
Солодкий денний сон!

(1694)

ひやひやと

かべ
壁をふまえて

ひるねかな
昼寝哉

* * *

Волосся сиве,
Палиці в руках —
На цвинтар подалася вся родина!

(1694)

いえ
家はみな

つえ杖にしらが髪の
はかまいり
墓参

118

* * *

Не думай, що ти марно прожила
Своє життя коротке!
Панахида*.

(1694)

かず
数ならぬ

み身となおも「い」ひそ

たままつ
玉祭り

* * *

Старе село.
І в кожному дворі —
Хурми деревце.

(1694)

さと
里ふりて

かき柿きの木もたぬ

いえ
家もなし

* Вірш-епітафія на смерть черниці Дзютей (寿貞, ?-1694).

* * *

На спалах блискавки
У темряву летить
Баклана* голос.

(1694)

いなづまや

やみ かたゆく
闇の方行
ごい こえ
五位の声

* * *

Під ясним місяцем
Підніжжя гір в тумані,
Легесенький серпанок на полях.

(1694)

めいげつ

名月に

ふもと きり
麓の霧や
た
田のくもり

119

* * *

У сяйві місячнім
Бавовняні поля
Ледь-ледь не сплутав із вишневим
цвітом.

(1694)

めいげつ

名月の

はな み
花かと見えて
わたばたけ
綿畠

* * *

Нову солому
Щойно почали вивозити з полів.
Дощі осінні!

(1694)

しん

新わらの

で はや
出そめて早き
しぐれかな
時雨哉

* Баклан — у вірші Басьо: «гої» (五位), або ще: «гої-сая» (五位鷺), птах родини чапель (лат.: *Nycticorax nycticorax*).

* * *

Гірська дорога.
Гречка не достигла,
А квітами частуйся досхочу!

(1694)

そば
蕎麦はまだ
はな
花でもてなす
やまじ
山路かな

* * *

Осіннє золото —
Міхурника куці:
І листя, і плоди, і оболонка.

(1694)

ほおづき
鬼灯は
み は
実も葉もからも
もみじかな
紅葉哉

120

* * *

Як сумно пролунало вдалині
Вечірнє «бі-і-і»
Самотнього оленя.

(1694)

な
びいと啼く
しりごえかな
尻声悲し
よ しか
夜ルの鹿

* * *

Збирався на базар,
Та передумав.
На ясний місяць краще подивлюсь!

(1694)

ます
升かうて
ふんべつかわ
分別替る
つきみかな
月見哉

* * *

У храмах *Нари**
Запах хризантем
І Будд численних почорнілі лиця.

(1694)

きく か
菊の香や
ならには古きふる
仏達ほとけたち

* * *

Настала осінь.
Шелестять дощі.
І замість місяця у небі блякла пляма.

(1694)

あき
秋もはや
ばらつく雨あめに
月つきの形なり

121

* * *

Глибока осінь.
Що він за людина —
Сусіда мій?

(1694)

あきふか
秋深き
となり なに
隣は何を
する人ひとぞ

* * *

Розмова дружня
Скрасила мені
Осінній вечір.

(1694)

あき よ
秋の夜を
うちくず
打崩したる
はなし
咄かな

* *Нара* — стародавнє місто, столиця Японії в 710–794 рр.

* * *

Аби опертися,
За колосок хапаюсь, —
Розлуки розпач!

(1694)

むぎ ほ
麦の穂を
たより
便につかむ
わかれ
別かな

* * *

Дорога ця —
Така пуста, безлюдна!
Осінні сутінки.

(1694)

このみち
此道や
ゆくひと
行人なしに
あき くれ
秋の暮

122

* * *

Мене наслідувати —
Марне ремесло.
Розрізаної дині половинки!*

(1694)

われ に
我に似な
ふた
二ツにわれし
まくわり
真桑瓜

* * *

В дорозі занедужав.
Уві сні зашерхлим полем
Все кружляю та кружляю.

(1694)

たび やん
旅に病で
ゆめ かれの
夢は枯野を
めぐ
かけ廻る

* Вірш-звернення поета до численних учнів та послідовників.

* * *

*Птах поміж хмарами!
Чому таким старим
Цієї осені себе я почувую?*

(1694)

このあき

此秋は

なんとし

何で年よる

くも とり

雲に鳥

* * *

*Зелена глиця
Падає з сосни
На кришталеві хвилі Кійотакі*.*

(1694)

きよたき

清滝や

なみ

波にちり込

あおまつば

青松葉

123

* * *

*Хоч як вдивляйся —
Жодної пилінки
На білосніжних квітах хризантем!*

(1694)

しらぎく

白菊の

め

目にたてて見る

ちり

塵もなし

* Кійотакі — див. примітку на с. 117.

ЙОСА БУСОН
1716–1783

Йоса Бусон – художник і поет, що його поетичну спадщину деякі японські та зарубіжні літературознавці оцінюють навіть вище, ніж поезію самого Мацуо Басьо. Народився Бусон 1716 р. у селі Кема, неподалік від Осаки, у сім'ї заможного селянина на прізвище Танігуті. Йоса Бусон – останній з літературних псевдонімів поета, який він обрав собі вже у зрілому віці, коли жив у Едо (Токіо).

З дитинства Бусон захоплювався малюванням та поезією, чудово знав японську й китайську класичну літературу. Коли йому виповнилося 18 років, він їде до Едо, де продовжує навчатися живопису та поезії, ставши учнем відомого в ті часи поета Хаяно Хадзіна (1676–1742) – одного з послідовників Мацуо Басьо.

Після смерті свого вчителя Бусон залишає Едо й вирушає в мандри по країні. Він повторює маршрут, яким колись пройшов великий Басьо, і власноручно переписує його щоденник «Стежками півночі», супроводжуючи рукопис чудовими малюнками. Взагалі за життя Йоса Бусон був більше відомий як художник, аніж поет. Оселившись остаточно в Кіото, він

відкрив там власну школу живопису й став одним із засновників та провідних майстрів художньої школи «нанга» (або ще: «бундзінга»), до складу якої входили художники-інтелектуали. Усі вони були чудовими знавцями й прихильниками китайського живопису, а тому малювали переважно китайські пейзажі, які часто були своєрідними картинами-ілюстраціями відомих шедеврів китайської поезії, повний текст яких чи уривки з них також записувалися на картині.

Водночас зі школою живопису Йоса Бусон створює також у Кіото власну школу поезії хайкай, головним гаслом якої було «Повернення до Басьо!». Серед найталановитіших учнів Бусона слід назвати імена Тайгі та Сьоха.

Художник і неперевершений знавець японської мови, Бусон вдихнув у жанр хайку нове життя, оскільки після смерті Мацуо Басьо цікавість до цієї поезії в Японії значно зменшилась. Його вірші вражають своєю поетичністю, мовною вишуканістю, витонченим художнім смаком, що водночас їх робить надзвичайно складними для перекладу іншою іноземною мовою.

朝
子
所
著
所
著
二
三
四
五
六
七
八
九
十
十一
十二
十三
十四
十五
十六
十七
十八
十九
二十
二十一
二十二
二十三
二十四
二十五
二十六
二十七
二十八
二十九
三十
三十一
三十二
三十三
三十四
三十五
三十六
三十七
三十八
三十九
四十
四十一
四十二
四十三
四十四
四十五
四十六
四十七
四十八
四十九
五十
五十一
五十二
五十三
五十四
五十五
五十六
五十七
五十八
五十九
六十
六十一
六十二
六十三
六十四
六十五
六十六
六十七
六十八
六十九
七十
七十一
七十二
七十三
七十四
七十五
七十六
七十七
七十八
七十九
八十
八十一
八十二
八十三
八十四
八十五
八十六
八十七
八十八
八十九
九十
九十一
九十二
九十三
九十四
九十五
九十六
九十七
九十八
九十九
一百

* * *

У ступах глиняних
Видніється місо*.
На стінах храму іній проступає.

(1739)

* * *

Зимовий гай
Качаткам-мандаринкам
Усю свою красу подарував.

(1751)

* * *

Яка відрада —
Через літню річку
Іти убрід з сандалями в руці!

(1754–57)

* * *

Весняне море!
Монотонні хвилі
Колишуться сонливо цілий день.

(1760–62)

すりばち
播盆の

みそみめぐりや

てら しも
寺の霜

おしどり
鴛に

び
美をつくしてや

ふゆこだち
冬木立

129

なつかわ
夏河を

こ
越すうれしさよ

て ぞうり
手に草履

はる うみ
春の海

ひねもす
終日のたり

のたり哉

* *Місо* (味噌) — густа приправа до різноманітних страв із соєвих переброджених бобів.

* * *

На два села —
Крамниця лихваря
І гай зимовий.

(1764-71)

ふたむら

両村に

しちやいっけん
質屋一軒

ふゆこだち

冬木立

* * *

Зимовий гай!
Навіть про жаль забув
До місяця, що в небі самотіє.

(1764-71)

ふゆ

冬こだち

つき 「わ」
月にあはれを

わすれたり

130

* * *

Немає ні душі
У цім селі!
Лісок зимовий.

(1764-71)

このむらの

ひと さるなり

人は猿也

ふゆこ

冬木だち

* * *

Осіння мряка
Оповила світ.
Метелика-мішечника гойдання.

(1766-71)

みのむしの

ぶらと世にふる

しぐれかな

時雨哉

* * *

*В грушевому саду —
Самотня постать.
Вечірній місяць!*

(1768)

なし そ
梨の園に
ひとたたず
人々めり
よい つき
宵の月

* * *

*Гроза
Навкруг Японських островів*
Із хвиль високих огорожу зводить.*

(1768)

いな
稲づまや
なみ 「え」
浪もてゆへる
あきつ
秋津しま

131

* * *

*Тремтить мій кошик,
Скинутий на землю, —
У літнім полі стався землетрус.*

(1768)

おい おく
おろし置
おい なえふる
笈に地震
なつの かな
夏野哉

* * *

*В рукав мого мисливського вбрання
Заповз світляк,
Шукаючи притулку.*

(1768)

かり
狩ぎぬの
そで うらは 「う」
袖の裏這ふ
かな
ほたる哉

* Японські острови (津島 — «Цусіма») — поетична назва Японії.

* * *

Рогатий равлик
Рухається так,
Неначе ієрогліфи виводить.

(1768)

ででむしや

そのつのもじ
其角文字の

にじり書^{がき}

* * *

В джерельну воду від каменяра
Вогняним струменем
Іскринки відлітають.

(1768)

いしきり

石工の

とびひなが
飛火流るる

しみずかな
清水哉

132

* * *

Ішов, ішов,
А ще їти та їти
Цим літнім колем!

(1768)

ゆき

行々々

こゝに^{ゆき「ゆく」}行々

なつのかな
夏野哉

* * *

В старій криниці
Тьмянний сплеск води.
Мабуть, за комаром стрибнула риба.

(1768)

ふるいど

古井戸や

か^とと^{うお}
蚊に飛ぶ魚の

おと
音くらし

* * *

На світ людський
Сідницю опустив
Гарбуз довгастий.

(1768)

ひと よ
人の世に
しり す「え」
尻を居へたる
ふく^{かな}べ哉

* * *

Час вирушати!
Світиться ліхтар,
Новий сезон вітаючи, в **Кабукі***.

(1768)

たび
旅だちや
かお み ひ
顔見せの燈も
み
見ゆるなる

133

* * *

Осінній дощ.
Ступаю по траві,
Немов по водоростях.

(1768)

あきさめ
秋雨や
みなそこ くさ
水底の草を
ふみ
踏わたる

* * *

Минуле проплива
Перед очима.
Осіння мряка.

(1768)

めのまえ
目前を
むかし^みに見する
しぐれ^{かな}
時雨哉

* **Кабукі** (歌舞伎) — японський класичний театр.

* * *

Про батька й матір
Згадую весь час.
Осінні сутінки.

(1768)

ちちはは
父母の

ことのみおもふ^{「う」}

あき
秋のくれ

* * *

Залитим садом
Миша дріботить.
Осіnnий ураган.

(1768)

のわき
野分して

ねずみ
鼠のわたる

にわたずみ

134

* * *

Навіть трепанга
Голками замучив,
Тренуючись, невдаха-практикант.

(1768)

なまこ
生海鼠にも

はり
鍼こころむる

しょせいかな
書生哉

* * *

Із півдесятка вершників спішить
В маєток **Тоба***.
Ураган осінній.

(1768)

とばどの
鳥羽殿へ

ごろくき
五六騎いそぐ

のわけかな
野分哉

* **Тоба** (鳥羽) — стародавній маєток-фортеця в преф. Міе.

* * *

Як тихо навкруги!
Зимовий місяць.
Дубовий гай в долині задрімав.

(1768)

* * *

О Йосіно!*
Сягають в далечинь
Гаї зимові.

(1768)

* * *

Несе потік зимової ріки
Підношення для Будди —
Квітів жмутук.

(1768)

* * *

Без брами храм,
Над ним — зимовий місяць
І неба неосяжна височинь.

(1768)

しづか

静なる

かしの^{きはら}木原や

ふゆ^{つき}冬の月

みよしのや

もろこしかけて

ふゆこたち
冬木立

ふゆかわ
冬川や

ほとけの^{はな}花の

なが^{さる}流れ去

かんげつ

寒月や

もん^{てら}門なき寺の

てんたか
天高し

* Йосіно — див. примітку на с. 63.

* * *

Запас харчів надійний
В кожній хатці.
Засніжені краї!

(1768)

ゆき^{ぐに}国や
かて
粮たのもしき
こいえ
小家がち

* * *

Терновий кущ,
Весь білий від роси.
На кожній з колючок тремтить
росинка.

(1769)

しらつゆ
白露や
いばら はり
茨の刺に
ひとつづゝ

136

* * *

Весняний дощ
На стрічці узбережжя
Дрібних молюсків стулки окропив.

(1769)

はるさめ
春雨や
こいそ こがい
小磯の小貝
ぬるるほど

* * *

Пронизує
Весни вечірнє сонце
Фазана хвіст.

(1769)

やまどり
山鳥の
お 尾をふむ^{はる}春の
いりひかな
入日哉

* * *

*Весна відходить!
Де ж я загубив,
Нехай і поганенькі, окуляри?*

(1769)

ゆくはる

行春や

め あわ
眼に合ぬめがね

うしな 「い」

失 ひぬ

* * *

*Туди-сюди!
Ніяк не знайде місяця
Біля маленької хатинки соловей.*

(1769)

うぐひすの

あちこちとするや

こいえ

小家がち

137

* * *

*Ось і кінець!
Уткнулася стежина
У непролазні хащі омелі.*

(1769)

これきりに

こみち

小道つきたり

せり なか

芹の中

* * *

*Зоря ранкова!
Носяться мальки —
Святкують порятунок від бакланів.*

(1769)

しのめや

う

鶺鴒をのがれたる

うおあさ

魚浅し

* * *

Звідкіль звалився
Цей самотній камінь,
Що серед гаю літнього стирчить?

(1769)

いづこより

つぶてうち
礫 打けむ
なつこだち
夏木立

* * *

Сільська біднота
Вперше з цього року
Вирощувати шовкопряда почала.

(1769)

ことしより

かいこ
蚕 はじめぬ
こひやくしょう
小百姓

138

* * *

Коротка ніч.
На гусені блищить
Роси намисто.

(1769)

みじか夜や

け うえ
毛むしの上に
つゆ たま
露の玉

* * *

Росинки з хризантем —
Життя краплинки
Засохлій туші.

(1769)

きくの露

うけ すずり
受て硯の
いのち哉

* * *

*Випалюють для папороті поле.
А на підпал —
Азалія суха.*

(1769)

* * *

*Уже під ранок
Спалену стерню
Маленький дощик окропив ласкаво.*

(1769)

* * *

*Півонія опала:
Пелюсткі по два, по три
На землю уяглися.*

(1769)

* * *

*Осіннє поле!
І, як спід парчі, —
Засохле поле.*

(1769)

わらび野^のや
いざもの^{たか}焚む
くれ^{かれ}つつじ

しののめに
こさめ^だ小雨ふり出す
やけ野^の哉^{かな}

ぼたんちり
牡丹散て
うちかさ^{うら}打重なりぬ
にさんべん^{かな}
二三弁

あきの^の野の
にしきの^{うら}裏は
くれ^の野^{かな}哉

* * *

Качатка-мандаринки — ось і все,
Що залишилося
Від лотосів посохлих.

(1769)

おしどり

鴛 鴦

はな くんし
花の君子はかれ
殺てのち

* * *

В селі на тисячу дворів —
Базару гомін.
Туман ранковий.

(1769)

あさぎり

朝霧や

むらせんげん
村千軒のいち おと
市の音

140

* * *

Осіннє листя падає з дерев.
Старіють жаби
У ставку старому.

(?)

ふるいけ

古池の

かわずおい
蛙老ゆくおちばかな
落葉哉

* * *

Скінчилися святá,
І по оселях
Складає люд рукава кімоно*.

(1769)

はつうま

初午や

その家々の

そで
袖だたみ

* Кімоно — див. примітку на с. 46.

* * *

*Гора ця — «Лиса»!
Звідки ж він лунає,
Фазана крик?*

(1769)

はげやま

兀山や

なに

何にかくれて

きじの^{こえ}声

* * *

*Осінній вітер!
Навіть кінь спіткнувся,
Додому ідучи.*

(1769)

こがらし

凧や

ひたとつまづく

もどりうま

戻馬

141

* * *

*В старому озері
Солом'яна сандаля.
Зі снігом дощ.*

(1769)

ふるいけ

古池に

ぞうりしずみ

草履沈て

みぞれかな

* * *

*Від склянки з тушшю
Майстра Юкінобу*
Мух відганяю.*

(1769)

ゆきのぶ

雪信が

はえうちはら「う」

蠅打払ふ

すずり

硯かな

* Юкінобу (雪信, ?-1682) — художниця, племінниця відомого японського художника *Кано Юкінобу* (狩野雪信).

* * *

І ночі місячні
Укупі з білим цвітом
До слив засохлих повернулись теж.

(1770)

しら^{うめ}梅の
かれ^き木に^{もど}戻る
つき^よよ^{かな}かな
月夜哉

* * *

Краплинки сліз
На свічці застигають...
Вечірні журавлі!

(1770)

らうそくの
なみだ^ここお
涙^こ氷^おるや
よる^{つる}つる
夜の鶴

142

* * *

Рибалці
Добрий настрої зінсувала
Вечірня мряка.

(1770)

つりびと
釣人の
じょう
情のこわさよ
ゆう
夕しぐれ

* * *

День зміни одягу!*
Дивлюсь на світ сумний
З давно забутим виразом обличчя.

(1770)

ころも^がえ
更衣
うし^みと^よ見し世を
わすれ^がお
兒

* День зміни одягу — див. примітку на с. 67.

* * *

*Шар попелу
На теплих головешках
Моє ім'я приховує також*.*

(1770)

うづみ び

埋火も

わが な

我名をかくす

よすが哉

* * *

*Намірився було
Стирчак забити —
Верба плакуча!*

(1771)

で くい
出る杭を

うた

打うとしたりや

やなぎかな

柳哉

143

* * *

*Квітучі стебла
Чемно нахилила гліцинія,
Вітаючи весну.*

(1771)

うつむけに

はる

春うちあけて

ふじ

はな
藤の花

* * *

*Травнева злива
Безіменну річку
Перетворила в лютий чорторий.*

(1771)

さみだれや

な

名もなき川の

おそろしき

* Вірш був написаний у період вимушеної самоізоляції поета.

* * *

Молотять рис —
І тупіт під горою.
Гліцинія цвіте.

(1771)

やま
山もとに
こめ ふ おと
米踏ム音や
ふじ
藤のはな

* * *

Квітучі водорості!
Відійшла вода
Від дзвона **Тота***.

(1771)

も はな
藻の花や
とうた かね
藤太が鐘の
みずばなれ
水離

144

* * *

Сьорбаю юшку
В літньому гаю
Побіля **Мовчазного водограю****.

(1771)

くむ
とろろ波
ね たき
音なしの滝や
なつ こだち
夏木立

* * *

Крізь літній гай
Бреде десяток коней,
Нав'ючених барильцями **саке*****.

(1771)

さけじゅう だ
酒十駄
ゆりもて ゆく
行や
なつ こだち
夏木立

* За стародавньою японською легендою, морський дракон подарував хороброму воїну **Таварая Тота**, який переміг жахливих сколопендр, дзвін із викарбуваними на ньому квітами водоростей.

** **Мовчазний водограй** (音なしの滝 — «Ненасі-но такі») — водограй у провінції **Охара** (преф. **Кіото**).

*** **Саке** — див. примітку на с. 50.

* * *

Для вугляра
Також повечоріло.
Надворі грудень.

(1771)

* * *

У світлі місяця блідого
Вверх по річці —
Рибальський човен.

(1772)

* * *

Щовечора весняного
Чомусь
Минуле згадую.

(1773)

* * *

Вечірні сутінки, світанок...
Десь між ними —
Весняна ніч.

(1773)

すみうり

炭売に

ひ
日のくれかかる

しわすかな

師走哉

おぼろ^{つき}月

たいが
大河をのぼる

ぎよしゅう

御舟かな

145

ひぐれひぐれ
日暮日暮

はる
春やむかしの

「い」かな
おもひ哉

はる よ
春の夜や

よいあけぼの
宵曙の

そのなか
其中に

* * *

Тріпоче крильцями —
З покоїв золотих на волю рветься
Ластівка маленька.

(1773)

ふためいて

きん ま で
金の間を出るつばめ
燕かな

* * *

Від Мая* далі пролягає шлях.
Цвіте ріпак.
Довкола вечоріє.

(1773)

なのはなや

ま や くだ
魔爺を下ればひ
日のくるる

146

* * *

Жнива почнуться —
За моїм вікном
Далеких гір позначаться вершини.

(1773)

むぎかり
麦刈てとおやま み
遠山見せよまど まえ
窓の前

* * *

День зміни одягу!***
Здивованість дитяча
У жінки божевільної в бровах.

(1773)

ころもがえ
更衣きょうじょ まゆげ
狂女の眉毛

いはけなき

* Мая (魔爺山 — «Маясан») — гора поблизу м. Кобе.

** День зміни одягу — див. примітку на с. 67.

* * *

*Крик ластівок!
Нічну змію прогнав
Господар хатки.*

(1773)

つばめなき
燕啼て
よるへび
夜蛇をうつ
こいえかな
小家哉

* * *

День зміни одягу!
З червоних черевиків
Пил витираю.*

(1773)

ころもがえ
ちりうちはら「う」
塵打払ふ
あけくつ
朱の沓

147

* * *

*Стареча осінь:
Пережити б вечір!
А потім черга ранку настає.*

(1773)

みあき
身の秋や
こよいをしのぶ
あすあり
翌も有

* * *

*Крізь пелену засніженого ранку
До неба радісно
З хатинок в'ється дим.*

(1773)

ゆきあした
雪の旦
もや「む」
母屋のけぶりの
めでたさよ

* День зміни одягу — див. примітку на с. 67.

* * *

Фазани кльочать.
Постоялий двір —
Внизу на схилі.

(1774)

きじなく
雉子啼や
さかくだり
坂を下の
たびやどり
駅舎

* * *

Навіс солом'яний
Над човном поновив.
Весняний дощ також не забарився!

(1774)

とまぶね
苫船を
かいつくろ
刷ひぬ
あめ
はるの雨

148

* * *

Не чути тим, хто в полі,
Солов'я,
Що тьохкає біля моєї хатки!

(1774)

わがやど
我宿の
「い」きか
うぐひす聞む
のいで
野に出て

* * *

Засмучений,
На пагорб підіймаюсь,
А там — терновий цвіт!

(1774)

うれ「い」
愁ひつつ
おか
岡にのぼれば
はな
花いばら

* * *

Весна відходить!
Серцем відчуваю
Своєї лютні любові тягар.

(1774)

* * *

Кінець весни!
Я також розпрощався
З чудовими людьми із Цукусі*.

(1774)

* * *

Парує поле.
В кошик чорну землю
З любов'ю нагортає чоловік.

(1774)

* * *

Спекотне марево!
Не треба і кротам
Від ворогів воватися під землю.

(1774)

^{はる}
ゆく春や

^{びわ}
おもたき琵琶の
^{だきごころ}
抱心

^{はる}
春のくれ

^{ひと}
つくしの人と

^{わか}
別れけり

^{かげろう}
陽炎や

^{あじか つち}
簀に土を

^{ひと}
めづる人

^{かげろう}
陽炎や

^{「え」}
ひそみあへずも

^{もぐらもち}
土竜

* Цукусі (筑紫) — назва місцевості в північній частині о. Кюсю.

* * *

Цвіте суріниця.
На сході – тьмяний місяць,
На заході – червоний сонця диск.

(1774)

はな
なの花や
つき ひがし
月は東に
ひにし
日は西に

* * *

Під літнім місяцем
Лунають голоси.
Відводять воду на поля селяни.

(1774)

よみず
夜水とる
さとびと こえ
里人の声や
なつつき
夏の月

150

* * *

Розводив хризантеми
Й мимоволі
Прислужником у білих квітів став.

(1774)

きく
菊つくり
なんじ
汝はきくの
やつこなる

* * *

Складане віяло
Охочого до втіх любовних
Самурая з **Камакура***.

(1774)

こい
恋わたる
かまくらぶし
鎌倉武士の
「おう」かな
あふぎ哉

* **Камакура** (鎌倉) – стародавнє місто, відоме своїми синтоїстськими та буддйськими храмами, а також велетенською статуєю Будди (преф. **Кангава**).

* * *

Який забудько!
Навіть амулет
У хаті батьківській залишився гостити.
(1774-83)

やぶいりや
まもりぶくろ
守袋を
わすれ草^{ぐさ}

* * *

З-поміж гілок,
Залитих сяйвом сонця,
Лунає щебетання солов'я.
(1774)

うぐいす
鶯の
ひえ
日枝をうしろに
たかねかな
高音哉

151

* * *

Під веснянім дощем
Посеред моря
Кружало місяця принадно мерехтить.
(1774)

はるさめ
春雨や
いざよう^{つき}月の
うみなかば
海半

* * *

Весна відходить.
І гора Цукуба*
Ясно-ліловою, линияючи, стає.
(1774)

ゆくはる
行春や
むらさきさむる
つくば^{やま}
筑羽山

* Цукуба (筑波山 - «Цукубасан») - гора в преф. Ібаракі.

* * *

Гомілки чаплі голубої
Лижє хвиля.
Вечірній вітерець.

(1774)

ゆうかぜ

夕風や

みずあおさぎ

水青鷺の

はぎ

脛をうつ

* * *

Хороші люди заночують тут —
В маленькій хатці...
Місяць у тумані.

(1774)

ひと

よき人を

やど こいえ

宿す小家や

おぼろ^{つき}月

152

* * *

Очам розрада!
Любої твоєї .
Біліє віяло!

(1774)

め

目にうれし

こいぎみ おうぎ

恋君の扇

ましろ

真白なる

* * *

Дістав для жнив
Нагострений свій серп
Дідусь старенький.

(1774)

むぎかり

麦刈に

と かま

利キ鎌もてる

おきなかな

翁哉

Повз кам'яну фортецю
Літній місяць
Проплив велично.

(1774)

З воріт виходячи,
Я також перехожий.
Осінні сутінки.

(1774)

На серці смуток.
Вудки волосінь дугою натягнув
Осінній вітер.

(1774)

В старому глечуку
Благочестивого Буттіна*
Біліє лотос.

(1774)

せきざん
石陣の

ほとり^{すぎ}過けり

なつ^{つき}
夏の月

もん^{いづ}
門を出れば

われ^{ゆくひと}
我も行人

あき
秋のくれ

かなしさや

つり^{いと}
釣の糸ふく

あき^{かぜ}
あきの風

ぶっちん
仏印の

ふる
古きもたえや

はす^{はな}
蓮の花

* Буттін (仏印) — відомий буддійський священик, один із засновників дзен-буддизму.

* * *

В холоднім храмі
Миша шарудить —
Смакує стебелину полинову.

(1774)

てらさむ
寺寒く

しきみ
櫛はみこばす

ねずみかな
鼠哉

* * *

Старого приятеля
Стрів біля воріт.
Осінні сутінки.

(1774)

もん いで
門を出て

こじん あい
故人に逢ぬ

あき くれ
秋の暮

154

* * *

Мабуть, старію!
Адже цього року
З бакланами рибалку пропустив.

(1774)

おい
老なりし

うかい
鶺鴒飼ことしは

み かな
見えぬ哉

* * *

Шепочуться!
А зверху на каптур
Навіщось ще й накідку начепили.

(1774)

ささめごと

づきん
頭巾にかづく

は おりかな
羽折哉

* * *

*Зимова самота!
Вітальня — десять кроків,
Уздовж веранди — кілька ступенів.*

(1774)

* * *

*Сокирою ударив і завмер —
Зимовий гай
Залився ароматом!*

(1774)

* * *

*У сяйві місяця
Поблискують зубами
Зимові скелі.*

(?)

* * *

*В заметах снігових
Коматі-храм*.
Йще на рік обоє постаріли!*

(1774)

ふゆ
冬ごもり
も や じゅっぽ
母屋へ十歩の
えんづた「い」
椽伝ひ

おの い
斧入して
か
香におどろくや
ふゆこだち
冬木立

かんげつ
寒月や
のこぎりいわ
鋸岩の
あからさま

としひとつ
つも ゆき
積るや雪の
こまちでら
小町寺

* *Коматі* (小町寺 — «*Коматідера*») — буддійський храм у м. *Кіото*.

* * *

Торкає об лице наглядачеве
Своїми кучерями
Очерет сухий.

(1774)

かれおばな
枯尾花

のもり びん
野守が鬢に

「わ」
さはりけり

* * *

Осліп на одне око
Бідний лікар.
Все нижче насуває свій каптур.

(1774)

すがめ
眇なる

くすし
医師わびしき

つきんかな
頭巾哉

156

* * *

Лозу не викинув —
У землю устромив,
Між зливами хвилинку увірвавши.

(1775)

すて
捨やらで

やなぎ
柳さしけり

あめ
雨のひま

* * *

За павільйоном Золотим*
Весняний місяць
Поміж дерев ясніє крадькома.

(1775)

しゅんげつ
春月や

いんきんどう
印金堂の

こ ま
木の間より

* Золотий павільйон (印金堂—«Інкіндо», або ще: 金閣寺—«Кінкакудзі») — триярусний палац на території храму Рокуондзі (鹿苑寺) у м. Кіото.

* * *

Гірська бджола
Сховалась від дощу
Під стріху дерев'яного палацу.

(1775)

* * *

Коротка ніч.
Лише на міліні
Ще місяця окрайок зостається.

(1775)

* * *

На жаб поглянути на заливному полі
Своїм промінням
Місяць запросив.

(1775)

* * *

Вода з полів,
Стікаючи додолу,
Поволі обертається в пільму.

(1775)

やまばち

山蜂や

きのまるどの
木丸殿の

あめ のき
雨の軒

みじか^よ夜や

あさせ
浅瀬にのこる

つきいっぺん
月一片

つき きき
月に聞て

かわず
蛙ながむる

たのもかな
田面哉

おとしみず

落水

た
田ごとのやみと

なり
成りにけり

* * *

Маленьку пташку
 Пожира *летяга**
 В сухому полі.

(1775)

むささびの

ことり い
 小鳥はみ居る
 かれのかな
 枯野哉

* * *

Вірш розтлумачити
 Служивий попросив.
 Осінні сутінки.

(1775)

ゆみとり

弓取に

うた 「わ」
 哥とはれけり
 あき
 秋のくれ

158

* * *

Солом'яну накидку й капелюх
 У спадок залишаю!
 Дощ осінній.

(1775)

みのかさ

箕笠の

いはつ 「え」
 衣鉢つたへて
 しぐれかな
 時雨哉

* * *

Осінній буревій!
 Вода рокоче
 Між скелями в ущелині гірській.

(1775)

こがらしや

いわ さけゆく
 岩に裂行
 みず こえ
 水の声

* *Летяга* — мала тварина, схожа на білку (лат.: *Pteromys volans*).

* * *

*Холодний місяць.
Поміж сухостою —
Три пагони бамбука молоді.*

(1775)

* * *

*Зимова самота!
А десь у серці —
Такі далекі гори Йосіно!**

(1775)

* * *

*Чиясь дитина
Пісню стародавню
Таким заляклим голосом співа!*

(1775)

* * *

*Весняна оранка:
Мішків п'ятнадцять — проса,
Заможнього господаря — лице!*

(1776)

かんつき

寒月や

かれき なか
枯木の中に

たけさんかん

竹三竿

ふゆ

冬ごもり

こころ おく
心の奥の

やま
よしの山

159

かんごえ

寒声や

ふる 「う」
古うたうたふ

たれ こ
誰が子ぞ

たがやす

耕や

ここく ぞく
五石の栗の

がお
あるじ兒

* Йосіно — див. примітку на с. 63.

* * *

За сапок цокотом
І щebetання птиць
У затінку гірському не розчути.

(1776)

はた
畠うつや
とり なか
鳥さえ啼ぬ
やまかげ
山陰に

* * *

Під сливою
Знайшов собі притулок
Маленький равлик.

(1776)

まい
舞々の
にお 「う」
場もふけたり
うめ
梅がもと

160

* * *

Хоч як принаджую —
Не хоче, не летить
На білі верби лісова зозуля.

(1776)

かんこどり
閑居鳥
まね こ
招けども来ず
やなぎ
柳には

* * *

В бамбуковий лісок
Спускаюсь з греблі.
Співає соловей!

(1776)

「い」
うぐひすや
つつみ
堤をくだる
たけ なか
竹の中

* * *

Набив червоним перцем
Про запас
Мішок солом'яний..

(1776)

* * *

Осінній вітер
Риб'ячі низкі
Гойдає під навісами край моря.

(1776)

* * *

Минулий рік
Був не таким сумним!
Осінній вечір.

(1776)

* * *

З п'ятьми пекельної
Моя душа волає.
Осіння ніч.

(?)

たわら

俵して

おさ 「わ」 「え」
蔵めたくはへぬ

とうがらし

あきかぜ

秋風や

ひうお
干魚かけたる

はまひさし
浜庇

161

きよねん

去年より

また 「い」
又さびしひぞ

あき くれ
秋の暮

おの み

己が身の

やみ ほえ
闇より吼て

よ わ あき
夜半の秋

* * *

Своя відрада
Є і в самоті.
Осінні сутінки.

(1776)

さびしさの

うれしくも^{あり}有^{あき}秋のくれ

* * *

Травневий дощ!
Дві хатки притулились
Край берега великої ріки.

(1777)

さみだれや

^{たいが}大河^{まえ}を前に^{いえに}家^{けん}二軒

162

* * *

За білою вербою
Вже смеркає.
Дорога в полі.

(1777)

^{やなぎ}柳から^ひ日のくれかかる^{のみち}野路かな

* * *

Дзижчать комахи.
На шляху в **Каваті***
Ліхтарик ледь помітний мерехтить.

(1777)

^{なく}むし啼や^{かわちがよ}河内通^いひの^こ小じょうちん

* **Каваті** (河内) — назва місцевості поблизу м. **Осака**.

* * *

З імли весняної —
Старенький соловей:
Минулого давно забутий голос!

(1777)

* * *

Квітучим вишням
Ластів'ячий щebet —
Не до лиця!

(1777)

* * *

Весняний дощ!
Шкодá мені людей,
Які не вміють вірша написати.

(1777)

* * *

Зі сливи прибережної у воду
Спадає і зникає
Білий цвіт.

(1777)

はる
春もやや

あなうぐひすよ^{「い」}

むかし^{こえ}声

はな ^{なく}
花に啼

こえ
声としもなき

つばめかな
乙鳥哉

はるさめ
春雨や

もの書ぬ身^{かか み}の

あはれ^{「わ」}なる

すい
水にちりて

はな
花なくなりぬ

きし ^{うめ}
岸の梅

* * *

Розкрив маленький дзьобик соловейко.
І раптом звідти —
Солов'їний спів!

(1777)

うぐいす
鶯の
なく ちい
啼や小さき
くちあ
口明いて

* * *

В свої домівки
Равлики сховались —
На дощ очікують.

(1777)

こもり居て
あめ
雨うたが「う」や
かたつむり
蝸牛

164

* * *

Фарбують люди ситець
Край дороги.
Весняний вітерець.

(1777-83)

かたまち
片町に
さらさ染るや
はる かぜ
春の風

* * *

Травневий дощ!
Як вчасно в Одаварі*
Я дощовик новий собі купив.

(1777)

おだわら
小田原で
かっぱかう
合羽買たり
さつきあめ
皐月雨

* Одавара (小田原) — місто в преф. Канагава.

* * *

Холодний затінок.
Від дзвона відірвавшись,
Лунає дзвін.

(1777)

* * *

Травневий дощ.
Виношу на смітнік
Букети, що стояли біля Будди.

(1777)

* * *

Вечірня орхідея!
Аромат струмує з темряви,
А квітка ледь біліє.

(1777)

* * *

Від мух рятуючись,
Утік у рідний край.
Вдень відсипаюсь.

(1777)

すずしさや

かね はな
鐘を離るる
かね こえ
鐘の声

さみだれや

ほとけ はな
仏の花を
すて で
捨に出る

よる らん
夜の蘭

か
香にかくれてや
はなしろ
花白し

はえ 「う」
蠅いとふ

み ふるさと
身を古郷に
ひる ねかな
昼寝哉

* * *

Спалахує святковий феєрверк,
Хоча в порту —
Хатинок сто, не більше.

(1777)

はなびみ
花火見えて
みなと
湊がましき
いえひやくこ
家百戸

* * *

Ріка Угава!^{*}
Вмить розпізнаєш
Нагойських** самураїв за обличчям.

(1777)

とのぼら
殿原の
なごやかお
名古屋見なる
うがわかな
鵜川哉

166

* * *

Волоття очерету,
А за ним — рибальська хатка
І димок над нею.

(1777)

あし はな
芦の花
ぎょおう やど
魚翁が宿の
けむりとぶ
煙飛

* * *

Над полем в горах
Стелиться димок,
А трохи вище гречка дозріває.

(1777)

やまはた
山畑や
「む」 「え」
けぶりのうへの
そば 畠

* Угава (鵜川) — ріка поблизу м. Нагоя.

** Гра слів: «Нагоя» (名古屋) — місто; «нагоя(ка-на)»
(和やかな) — спокійний, мирний.

* * *

У решеті — по вінця цибулинок.
І радості по вінця
У душі!

(1777)

* * *

Заходить сонце,
І слідом за ним
Летить додому ластів'яча зграйка.

(1777)

* * *

Вечірнє сонце
Сутінковим глянцем поля покрило.
Дятел стукотить.

(1777)

* * *

На самоті дорогами *Kico**
Бреду за осінню,
Старіючи потроху.

(1777)

うれしさの

み
箕にあまりたる

かな
むかご哉

らくじつ
落日の

なか つばめ
中を燕の

かえ
帰るかな

き
木つつきや

うるし はら
漆が原の

ゆう ひ
夕日かげ

き そ じ ゆき
木曾路行て

としよ
いざ年寄らん

あきひと
秋独り

* *Kico* — див. примітку на с. 70.

* * *

Грабіжника
В послушники постриг.
Осіння подорож.

(1777)

おいはぎ
追剥を

でし そり
弟子に剃けり

あき たび
秋の旅

* * *

В осінніх сутінках
Химерами здаються хтозна-якими
Постаті людей.

(1777)

ひと なに
人は何に

ばけ
化るかもしらじ

あき
秋のくれ

168

* * *

Опудало!
Ні сорому, ні честі —
Солом'яний звалився капелюх.

(1777)

かさ
笠とれて

めんぼく
面目もなき

かがしかな

* * *

Вечірні сутінки.
Олію наливають
В лампаду перед вуличним Дзідзо*.

(?)

あき くれ
秋の暮

つじ ちせう
辻の地藏に

あぶら
油さす

* Дзідзо (地藏) — буддійське божество, захисник дітей та мандрівників. Кам'яні статуетки Дзідзо часто трапляються на дорогах Японії.

* * *

*Я теж помру!
І кам'яний надгробок
Обступить щільно очерет сухий.*

(1777)

われ し
我も死して
ひ ほとり
碑に 辺 せむ
かれ お ばな
枯尾花

* * *

*Бує слива
Бога Амаміцу*
У Сумійосі**.*

(1778–82)

すみよし
住吉に
あまみつかみ
天満神の
さき
うめ咲ぬ

169

* * *

*Слив аромат
Піднявся до небес,
До місячної світлої корони.*

(1778–83)

むめのかの
たち
立のぼりてや
つき かさ
月の暈

* * *

*Невже від самоти
Такий розкішний
Гірської вишні цвіт?*

(1778)

さび
淋しさに
はな
花さきぬめり
やま
山ざくら

* Амаміцу (天満神 – «Амаміцу-Камі») – синтоїстське божество.

** Сумійосі (住吉) – назва одного з районів м. Осака.

* * *

Стебло квітуче чайного куща,
Обвивши камінь,
Лізе на дорогу.

(1778)

ちや はな
茶の花や
いし
石をめぐりて
みち とる
路を取

* * *

Весняний вітер
Пряний дух соломи
Доносить від чернечого бриля.

(1778-83)

はるかぜ
春風に
あじやり かさ
阿闍梨の笠の
におい
匂かな

170

* * *

Метелик зморений
На дзвоні примостився
І задрімав.

(?)

つりがね
釣鐘に
ねむ
とまりて眠る
こ「ちょう」かな
胡てふ哉

* * *

Квітуча слива
Посипає траву
Рожевим перламутром пелюсток.

(1778)

うめちるや
らでん
螺鈿こぼるゝ
しょく うえ
卓の上

* * *

*Храм стародавній.
В заростях оме́ли
Непотребом полумисок лежить.
(1778)*

ふるでら
古寺や
ほうろく^{すつ}捨る
^{なか}芹の中

* * *

В чайну Кітано,
Ніби на постій,
Сливовий білий цвіт переселився.
(1778)*

うめ
しら梅や
きたの^{ちやみせ}茶店に
すま^{「い」とり}ひ取

171

* * *

*Поки я в полі сапкою махав,
Прудкі хмарини
Зникли з небосхилу.
(1778–83)*

はた
畑うつや
うごかぬ^{くも}雲も
なくなりぬ

* * *

*Листочки запашного тютюну
Зісподу попелиця
Поточила.
(?)*

むしばみ
蠹て
した^ば下葉ゆかしき
たば^{かな}こ哉

* Кітано (北野) — назва місцевості поблизу м. Кіото, нині — один із районів міста.

* * *

Городи порають.
Удалині лунає
Тутешнього сільського храму дзвін.
(1778–83)

はたうち
畑打よ
こちの^{ざいしょ}在所の
かねなる
鐘が鳴

* * *

Осінні вогники!
Базар старовини
У чарівній і стародавній **Нарі***.
(?) -

あきひ
秋の燈や
ゆかしき^{なら}奈良の
どうぐいち
道具市

172

* * *

Завірнеш у провулок —
І праці вистукують уже
Під самим вухом.
(?)

こちゆか
小路行ば
ちかく^{きこ}聞ゆる
きぬた^{かな}哉

* * *

Дві стебелинки **омінассі****
Зламав нарешті
Цим осіннім ранком.
(1778)

おみなえし
女郎花
ふた^{おり}もと折ぬ
けさの^{あき}秋

* **Нарі** — див. примітку на с. 121.

** **Омінассі** (女郎花 — досл. з яп.: «квітка-дівчина», «дівоча квітка») — трав'яниста висока рослина з дрібними квітами жовтого кольору (лат.: *Patrinia scabiosaeifolia*).

* * *

Ногами з себе стягую штани.
Надворі ніч
І місяць у тумані.

(1779)

* * *

Десь близько ста хатинок у селі.
І жодного двора —
Без хризантеми!

(1779)

* * *

Ну й балакуча
Виявилась жінка,
Що раннього всучила гарбуза!

(1779)

* * *

Завзято пурхають
Горобчики-батьки.
Серця відважні спокою не знають.

(1780)

さしぬきを

あし^{あし} ^よでぬぐ夜や
おぼろづき
朧月

むらひやくこ
村百戸

きく^{きく} ^{かど}なき門も
み^み ^{かな}えぬ哉

173

ことば^{おお}多く

はやうり^{はやうり}
早瓜くるる
おんな^{おんな}
女かな

とび^{とび} 「わ」
飛かはす

やたけごころや
おやすずめ^{おやすずめ}
親雀

* * *

Старої річки
Лагідний потік
Посівам щедро воду наділяє.

(1780)

ふるかわ
古河の
ながれ ひき
流を引つ
たね
種おろし

* * *

Зимова слива
На вершині скелі
Лише учора скинула вбрання.

(1780)

ふゆ うめ
冬の梅
「う」
きの ふ やちりぬ
いし うえ
石の上

174

* * *

Деревце щеплене
Над тином нахилилось,
Неначе хоче щось розповісті.

(1781)

かきごし
垣越に
ものうちかたる
つぎ きかな
接木哉

* * *

Дорога в **Нару!***
Серед моря трав
Деревце **сакури**** самотньої біліє.

(1782)

みち
なら道や
とう きばたけ
当帰 畠の
はないち き
花一木

* *Нара* — див. примітку на с. 121.** *Сакура* — див. примітку на с. 54.

* * *
Весняний дощ!
Балакаючи, йдуть
Солом'яна накидка й парасолька.
(1782)

* * *
Закаламутилась
Під веснянім дощем
Вода джерельна.
(1782)

* * *
Весна відходить!
Запізніла вишня
Розгублено їй дивиться услід.
(1782)

* * *
День забарився.
На місток з гори
Уже спустилось кількоро фазанів.
(1782)

はるさめ
春雨や
ものがたりゆく
みのかさ
蓑と傘

はるさめ
春雨の
なか
中におぼろの
しみずかな
清水哉

はる
ゆく春や
しゅんじゅん
逡巡として
おそ
遅ざくら

おそ ひ
遅き日や
きじ おい
雉子の下り居る
はし うえ
橋の上

* * *

Сливóвий квіт опав,
І посумніли
Верби.

(1782)

うめ
梅ちりて
さびしく^{なり}成し
やなぎ^{かな}哉

* * *

Весняний дощик
Навіть животи у жаб зраділих
Ще не встиг змочити.

(1782)

はるさめ
春雨や
かわづ ^{はら}蛙の腹は
まだぬれず

176

* * *

Весняний дощ!
Одначе, попри все,
Сьогодні теж, як завжди, вечоріє.

(1782)

はるさめ
春雨や
くれ ^{はら}暮なんとして
きょうも^{あり}有

* * *

Украсти квітку?
В горах **Йосіно***
Ніхто з людей не міг цього зробити!

(1782)

の
みよし野に
はなぬすびと
花盗人は
なかりけり

* **Йосіно** — див. примітку на с. 63.

* * *

Осінній місяць!
Крізь прозору воду
Видніється на дні бекасів слід.

(1782)

のち つき
後の月
しぎ
鳴たつあとの
みず なか
水の中

* * *

Багряні клени
Храму Фудзісава!*
Не зупинившись, далі поспішив.

(1782)

すぐ
よらで過る
ふじさわでら
藤沢寺の
かな
もみぢ哉

177

* * *

Скрипить потиху
Галька під ногами.
Холодний місяць світить угорі.

(1782)

かんげつ
寒月や
こいし
小石のさはる
くつ そこ
沓の底

* * *

Набрати хмизу
Вийшов з укриття.
Фазана голос.

(1782)

しばかり
柴刈に
とりで で
砦を出るや
きじ こえ
雉の声

* Фудзісава (藤沢寺 – «Фудзісавадера», або ще: «Юкодзі» – 遊行寺) – відомий буддійський храм у м. Фудзісава.

* * *

Яскраві ці!
Ще яскравіші інші!
Осіnnіх кленів листя палахтить.

(1782)

このもより

かの^{いろ}も色こき
 もみじかな
 紅葉哉

* * *

Самотній гість
З господарем віч-на-віч.
Осіnnі сутінки.

(1782)

ひとりき
一人来てひとり と「う」
一人を訪ふやあき
秋のくれ

178

* * *

Скрекочуть жаби.
Вдень: «Скоріше б вечір!»
А поночі: «Скоріше б день настав!»

(1783)

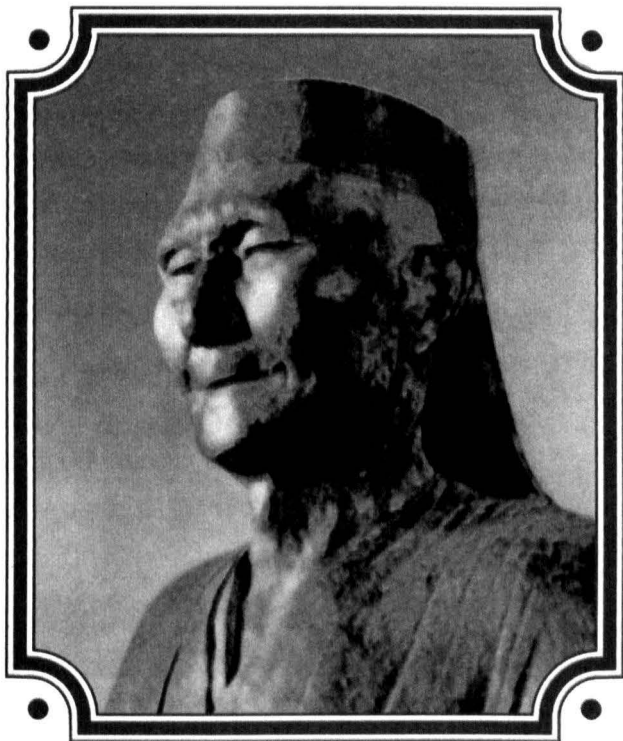
ひ ひ
日は日くれよよ よあけ
夜は夜明よとなくかわず
啼蛙

* * *

Шляхетним юнаком
Лисиця стала
У вечір весняний.

(1783)

きんだち
公達にきつねばけ
狐化たりよい はる
宵の春

КОБАЯСИ ИССА
1763–1827

Кобаясі Ісса народився 1763 р. у селі Касівабара (провінція Сінано) в родині заможного селянина Кобаясі Ягохея. Його мати померла в молодому віці, а мачуха зробила все можливе, щоб майбутній поет уже в чотирнадцять років назавжди залишив сім'ю й поїхав шукати долі до Едо (Токіо). Перебравши там безліч професій, Кобаясі Ісса знайшов своє покликання в поезії.

Подорожуючи по країні, він заробляв на життя складанням хайку та викладанням поезії. Коли йому виповнилося 39 років, Ісса повернувся до рідного села, де застав тяжко хворого батька, якого доглядав, поки той не помер у нього на руках. Зворушливе ставлення сина до свого батька, філософські роздуми поета про людське життя й навколишній світ відбилися в ліричному щоденнику Кобаясі Ісси «Останні дні батька» («Тіті-но сю-ен-ніккі»), який він написав у 1801 р.

Після численних судових розглядів і суперечок з мачухою та її дітьми поет отримав нарешті свою частку батьківського спадку і зміг утерши одружитися, коли йому було вже 50 років. Молода дружина народила йому чотирьох синів і доньку, але всі вони померли ще в дитячому віці. Незабаром померла й

дружина поета – Кіку, яку він палко кохав і за якою сумував до самої смерті, хоч і був ще двічі одружений і навіть мав дітей.

Окрім ліричного щоденника «Останні дні батька» /1801/, творчий спадок Кобаясі Ісси складають літературні есе, дорожні записи, книга прози та віршів «Моя весна» («Ора-га хару») /1819/, а також майже двадцять тисяч хайку.

Поезія Кобаясі Ісси приваблює читачів своєю простотою, відвертістю й навіть якоюсь дитячою щирістю, за якими криються глибокі філософські погляди поета на життя, людську долю, місце й покликання людей у світі. Героями його віршів були не лише люди, а й різноманітні тварини, птахи, комахи. І цим його поезія певною мірою зближується з жанром байки, але без жодного моралізування, притаманного цьому жанрові. Можливо, саме тому Кобаясі Ісса, як ніхто інший із японських поетів, зміг так поетично, так образно й переконливо віддзеркалити у своїй поезії один із головних філософських постулатів дзен-буддизму – безумовну й органічну єдність усього живого й суцього на цій землі.

名所腰掛八景

凡千
よみ
雅彦

① 蓮

* * *

Коли помру,
Доглянь мою могилу,
Зелений конику!

(1790-95)

* * *

Мощуся ближче до гарячої жаровні
В тісному колі
Мовчазних людей.

(1790)

* * *

Не йдіть сюди!
Маленькі світлячки
Літали тут увечері учора.

(?)

* * *

Дзюрчить, дзюрчить,
Дзюрчить над полем дощ —
Засохлим полем!

(1791)

われし

我死なば

はかもり

墓守となれ

きりぎりす

おも「う」ひと

思ふ人の

そば わりこ

側へ割込む

こたつかな

巨燵哉

183

そこふむな

ゆう ほたる

夕べ蛍の

い

居たあたり

ざぶりざぶり

ざぶりあめ雨ふる

かれかなの哉

* * *

Довкола тиша!
В озері на дні
Захмарені вершини спочивають.

(1792)

しづかさや

こすい そこ
湖水の底のくも
雲のみね

* * *

Розлуки біль!
Коханої хатинку
Шукаю поглядом затьмареним ізнов.

(1794)

きぬぎぬや

かすむ^{までみ}迄見るいも いえ
妹が家

184

* * *

Помийним рівчаком
Струмує поверх криги
Вода, якою промивали рис.

(1794)

せゝなぎや

こおり はし
氷を走るかし みず
炊ぎ水

* * *

Розтанув сніг —
І радісно як сяють
Зірók обличчя!

(1804)

ゆきとけ
雪解てうれ なり
嬉しそう也ほし かお
星の顔

* * *

Де саме на Чумацькому Шляху
Зоря моя
Сьогодні заночує?

(1804)

* * *

Коли повернешся,
Будь ласка, не забудь
Мою хатинку, ластівко маленька!

(1804)

* * *

Весна відходить.
По містах розпродаж
Брилів солом'яних, бамбукових запон.

(1805)

* * *

Візком скалічена,
Уж напівзасохла
Лежить фіалка.

(1805)

わがほし

我星は

どこに^{たびね}旅寝や

あま がわ

天の川

またき

又来たら

わが や わす

我家忘れな

ゆくつばめ

行燕

ゆくはる

行春の

まち

町やかさ^{うり}売

すだれ^{うり}

すだれ売

じぐるま

地車に

おっぴしがれし

すみれかな

堇哉

* * *

Осінній вітер.
Як же позбігались
Після пофарбування рукави!

(1805)

あきかぜ
秋風や
てぞめて「お」
手染手をりの
こそで
小ふり袖

* * *

Лети сюди,
Горобчику-сирітко!
Удвох і забавляйтесь веселіш!

(1806)

われき
我と来て
あそ
遊べや
おやすずめ
親のない雀

186

* * *

Фазан токує так,
Немов це він .
Відкрив сьогодні в небі першу зірку.

(1806)

ひとつぼし
一星
み「よ」
見つけたやうに
きじの鳴く

* * *

Мою хатинку,
Равлику, пильнуй
Укупі з соловейком голосистим!

(1807)

うぐいす
鶯と
るす
留主をしておれ
かたつむり
蝸牛

* * *

*Хоча і розумію:
По мені ті дзвони! —
Вечірньою втішаюсь прохолодою.*

(1809)

み うえ
身の上の
かね し
鐘と知りつつ
ゆうすずみ
夕涼

* * *

*Звисати з сливи —
От і вся робота
Метелика-мішечника в житті.*

(1809)

みのむし
蓑虫や
うめ さが
梅に下るは
やく
かれが役

187

* * *

*Відпущений на волю,
Стрімголов злітає птах
І вмить зникає в небі.*

(1810)

とくかすめ
とくとくかすめ
はな どり
放ち鳥

* * *

*Хоча й хитаюсь,
Як дівоча квітка*,
Та ще тримаюсь, ще не піддаюсь!*

(1810)

よろよろは
われ
我也まけぬぞ
おみなえし
女郎花

* Дівоча квітка — див. примітку на с. 172.

* * *

Гусей осінніх настроїв у душі.
Що ж, прощайте!
Прощайте, друзі!

(1810)

いざゝらば

いざさらばと

かり かな
厂のきげん哉

* * *

Усе як завжди в новорічне свято:
І сливи цвіт,
І привітань слова!

(1811)

れい とおり
例の通

うめ がんじつ
梅の元日

いたしけり

188

* * *

Не криючись,
Красуня позіхає.
Весняний дощ.

(1811)

はるさめ
春雨に

おほあくび
大欠する

び じんかな
美人哉

* * *

Весняний вітерець!
Навіть корову
Приваблює Дзенкодзі* вдалині.

(1811)

はるかぜ
春風や

うし ひか
牛に引れて

ぜんこう じ
善光寺

* Дзенкодзі (善光寺) — відомий буддійський храм у преф. Нагано.

* * *

Яке братерство!
Народившись знову,
Метеликом хотів би бути теж!

(1811)

* * *

Віднині
Спіть спокійно, дикі гуси!
Ви вдома, ви в Японії тепер.

(1812)

* * *

Мій любий конику,
Приходь до мене ще!
Посидиш на колінах, як сьогодні.

(1812)

* * *

Скрекочуть жаби.
Що їх веселить
На цьому світі?

(1812)

むつまじや

^う
生まれかわらば

^{ちょう}
のべの蝶

「きょう」

けふからは

^{につぼん} ^{かり}
日本の「ぞ

^{らく} ^ね
楽に寝よ

189

^{また} ^こ
又も来よ

^{ひざ} ^{「そ」}
膝をかさうぞ

きりぎりす

^よ
かゝる世に

^{なに} ^{「え」}
何をほたへて

^{かわづ}
なく蛙

* * *

Про щось задумався
Мій норовистий кінь.
Туман довкола.

(1812)

ジャジャ馬^{うま}の
つくねんとして
かすむ^{なり}也

* * *

Час локшини гречаної поїсти!
В Сінано* місяць
Храм Дзенкодзі** освітив.

(1812)

そば時^{どき}や
つき
月のしなのの
ぜんこうじ
善光寺

190

* * *

Тисячоліття
Чи лише сьогодні
У небі так курличуть журавлі?

(1812)

せんねん
千年も
「きょう」いちにち
けふ一日か
つる
鶴のなく

* * *

Готують моті!***
Мабуть, і мені
Вже час на батьківщину повертатись.

(1812)

もち
餅つきや
いま
今それがしも
こきやういり
古郷入

* Сінано (信濃) — назва гірської місцевості (преф. Нагано).

** Дзенкодзі — див. примітку на с. 188.

*** Моті — див. примітку на с. 105.

* * *

*Невже оця
В заметах снігу хатка —
Моя остання стріха на землі!*

(1812)

* * *

*Нумо, суди, горобчику малий!
Біля воріт
Розтанув снігу клаптик.*

(1813)

* * *

*Роса зникає,
Як якийсь непотріб
Брудного світу.*

(1813)

* * *

*Не телгочи, гусаче!
В грішнім світі, глянь хоч куди,
Те ж саме навкруги!*

(1813)

これ

是がまあ

「い」 すみか
つひの栖か

ゆき ごしやく
雪五尺

すずめ こ

雀来よ

しかく
四角にとけし

かど ゆき
門の雪

191

つゆ

露ちるや

このよ
むさい此世に

よう
用なしと

なく かり

鳴な雁

おな
どっこも同じ

よ
うき世ぞや

* * *

Під супровід солом'яних сопілок
В танку кружляє
Зграйка горобців.

(1813)

すずめ
むら雀
むぎ ぶえ
麦わら笛に
「お」 なり
をどる也

* * *

Маленькі жабенята у траві
Під листям в жмурки
Між собою грають.

(1813)

くさ は
草の葉に
かくれんぼする
かえるかな
蛙哉

192

* * *

Як байдуже
На гори зирить
Жаба!

(1813)

ゆうぜんとして
やま み
山を見る
かわづかな
蛙哉

* * *

Під спів цикад
Впада в обійми неба
За обрієм далеким **Тікума***.

(1813)

せみ な
蟬鳴くや
てん
天にひつつく
ちくまがわ
筑摩川

* **Тікума** (筑摩川—«**Тікума-гава**») — найдовша ріка Японії,
що протікає через префектури **Нагано** та **Нійґата**.

* * *

Дитятко плаче —
Так йому кортить
Дістати з неба місяця медяник!

(1813)

* * *

Вогнями феєрверка
За хвилину
Велике озеро наповнюється теж.

(?)

* * *

Дім прибирають.
Конику мій любий,
Краще тікай хутенько звідсіля!

(1813)

* * *

Яким смачним здається цей сніжок,
Що ніжно-ніжно
Стелиться на землю!

(1813)

あ^{つき}の月を
とってくれよと

なく^こかな
鳴子哉

しばらくは

うみ^{いっ}
湖も一ぱいの

たま^び
玉火かな

193

「そ」
おおさうじゃ

にげ
逃るががちぞ

きりぎりす
葦

「う」 「そ」
むまさうな

ゆき 「わ」
雪がふうはり

「わ」 かな
ふはり哉

* * *

За очкуром підштанників — сопілка.
Вперед!
На свято Зустрічі Зірок!*

(1814)

ふんどしに

ふえ
笛つゝさしてほしむかえ
星迎

* * *

Куці хагі** —
Немає краще місця, щоб в жмурки
гратися,
Для кошенят малих!

194

ねこ こ
猫の子の

かくれんぼする

はぎ はな
萩の花

* * *

В Японії
Від самого порога —
Квітучі вишні!

(1815)

にっぽん
日本ははいりぐち
這入口から

さくらかな

* * *

Забутий храм.
І саме біля нього
Чомусь так буйно сакура*** цвіте.

(1815)

るすでら
留主寺にだ
せい出してさくさくらかな
桜哉

* Свято Зустрічі Зірок — див. примітку на с. 81.

** Хагі — див. примітку на с. 64.

*** Сакура — див. примітку на с. 54.

* * *

*Дитя на спині у ньєки
Розмахує квіткою в такт
Пісні збиральниць чаю.*

(1815)

おう こ
負た子が
はな
花ではやすや
ちや うた
茶つみ唄

* * *

У плящі з-під sake про щось шепочуть
Засохлі криптомерії листки.
Осінній перший дощ.*

(1815)

すえもの
陶の
すぎ は
杉の葉そよぐ
しぐれ
はつ時雨

195

* * *

*Гусаче! Гей, гусаче!
Скільки ж років
Тобі було, як мандрувать почав?*

(1816)

かり かり
雁よ雁
いくつのとしから
たび
旅をした

* * *

*Маленькі рибки
Бавляться в тазку.
День зміни одягу**.*

(1816)

て だらい
手盥に
うおあそ
魚遊ばせて
ころもがえ
更衣

* Sake — див. примітку на с. 50.

** День зміни одягу — див. примітку на с. 67.

* * *

Гузницями
До Бога повернувшись,
Скрекочуть жаби.

(1816)

のゝ^{さま}様に
尻^{しり}つんむけて
なくかえる
鳴蛙

* * *

Таким міцним здається та надійним
Це голе тільце
В першій кімоно*.

(1816)

たのもしや
てんつるてんの
はつあわせ
初裕

196

* * *

Дзень-дзень-дзень! —
Над смарагдавим полем
Паперового змія танок.

(1816)

リンリンと
たこあが
凧上りけり
あおたはら
青田原

* * *

Худеньке жабенятко,
Не здавайся!
За тебе вболіває сам Ісса!

(1816)

やせがえる
瘦蛙
まけるな^{いっさ}一茶
これ^{あり}はに有

* Кімоно — див. примітку на с. 46.

* * *

Великий Будда*
Носом видихає
Туман ранковий.

(1816)

だいぶつ
大仏の
はな で
鼻から出たり
けさの霧^{きり}

* * *

Лише на двійку
Збільшив шістдесят —
Які холодні ночі наступили!

(1816)

ろくじゅう
六十に
ふたつ こ
二ツふみ込む
よさむかな
夜寒哉

197

* * *

Засяяв місяць —
І найменший кущик
Уже святкує!

(1817)

つき さ
月差して
ちいさき藪も^{やぶ}
まつ なり
祭り也

* * *

Розслаблено відкинула убік
Квітуча хризантема
Буйні стебла.

(1817)

らく
楽々と
ねそべつ
寝聳てさく
きく はな
菊の花

* Великий Будда — див. примітку на с. 88.

* * *

*Яке шахрайство!
Квіти для людей
У грішнім світі!*

(1818)

ひと はな
人に花
おお
大からくりの
よかな
うき世哉

* * *

Небесна Річка
Зоряним потоком
Вливається в верхів'я гір Кісо**.*

(1818)

きそざん
木曾山に
ながれいり
流入けり
あまがわ
天の川

198

* * *

*«Дзін!» - раз, «дзін!» - два,
 «дзін!» - три, -
Чийсь голосять дрова.
Осінні сутінки.*

(1818)

ひふみよ
一二三四と
まきこえ
薪よむ声や
あきくれ
秋の暮

* * *

*Стає помірнішою
Радість у душі.
Моя весна!*

(1819)

めでた
目出度さも
くらいなり
ちう位也
はる
おらが春

* *Небесна річка* (雨の川 - «Ама-но гава») - Чумацький Шлях.

** *Кісо* - див. примітку на с. 70.

* * *

У горах місяць
Квітів крадіям
Підсвічує.

(1819)

* * *

Квітуча сливо!
Підкажи гостям:
Зіпсований замок — про людське око!

(1819)

* * *

Вишневий затінок!
Для нього серед нас
Чужих та незнайомих не існує.

(1819)

* * *

Лакованої таці чорна гладь.
На ній і муха раптом
Посковзнулась!

(1819)

やま つき
山の月
はな ひと
花ぬす人を
て たま「う」
照らし給ふ

じょう
そら 錠と
ひと つげ
人には告よ
うめ はな
梅の花

はな かげ
花の陰
たにん
あかの他人は
なかりけり

ぼん
ぬり 盆に
ころりと へ
ころりと 蠅の
すべ
辻りけり

* * *

*Кобила-мати
Сторожко пильнує своє лоша,
Що п'є із джерела.*

(1819)

ははうま
母馬が
ばん のま
番して吞す
しみずかな
清水哉

* * *

*Повен страждань цей світ!
Навіть коли цвіте сакура*,
Навіть коли цвіте!*

(1819)

く しゃば
苦の娑婆や
さくら さけ
桜が咲ば
さ
咲いたとて

200

* * *

*Тікай, тікай,
Горобчику мій любий!
Його Величність виступає — кінь!*

(1819)

すずめ こ
雀の子
そこのけそこのけ
おうま とお
御馬が通る

* * *

*Котись-котись,
Жолудю!
Люлі-люлі-люлі!***

(1819)

どんぐり
団栗の
ね ね
寝ん寝んころり
ころり かな
哉

* Сакура — див. примітку на с. 54.

** Вірш написаний за мотивами стародавньої колицької пісні.

* * *

Своею стежкою
З захмарених вершин
Вервечкою спускаються мурахи.

(1819)

* * *

Життя — росинка!
Хоч воно й росинка,
А все ж таки!*

(1819)

* * *

Так чи не так,
Але на схилі літ
Лише на тебе, Боже, покладаюсь!

(1819)

* * *

Єдине прізвище
У книзі гостей.
Вечірній холод!

(1819)

あり みち
蟻の道
くも みね
雲の峰より
つづきけり

つゆ よ
露の世は
つゆ よ
露の世ながら
さりながら

ともかくも
あなた^{まか}任せの
としの^{くれ}暮

いちにん
一人と
ちよう つけ
帳に付たる
よ さむかな
夜寒哉

* Вірш написаний з приводу смерті маленького сина.

* * *

Не варто лягтися,
Птаство перелітне!
Взаємодопомога — ваш талан!

(1819)

けんか

喧嘩すな

「い」

「い」

あひみたがひの

わた どり

渡り鳥

* * *

Який чудовий паперовий змій
Шугнув у небо
Над житлом убогим!

(1820)

うつく

美しき

たこあが

凧上りけり

こじき ご や

乞食小屋

202

* * *

Мале хлоп'я,
Нав'ючене травною.
Травневий дощ!

(?)

ちさい子が

くさせおい

草背負けり

さつきあめ

五月雨

* * *

Не бийте муху!
Гляньте, як вона
Старанно руки й ноги витирає.

(1820)

うつ

やれ打な

はえ て

蠅が手をすり

あし

足をする

* * *

*Міхурника куці.
А поміж ними —
Семірочко малих дітей-прочан.*

(1820)

ほおずき

鬼灯や

ななつぐらい

セツ位の

こじゅんれい

小順礼

* * *

*Маленький равлик
Вправно завернув
За ріг веранди.*

(1821)

えん

縁はなや

じょうず まが

上手に曲る

かたつむり

蝸牛

203

* * *

*Відламаним на палички для їжі
Стебельцям сусукі*
Теж нині свято!*

(1821)

おり

へし折し

すすき

芒のはしも

まつ かな

祭り哉

* * *

*Квітуча дейція!**
А поруч — колобки,
Наліплені із глини дітворою.*

(1821)

う はな

卵の花や

こども つく

子供の作る

つち

土だんご

* Сусукі — див. примітку на с. 95.

** Дейція (卵の花 — «У-но хана») — кущоподібна рослина з квітками білого та блідо-рожевого кольору (лат.: *Deutzia*).

* * *

Здається, не гранат,
А сам диявол
Роззявив свою пащу вогняну.

(1821)

えんま大王と
だいおう
くち
口あく
ざくろ哉
かな

* * *

Осінній ураган
Уміло й легко
Над вогнищем розправу учинив.

(?)

野分して
のわき
みごと
見事に暮るる
く
焚火かな
たきび

204

* * *

До матері
В негоду пригорнувшись,
Дитя заснуло.

(1821)

母親を
ははおや
しも
霜よけにして
ね
寝た子哉
こかな

* * *

Не плач, цвіркунчику!
Бо навіть у зірок
Кохання без розлуки не буває.

(1822)

鳴な虫
なく
むし
別るる恋は
わか
こい
ほし
星にさへ
「え」

* * *

*Під блискавками
Хтось посеред поля
Купається.*

(1822)

いなずま

稲妻や

はたけ なか
畠の中の

ふろ ひと
風呂の人

* * *

*Що хочеш вибирай:
З криниці — воду
Чи поруч, зверху каменя, — вино!*

(1822)

いど か「え」

井(戸)替へて

いし うえ
石の上なる

おみ きかな
御神酒哉

205

* * *

*Здається,
Що маленький водограй
Жартує іноді з червоним листям клена.*

(1822)

おり

折々に

こたき
小滝をなぶる

もみじかな
紅葉哉

* * *

*Уважно й сторожко
Глядить бекас на мене.
Смеркається.*

(?)

つくづくと

しぎわれ み
鳴我を見る

ゆう かな
夕べ哉

* * *

Чумацький Шлях!
Невже моя зоря
Такóж одна сьогодні заночує.

(1822)

わがほし

我星は

ひとりかも寝ん^ね

あま がわ

天の川

* * *

Очеретянка в річці Тікума*
Завмерла:
Ані сплеску, ані звуку!

(1822)

きり

よし切や

ことりともせぬ

ちくま川^{がわ}

ちくま川

206

* * *

Базар ранковий.
Градом веснянім
Наповнені по вінця всі жаровні.

(1823)

あさいち

朝市の

ひいれ

火入にたまる

おられ

霰かな

* * *

Нумо, равлику!
Потихесеньку
Підіймайся на Фудзіяму!**

(1823)

かたつむり

蝸牛

そろそろ登れ^{のぼ}

ふじやま

富士の山

* Тікума — див. примітку на с. 192.

** Фудзіяма — див. примітку на с. 41.

* * *

Через поля
Сягає шлях прями́й —
Шлях на молебень десятивечірній.

(1823)

* * *

Танок побачити
Навіть Дзідзо* прийшов —
Став у шереху поміж глядачами.

(1823)

* * *

Це дерево теж зрубають.
Невже ти цього не знаєш,
Пташино, що в'єш гніздечко?

(1824)

* * *

Форелі нерест.
У повітрі теж
Мигтять опалі сакуру** листочки.

(1824)

た た
田から田へ
ま いちもんじ
真一文字や
じゅう や みち
十夜道

けんぶつ
見物に
じぞう なら
地藏も並ぶ
おどり かな
哉

きる き
切木とも
しらでや どり
鳥の
す つく
巢を作る

さくら ば
葉も
ちらりちらりや
あゆ
鮎さびる

* Дзідзо — див. примітку на с. 168.

** Сакура — див. примітку на с. 54.

* * *

Йде перший сніг.
Удалині маячить село,
В яке сьогодні поспішав.

(?)

はつ雪^{ゆき}や
いまゆくさと
今行里の
み「え」ふる
見へて降

* * *

Ніхто й не доторкнувся
До записки!
Зимова самота.

(?)

るすふだ
留主札も
それなりにして
ふゆごもり
冬籠

208

* * *

Стареча кволість!
Гілку на розпал
Не можу об коліно поламати.

(?)

「え」
おとろへや
ほたおり
榎折かねる
ひざがしら
膝頭

* * *

Басьо* річниця!
В цьому році теж спромігся все-таки
Здолати шлях далекий.

(?)

き
ばせを忌や
ことしもまめで
たびじらみ
旅風

* Йдеться про річницю з дня смерті Мацуо Басьо (1644–1694).

MACAOKA CIKI
1867-1902

Масаока Сікі (Масаока Цуненорі) народився 1867 р. у м. Мацуяма, що на острові Сікоку. У 1890 р. вступив на літературний факультет Токійського університету, по закінченні якого оселився в містечку Негісі, поблизу столиці, де вчителював і продовжував писати вірші: до них він мав пристрасть ще з раннього дитинства.

Свій шлях до великої літератури Масаока Сікі почав з критики Мацуо Басьо й протиставлення поетики визнаного патріарха японської поезії творчому методу Йоси Бусона. Саме Бусона, а не Басьо, вважав він неперевершеним майстром хайку й саме його закликав наслідувати, звертаючись до тогочасних поетів, що працювали в цьому жанрі. Критиці всесвітньо-відомого класика японської поезії присвятив Масаока Сікі своє перше літературне есе «Розмови про Басьо» («Басьо дзацудан») /1893 р./.

У своєму наступному літературному маніфесті «Принципи поезії хайку» («Хайкай тайю») /1895 р./ він формулює власну концепцію жанру хайку, визнаючи цей жанр як особливий твір мистецтва й ставлячи його на один рівень з романом та живописом. До речі, саме Сікі перший почав

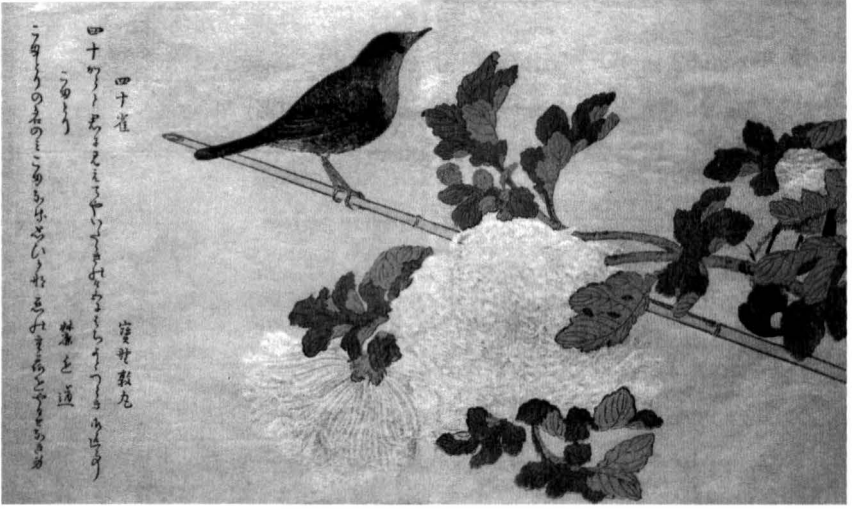
уживати термін «хайку» на зміну терміну «хокку», який використовувався до цього часу.

Заснований Масаокою Сікі в 1897 р. поетичний часопис «Хототогісу» («Зозуля») відіграв надзвичайно велику роль в історії японської поезії, відкривши шлях до літератури цілій когорті молодих і талановитих поетів кінця XIX – початку XX ст., багато з яких вважали Масаоку Сікі своїм учителем. Несподівана популярність цього нового літературного видання серед читачів сприяла черговому відродженню жанру хайку в Японії. Заслугою Сікі вважається також повторне відкриття японцями поезії Кобаясі Ісси.

Свій літературний псевдонім – «Сікі» (досл. з яп.: «зозуля» /один із видів цього птаха/) поет обрав не випадково. З юних літ він був хворий на сухоти, від яких і помер у 1902 р., коли йому виповнилося лише 35 років. За стародавньою японською легендою, у зозулі, коли вона співає, з горла сочиться кров.

Вірші Масаоки Сікі надзвичайно ліричні, наповнені трагічною любов'ю до життя, рідної землі, її чарівної природи, а також до людей, що населяють цю казкову землю.

四十雀
庭中散見
四十雀のさえずりてきりぎりすのさけは
こゝろの
二年よりのもとのこゝろあはれしうね
はまをたふさげしうね
はまをたふさげしうね

* * *

Уцухнув дощ.
І мурашина стежка
Подекуди жвавішає нараз.
(1888)

* * *

На квітку дейції*
Зозуля цілить оком.
Чи підлетить?
(1889)

* * *

Долиною, що поросла хaгi**,
Броджу весь день,
А все одно — цікаво!
(1889)

* * *

Сухого хмелю
Стебла поливає
Весняний теплий дощ.
(1890)

つゆばれ
梅雨晴や

ところどころに

ありみち
蟻の道

うはな
卯の花を

めがけてきたか

ほとゝぎす

213

いちにち
一日の

たび
旅おもしろや

はぎはら
萩の原

あたたかな

あめ
雨がふるなり

かれむぐら
枯葎

* Дейція — див. примітку на с. 203.

** Хaгi — див. примітку на с. 64.

* * *

На кроків звук
Собака відізвався.
Настала довга ніч.

(1890)

いぬ こえ

犬の声

くつ ね よ
靴の音がき夜

なりにけり

* * *

Співає соловей!
А з гір спуститись —
Тандзьодзі* виринає вдалині.

(1891)

うぐいす

鶯や

やま

山をいづれば

たんじょうじ

誕生寺

214

* * *

Гортензія!
Старі руїни муру
Дощ поливає:

(1891)

あじさい

紫陽花や

かべ

壁のくづれを

しぶく 雨

* * *

Низьким поклоном
Поблизу воріт
Мене лілеї білі зустрічають.

(1891)

かど

門さきに

うつむきあふや^{「う」}ゆり はな
百合の花

* Тандзьодзі (誕生寺) — буддійський храм (преф. Окаяма).

* * *

Жовто-зелені, блідо-голубі
Довкола гори.
І зозулі голос.

(1891)

* * *

Велика вежа замку *Мацуяма**
На осінь зверху
Байдуже зорить.

(1891)

* * *

Накинутий каптур —
Всі дідом величають.
Осіння мряка.

(1891)

* * *

Весняна паморозь
Виблискує на сонці,
Згораючи дотла.

(1892)

やま

山々は

もえぎあさぎ

萌黄浅黄や

ほととぎす

まつやま

松山や

あき

たか

秋より高き

てんしゆかく

天守閣

215

ずきん

頭巾きて

おい

老とよばれん

はつ

初しぐれ

はる しも

春の霜

しゆう

絲遊となつて

も

燃えにけり

* Замок *Мацуяма* (松山) — стародавній замок у м. *Мацуяма* на о. Сікоку (преф. Ехіме).

* * *

Вишневий цвіт
До глечика прилип —
Вино воістину божественним зробилось!

(1892)

かわらけ
土器に
はな
花のひつゝく
おみきかな
神酒哉

* * *

Весняний вітер
Вишень пелюстки
На непросохлі стіни відкидає.

(1892)

なまかべ
生壁に
はな
花ふきつける
はる かぜ
春の風

216

* * *

Зринає в небо
Замкова гора.
Легенький вітерець куйовдить листя.

(1892)

しろやま
城山の
うか あげ
浮み上るや
あおあらし
青嵐

* * *

В згустілих сутінках
Біліє літній місяць,
Немов вітрило.

(1892)

くれきらぬ
しらほ しろ
白帆に白し
なつ つき
夏の月

* * *

Червоним листям кленів
Глибочинь гірських ущелин
Густо пломеніє.

(1892)

* * *

Трав польових
Сочиться аромат
З-під підошов солом'яних сандалій.

(1893)

* * *

Мій рідний край!
І хоч куди погляну —
Повсюди гори усміхаються мені!

(1893)

* * *

На корені сосни
Ясно-лілова
Росте фіалка.

(1893)

ともし火の
み ちみじ
見えて紅葉の
おくふか
奥深し

の べ くさ
野辺の草
ぞうり うら
草履の裏に
かんば
芳しき

ふるさと
故郷や
どちらを^み見ても
やまわら「う」
山笑ふ

まつ ね
松の根に
うす
薄むらさきの
すみれかな
堇哉

* * *

З холодної безодні
Вийшов місяць
Й завмер над морем.

(1893)

すず
涼しさの
はてより^で出たり
うみ つき
海の月

* * *

У роздуми поринувши,
Самотній,
У сяйві місяця осіннього сиджу.

(1893)

めいげつ
名月に
おも「う」
思ふことあり
われひとり
我一人

218

* * *

Рубаю дрова.
Знов на самоті
Сестрі молодій зиму зимувати.

(1893)

まさ
薪をわる
いもうと^{ひとり}一人
ふゆごもり
冬籠

* * *

Зірки погасли,
Й барвами заграв
Серпанок перший.

(1894)

ほしき
星消えて
あとは^{ごしき}五色の
はつがすみ
初霞

* * *

Вечірній місяць.
Вишень пелюстки на землю падають
В замети сніжно-білі.

(1894)

ゆうずき

夕月や

ひと

一かたまりに

ち さくら
散る 櫻

* * *

Весняний дощ.
На глиняному мурі
Сидить ворона.

(1894)

はるさめ

春雨の

どべい

土塀にとまる

からす

烏かな

219

* * *

Азалія цвіте.
На скелі в ніші —
Фігурка Будди.

(1894)

つゝじ咲く

ぜつべき くぼ
絶壁の凹み

ほとけた

佛立つ

* * *

Гортензія
Блакить собі обрала.
Осінній дощ.

(1894)

あじさい
紫陽花や

あお

青にきまりし

あき あめ
秋の雨

* * *

Летить межею низько сарана
В останніх променях
Знесилоного сонця.

(1894)

ひく と
低く飛ぶ
あぜ いなご
畦の蝻や
ひ よわ
日の弱り

* * *

Яке ж яскраве
Сонце новорічне!
Неначе ближчі стали небеса.

(1895)

そらちか
空近く
あまりまばゆき
はつ ひ かな
初日哉

220

* * *

Весняні гори
Збилися докупи
І округлились.

(1895)

はる やま
春の山
かさ 「う」
重なりあふて
みなまる
皆丸し

* * *

Храм стародавній,
Хмелем оповитий,
А поміж хмелю — сливи білий цвіт.

(1895)

ふるでら
古寺や
むぐら なか
葎の中の
うめ はな
梅の花

* * *

*Між сливами
Зі свічкою в руках
Красуня ходить.*

(1895)

ししょく
紙燭して
うめ なかゆ
梅の中行く
おんなかな
女哉

* * *

*В широких полі
Дерево чорніє,
На гіллі — де-не-де сливовий цвіт.*

(1895)

おおはら
大原や
くろき なか
黒木の中の
うめ はな
梅の花

* * *

*Яка картина!
Журиться красуня,
Злававши гілку сливи мимохить.*

(1895)

おんな
女そぞろ
うめお
梅折りなやむ
かな
けしき哉

* * *

*Співає півень.
Персиковим цвітом
Малої Фудзіяма* вкритий схил.*

(1895)

とり
鶏なくや
こふじ ふもと
小富士の麓
もも はな
桃の花

* Мала Фудзіяма (小富士 — «Ко-Фудзі») — йдеться про невелику гору, схожу на Фудзіяму (див. примітку на с. 41).

* * *

Мій рідний край! Двоюрідних братів,
Сестер двоюрідних — непізнавання
кількість.

І квіти персика!

(1895)

ふるさと
故郷は

いとこの^{おお}多し

もも はな
桃の花

* * *

Гірської **сакури*** розкішний білоцвіт!
Біля воріт.
Чекає мати сина.

(1895)

もんぜん
門前に

ちこま はは
児待つ母や

やまざくら
山桜

222

* * *

За потягом услід
Клубоче дим
І юне листя.

(1895)

きしやす
汽車過ぎて

けむり
烟うづまく

わかばかな
若葉哉

* * *

Переламала буря
За півдня
Всі мальви.

(1895)

はんいち
半日の

あらし お
嵐に折るる

あおい
葵かな

* Сакура — див. примітку на с. 52.

* * *

Не видно місяця,
І тільки хвиль морських —
Високі стіни!

(1895)

つき み
月も見えず
おお なみ
大きな波の
た
立つことよ

* * *

Високу браму
Підпирають верби
Верхівками.

(1895)

おおもん
大門に
つきあたりたる

やなぎ
柳かな

223

* * *

Весняний вітер
Сосни нахиляє,
Щоб замок краще бачити я міг.

(1895)

はるかぜ
春風や
しろ
城あらわるゝ
まつ うえ
松の上

* * *

Сливóвий цвіт
Над чайними кущами
Подекуди біліє, наче сніг.

(1895)

ちやばたけ
茶畑や
ところどころに
うめ はな
梅の花

* * *

Серед гвоздик —
Метелик білокрилий.
Чиясь душа?

(1895)

なでしこ
撫子に
ちょうしろ
蝶々白し
たれ たま
誰の魂

* * *

Ополудні,
На хмарку примостившись,
Співає жайворон.

(1895)

ひるなか
昼中や
くも
雲にとまりて
な ひばり
鳴く雲雀

224

* * *

Вже навіть жаби — й ті
Навчилися складати
Японські вірші!

(1895)

かえる
蛙はや
にほん うた
日本の歌を
よ
詠みにけり

* * *

Посеред поля
На підніжжі гір —
Самотня слива.

(1895)

すそやま
裾山や
はたけ なか
畠の中の
うめいちぎ
梅一木

* * *

Гірського замку вежу обіймає
Вечірнє сонце.
Колоситься рис.

(1895)

* * *

Кум-кум! Кум-кум! —
Весь день скрекоцуть жаби.
Як остогидло!

(1895)

* * *

Маленький равлик
Кінчиками ріжків
Принаджує хмаринку дощову.

(1895)

* * *

Всі негаразди світу і життя
З душі знімає
Сон післяобідній.

(1895)

やましろ

山城に

のこ ゆう ひ

残る夕日や

いね はな

稲の花

くゝと鳴く

ひる かえる

昼の蛙の

うとましや

ででむし

蝸牛や

あまぐも 「う」

雨雲さそふ

つの

角のさき

よ なか

世の中の

おもに

重荷おろして

ひる ね かな

昼寝哉

* * *

В смарагдовому морі
Літніх гір
Міст червоніє.

(1895)

なつやま

夏山や

ばんしょうあお

萬象青く

はしあか

橋赤し

* * *

Мій рідний край!
Батьків бадьорий вигляд
І смак сусі*.

(1895)

ふるさとや

おや

親すこやかに

すし

あじ

鮓の味

226

* * *

Я бачив,
Як замовкла на льоту
Цикада.

(1895)

な

鳴きやめて

と

ときせみ

飛ぶ時蟬の

み

身ゆるなり

* * *

«Помилуй, Боже!» —
В храмі Ісіте**.
Рис колоситься.

(1895)

な

南無大師

いして

てら

石手の寺よ

いね

はな

稲の花

* Сусі (鮓) — національна страва; коlobки вареного рису, накриті зверху шматочком сирої риби.

** Ісіте (石手の寺 — «Ісіте-но дера») — буддійський храм.

* * *

Старий ставок.
Цикади оболонка
Самотньо плаває ногами догори.
(1895)

ふるいけ

古池や

さかさ^うに浮かぶ

せみ

蟬のから

* * *

Посеред сосен
На підніжжі гір —
Дівочі квіти!*

(1895)

すそやま

裾山や

こまつ ^{なか}が中の

おみなえし

女郎花

227

* * *

Навіть крізь хмари
Вересневе сонце
Покрило золотом вечірній небосхил.
(1895)

くも

雲はあれど

ひ ^がん ^いり ^ひ
彼岸の入日

あか

赤かりし

* * *

Жую хурму,
І раптом — дзвони.
Хорюдзі!***
(1895)

かき 「え」

柿くへば

かね ^な
鐘が鳴るなり

ほうりゅうじ

法隆寺

* Дівочі квіти — див. примітку на с. 172.

** Хорюдзі (法隆寺) — один із найстаріших буддійських храмів Японії (преф. Нара), збудований принцем Сьотокі Тайсі (574–622) у VII ст.

* * *

В повітрі прохолода.
На сосну промоклий від дощу
Краб залізає.

(1895)

すず
涼しさや
まつは「い」あが
松這ひ上る
あめ かに
雨の蟹

* * *

Питаю долю —
Жеребок тягну.
Осінній вітер.

(1895)

み うえ
身の上や
みくじ ひ
御籤を引けば
あき かぜ
秋の風

228

* * *

Я йду назавжди,
Ви зостається.
Дві різні осені!

(1895)

ゆ われ
行く我に
とどまる^{なれ}汝に
あきふた
秋二つ

* * *

Ми ще живі з тобою!
Ми зустрілись,
Осінній вітре!

(1895)

あきかぜ
秋風や
い 「い」 み
生きてあひ見る
なれ われ
汝と我

* * *

Минає осінь.
Простягають руки
Назустріч одна одній дві сосни.

(1895)

* * *

Насупившись,
Осінній ураган
На небо тьмяний місяць піднімає.

(1895)

* * *

Минає осінь —
І в моїй душі
Немає ані Бога, ані Будди!

(1895)

* * *

Камелії зимової букет.
Яке підношення
Було б старому Будді!

(1895)

ゆく^ゆあき^{あき}や
行く秋や
て^てひ^ひ「い」し
手を引きあひし
まつ^{まつ}ふた^{ふた}き^き
松二木

すご^すごと^ご

つき^{つき}あげ^{あげ}
月さし上る
の^のわき^{わき}かな^{かな}
野分哉

229

ゆく^ゆあき^{あき}の
行く秋の
われ^{われ}かみ^{かみ}な^な
我に神無し
ほと^{ほと}け^けな^な
仏無し

かん^{かん}つば^{つば}き^き
寒椿
ふる^{ふる}ほと^{ほと}け^け
黒き佛に
た^たむ^む
手向けばや

* * *

Відразу за ворітьми —
Косогір
І гай зимовий.

(1895)

もんぜん

門前の

すぐに坂なり

ふゆ こだち

冬木立

* * *

Зі сливовою гілкою в руках —
Вітання новорічне!
На замовлення.

(1895)

うめ さ

梅提げて

しんねん ぎょけい

新年の御慶

もう

申しけり

230

* * *

Рух уповільнився
На вулицях міських.
День новорічний!

(1896)

がんじつ

元日の

ひととお

人通りとは

なりにけり

* * *

Самотня
Квітка півників біліє.
Весняні сутінки.

(1896)

いちのはつの

いちりんしろ

一輪白し

はる くれ

春の暮

* * *

Весняна ніч.
Спізнілий перехожий
На флейті гра.

(1896)

はる よ
春の夜を
しゃくはちふ
尺八吹いて
とお
通りけり

* * *

Пелюстка за пелюсткою,
Мов одяг, махрова сакура*
Скидає білоцвіт.

(1896)

ひとえ
一重づつ
ひとえ
一重づつ散れ
やえざくら
八重桜

231

* * *

Травнева злива!
Плавають в ставку водою вкриті
Лотоса листочки.

(1896)

はすいけ
蓮池の
うきはみず
浮葉水こす
さみだれ
五月雨

* * *

Весна відходить!
І за нею слідом
Побігти поривається полин.

(1896)

ゆ はる
行く春や
ほうほうとして
よもぎはら
蓬原

* Махрова сакура (八重桜 — «яедзакура») — одна з порід японської вишні.

* * *

Гортензія,
Біло-блакитна в дощ,
У сьйві місячному синьою здається.

(1896)

あじさい
紫陽花の
あめ あさぎ
雨に浅黄に
つき あお
月に青し

* * *

Над прірвою
У цілковитій тиші
Кружляють світлячки.

(1896)

しず
静かさに
ほたと
蛍 飛ぶなり
ふち うえ
淵の上

232

* * *

По пелюстках
Червоної троянди
Повзе жовто-зелений павучок.

(1896)

あかばら
赤薔薇や
もえぎ くも
萌黄の蜘蛛の
ほ い
這ふて居る

* * *

Щосили мальва
Тягнеться уверх,
Щоб встигнути до дня сонцестояння.

(1896)

のびきって
げし お
夏至に逢ふたる
あおい
葵かな

* * *

*Крізь зарості зеленої трави
Сліди стежок бейсбольних
Проступають.*

(1896)

* * *

*Над малахітом рисового поля
Відразу дві веселки
Піднялись.*

(1896)

* * *

*Погойдує
Вечірній вітерець
Троянди білі.*

(1896)

* * *

*Я чищу грушу,
І солодкі краплі
Звисають з леза.*

(1896)

くさしげ

草茂み

ベースボールの

みちしろ

道白し

ふたすじ

二筋に

にじ た
虹の立ったる

あお た かな

青田哉

233

ゆうかぜ

夕風や

しろ ばら はな
白薔薇の花

みなうご

皆動く

なし

梨むくや

あま しずく

甘き雫の

は た

刃を垂るる

* * *

Зі столу
 Скатертину паперову
 Зірвав нещадно літній буревій.

(1896)

なつあらし

夏嵐

きじょう はくし
机上の白紙と つく
飛び尽す

* * *

Звисає плющ.
 В ущелині на скелі -
 Маленький храм.

(1896)

つた

蔦さがる

いわ くぼ
岩の凹みやどうひと
堂一つ

234

* * *

Колючі будяки!
 Вас люблять ті,
 Кому вже все на світі остогидло!

(1896)

よ いと「う」
世を厭ふこころあざみ
心 薊をあい
愛すかな

* * *

Ранковий холод.
 Пурпурові хмари
 Проносяться й згасають вдалині.

(1896)

あささむ

朝寒や

むらさき くも
紫の雲き ゆ
消えて行く

* * *

Розиматував
І розігнав всі хмари
Осінній вітер.

(1896)

ひ さ
引き裂いた
くも
雲のあとなり
あき かぜ
秋の風

* * *

Посеред сосен
Шулиться від холоду
Ранкове сонце.

(1896)

ひやひやと
あさ ひ
朝日さしけり
まつ なか
松の中

* * *

Жую стебло гречане в самоті
І почуття
Приборкую у серці.

(1896)

た で か
蓼噛んで
ひとりこらえる
おも 「い」 かな
思ひ哉

* * *

Листи читаю
В ураганну ніч
І заспокоїти себе ніяк не можу!

(1896)

の わ き よ
野分の夜
ふ み よ こころ
書読む心
さだ
定まらず

* * *

Гарячою водою з джерела
Десятилітній піт
Змиваю з себе.

(1896)

じゅうねん

十年の

あせ どうご

汗を道後の

ゆ あら「え」
温泉に洗へ

* * *

Цикад осінніх спів —
Такий дзвінкий
Напередодні смерті!

(1896)

し
死にかけてなお
猶やかましきあき
秋のせみ

236

* * *

Немов пісок крізь пальці,
Плинуть хмари.
Ранкова осінь.

(1896)

すな ごと
砂の如きくもなが ゆ
雲流れ行くあさ あき
朝の秋

* * *

Шаліють хмари,
Мчать навперегони:
Двісті десятий день!*

(1896)

くもはし
雲走りくもお「い」にひやく
雲追ひ二百とおかかな
十日哉

* За місячним календарем, період з 210-го по 220-й день року вважається періодом природних катаклізмів: тайфунів, штормів, ураганів тощо.

* * *

*Посеред паморозі саду
Самотній
Червоніє плід.*

(1896)

あか み
赤き実の
ひと
一つこぼれぬ
しも にわ
霜の庭

* * *

*Укотре вже
Запитую себе
Про товщу снігу.*

(1896)

いくたびも
ゆき ふか
雪の深さを
たず
尋ねけり

237

* * *

*Вечірнє сонце
За зимовим гаєм
Полум'яніє.*

(1896)

ふゆ こだち
冬木立の
うしろに赤き
い ひかな
入り日哉

* * *

*Хоча й студено,
Але ж є sake*
І джерело з гарячою водою!*

(1896)

さむ
寒けれど
さけ ゆ
酒もあり温泉も
ある処
ところ

* Sake — див. примітку на с. 50.

* * *

Розтанув лід —
У водоростях враз
Заворушились кріхітки-креветки.

(1897)

こおりと
氷解けて
ふるも うご
古藻に動く
こえび
小海老かな

* * *

Гармат шалений гуркіт!
А дерева
Бруньками вкрились.

(1897)

たいほう
大砲の
どろどろと鳴る
き め かな
木の芽哉

238

* * *

Тебе провівши,
Спогадів сльозами
Сітчаний полог ліжка окропив.

(1897)

きみ おく
君を送りて
おも「う」
思ふことあり
か や な
蚊帳に泣く

* * *

І знов самотність!
Падають зірки
На зміну зорепаду феєрверка.

(1897)

さび
淋しさや
はなび
花火のあとの
ほし と
星の飛ぶ

* * *

*Дитинства край!
Закінчились святá.
Хурму смакую.*

(1897)

* * *

*Переглянув
Три тисячі хайку,
Дві хурми...*

(1897)

* * *

*Скільки ж залишилось
Мені на цьому світі?
Коротка ніч. Одна коротка ніч!*

(1897)

* * *

*Як завжди, січень
Рік новий почне,
А жити, як завжди, у сьогодні!*

(1897)

ふるさと

故郷や

まつ

祭りも過ぎて

かき

あじ
柿の味

さんぜん

三千の

はいく

けみ
俳句を閲し

かきふた

柿二つ

よめい

余命

いくばくかある

よるみじか

夜短し

いちねん

一年は

しょうがつ

いっしょう
正月に一生は

いま

あ
今に在り

* * *

У сяві місяця осіннього
Куди, в які краї
Летять оці хмаринки?

(1898)

めいげつ
名月に
と ゆ くも
飛び行く雲の
ゆく え かな
行方哉

* * *

Крізь панцир крижаний
Лист клена
Пломеніє.

(1898)

すきとお
透通る
こおり なか
氷の中の
もみじかな
紅葉哉

240

* * *

Єдина ложечка морозива —
І я, майже покійний,
Знову воскресаю! .

(1899)

ひとさじ
一匙の
アイスクリームや
よみがえ
蘇る

* * *

Після п'яти дівчаток —
Перший хлопчик.
І перший прапор у його житті!*

(1899)

ごじょ
五女ありて
のち おとこ
後の男や
はつのぼり
初幟

* Див. примітку на с. 75.

* * *

Під крик гусей
Нічні шумують хвилі,
Б'ючись об скелі.

(1899)

* * *

Нічна задуха!
Перепела в клітці
Безсоння зводить.

(1899)

* * *

В засохле поле
Дві-три каменюки
З гори скотились.

(1899)

* * *

Здіймається
Над замком **Мацуяма***
Зимовий холод.

(1899)

かり な
雁鳴くや
いわお しろ
巖に白き
よる なみ
夜の波

あつ よ
暑き夜を
かご うずら
籠の鶉の
ねむ
眠らざる

ふた み
二つ三つ
いし
石ころげたる
かれの かな
枯野哉

まつやま
松山の
しろ み
城を見おろす
さむ かな
寒さ哉

* Замок **Мацуяма** — див. примітку на с. 215.

* * *

Далеких дзвонів гул
Пливе кругами.
Ніч нескінченна!

(1900)

かね ね
鐘の音の
わ くる
輪をなして来る
よ ながかな
夜長哉

* * *

Лаванду під подушку —
І мені, недужому,
Весна замайоріє!

(1900)

びょうしょう
病牀の
においぶくろ
匂袋や
あさ はる
浅き春

242

* * *

На гребені у півня —
Чотирнадцять,
А то й зубців п'ятнадцять, ма́буть, є.

(1900)

けいとう
鶏頭の
じゅうし ごほん
十四五本も
ありぬべし

* * *

Перепеля
Готується схопити
Бездушна кішка.

(1900)

こい
恋しらぬ
ねこ うずら
猫や鶉を
と
取らんとす

* * *

*Звук ножиць —
Десь троянди підрізають.
Травневий ясний день!*

(1902)

ばらき
薔薇を剪る
はさみ おと
鋏刀の音や
さつきばれ
五月晴

* * *

*Густо-ліловий,
Аж до чорноти,
Дозрілий виноград.*

(1902)

くろ
黒きまでに
むらさきふか
紫 深き
ぶどう
葡萄かな

243

Три останні хайку:

* * *

*Цвіте гарбуз!
Та, мокротиння повний,
Я вже покійник*.*

(1902)

へちまさい
糸瓜咲て
たん
痰のつまりし
ほとけ
仏かな

* Довгі роки поет хворів на туберкульоз, від якого й помер у молодому віці. Свіжий гарбузовий сік японські лікарі вважали ефективним засобом лікування цієї хвороби.

* * *

*Мокрота — відрами.
І гарбузовий сік
Нічим уже зарадити не може!*

(1902)

たんいっと
痰一斗へちま みず
糸瓜の水もま 「わ」
間にあはず

* * *

*Позавчорашній
Гарбузовий сік
Ще залишається невипитим і досі.*

(1902)

をととひの

へちまのみずも

とらざりき

HALIYME COCEKI
1867-1916

Нацуме Сосекі (1867–1916), справжнє ім'я якого було Нацуме Кінносукє, увійшов до історії японської літератури насамперед як прозаїк-новатор. У жанрі роману літературознавці Японії відводять йому таке ж почесне місце, як і Сікі в жанрі хайку.

Після закінчення школи Нацуме Сосекі вступив на англійське відділення Токійського університету, потім – до аспірантури. Сосекі, який спочатку працював учителем англійської мови на о. Сікоку (1895–1900), а після стажування в Англії (1900–1902) викладав англійську літературу в Токійському університеті, літературною діяльністю почав займатися досить пізно. 1905 р. він друкує свої перші сатиричні повісті «Я – кіт» і «Хлопчисько Ю», а також роман «Трава під головою», які принесли йому гучну славу й зробили відомим письменником не лише в Японії, але й за її межами.

У 1907 р. Нацуме Сосекі залишає посаду університетського викладача й починає працювати редактором літературного відділу газети «Асахі». Окривлений успіхом своїх перших книг, не зважаючи на сухоти й виразку шлунку, що дошкуляли йому все життя, він продовжує багато

писати. З-під пера Сосекі один за одним виходять експериментальні романи, написані під очевидним впливом екзистенціалізму та фрейдизму: «Шахтар», «Ночі мрій», а також романи-трилогії: «Сансіро», «Потім», «Брама» та «Поки не скінчилося рівнодення», «Подорожній», «Серце».

Водночас він пише й літературні есе, які завжди викликали бурхливий відгук у суспільстві: «Спогади й інше» («Омоїдасу кото надо» /1910–1911/), «Суспільство і я» («Сякай то дзібун» /1913/), «У вітрині» («Гарасудо-но уті» /1915/).

За своє життя Сосекі написав близько 2500 хайку, що не так уже й багато, якщо порівнювати цю кількість із поетичним спадком інших поетів, які писали в цьому жанрі. Але якби Сосекі, окрім цих хайку, нічого більше не написав, він усе одно увійшов би до історії японської поезії як талановитий і самобутній поет. Саме ці вірші, що вперше вийшли друком під назвою «Збірка хайку Сосекі» («Сосекі хайку сю») у видавництві «Іванами сьотен» /Токіо/ 1917 р, тобто вже після смерті Сосекі, дають змогу краще зрозуміти бунтівливу й водночас надзвичайно вразливу душу письменника, яку за життя він майже нікому й ніколи не відкривав.

* * *

*Почни удруге!
Тільки ти, зозуле,
Не плач, а смійся!*

(1889)

* * *

*Весняний дощ!
На боці лежачі,
Милуюсь сливами.*

(1894)

* * *

*У такт ударам
Сонних комарів
Випльовують вуста старого гонга.*

(1895)

* * *

*Сокирок стукіт
По бамбуку в горах:
Прийшла зима!*

(1895)

かえ
帰ろうと
な わら
泣かずに笑へ
ほととぎす
時鳥

はるさめ
春雨や
ね よこ
寝ながら横に
うめ み
梅を見る

たた
叩かれて
ひる か は
昼の蚊を吐く
もくぎよかな
木魚哉

はつふゆ
初冬や
たけ き やま
竹切る山の
なた おと
鉦の音

* * *

Поївши добре,
Сонний чоловік
У полі оре.

(1896)

めしく「う」
飯食ふて
ねむがる男^{おとこ}
はたけう
畠打つ

* * *

Блаженна прохолода!
Ніби я — у череві самого Будди*
В Нарі**.

(1896)

すず
涼しさや
なら だいぶつ
奈良の大仏
はら なか
腹の中

250

* * *

Заразливістю позіхань допікши,
Цей довгий день
Скінчився врешті-решт!

(1896)

なが ひ
永き日や
あくびうつして
わか ゆ
分れ行く

* * *

Марнуючи життя на цьому світі,
Неначе бонза,
Спочиваю вдень.

(1896)

よ
うき世いかに
ぼうず
坊主となりて
ひるね
昼寝する

* Будда (у вірші: 大仏 — «Дай-Буцу»; досл. з яп.: Великий Будда) — див. примітку на с. 88.

** Нара — див. примітку на с. 121.

* * *

У місті,
Нагодована тобою,
Скрекоче жаба.

(1896)

* * *

Припливи та відпливи
Океану —
Японія!

(1896)

* * *

Дивлюсь на самоті,
Як сиротлива хмара
В осіннім небі квапиться кудись.

(1896)

* * *

Зимові гори
Довкруги низинки
І Хорюдзі!*

(1896)

まちなか

町中に

きみ か「わ」

君に飼はれて

なく かわず

鳴く蛙

おおうみ

大海の

うしほはあれど

にほんかな

日本哉

251

そら いっぺん

空に一片

あき くも ゆ

秋の雲行く

み ひとり

見る一人

ふゆ やま

冬の山

ひく

低きところや

ほうりゅうじ

法隆寺

* Хорюдзі — див. примітку на с. 227.

* * *

Аби зігрітися, калачиком згорнулись
І сплять, сховавши лікті,
Батько й син.

(1896)

ふ し あたた
父子 暖かに
むよう ひじ
無用の肘を
ま
曲げてねる

* * *

Людина помирає —
Журавель з'являється на світ,
Такий яскравий і такий холодний!

(1897)

ひと し
人に死し
つる うま
鶴に生れて
さ かえ
冴え返る

252

* * *

Такою ж крихіткою,
Як ота фіалка,
Хотів би народитись я на світ.

(1897)

すみれほど
菫程な
ちい ひと
小さき人に
うま
生れたし

* * *

Велика живородка
Все буркоче,
Неначе скаржиться.

(1897)

ぶつぶつと
おおき たにし
大な田螺の
ふへいかな
不平哉

* * *

*Знов зацвіла айва!
Мабуть, щоб Сосекі
Так і залишився поганцем назавжди.*

(1897)

ほけさ
木瓜咲くや
そうせきせつ
漱石拙を
まも
守るべく

* * *

*Усі мене неробою вважають,
Та ще й негідником
Водночас нарекли!*

(1898)

しょうがつ
正月の
ひと
人といはれ
せつ しょ
拙に処す

253

* * *

*Якби я острова безлюдного
Став принцем,
Якою б утішався прохолодою!*

(1903)

むじんとう
無人島の
てんし
天子とならば
すず
涼しかろ

* * *

*Приємний денний сон!
Яким я ледацюгою
Зробився!*

(1904)

らくねひるね
楽寝昼寝
ものぐさ
われは物草
たろう
太郎なり

* * *

Вдихаю запах
Рідної землі.
Соснова осінь!

(1909)

なつかしき

つち におい
土の臭やまつ あき
松の秋

* * *

І до тих, хто пішов,
І до тих, хто ще тут,
Повертаються з вирію гуси.

(1910)

ゆ ひと
逝く人にとど ひと
留まる人にきた かり
来る雁

254

* * *

За цілу ніч
Лише один гусак
Повз місяць в небі пролетів сьогодні.

(1910)

ただいち は
只一羽く よ
来る夜ありけりつき かり
月の雁

* * *

Цвітуть і білі,
Й жовті хризантеми.
Ранкове сонце!

(1910)

しらぎく
白菊ときぎく さ
黄菊と咲いてひの でかな
日出哉

* * *

*І знову до мене крізь штору з бамбука
Метелик осінній.
Провідати хворого?*

(1910)

や ひ
病む日また
す すきま
簾の隙より
あき ちょう
秋の蝶

* * *

*Моє життя на ниточці повисло,
Тонесенькій,
Як сусукі* стебло.*

(1910)

と と
取り留むる
いのち ほそ
命も細き
すすき
薄かな

255

* * *

*Усі до одної
Укин'те хризантеми
В мою труну!*

(1910)

あるほどの
きく な い
菊抛げ入れよ
かん なか
棺の中

* * *

*Уся гора
В осінніх переливах
Бамбукового листя кольорів.*

(1910)

いちやま
一山や
あきいろ
秋色々の
たけ いろ
竹の色

* Сусукі — див. примітку на с. 95.

* * *

Якщо здмухнути пил
З твого **кото***,
Чи осінь забринить?

(1910)

きみ こと
君が琴
ちり はら
塵を払えば
な あき
鳴る秋か

* * *

Щодня
Пронизливий осінній буревій
Все тіло аж до шлунка пробирає!

(1910)

あきかぜ
秋風や
い
ひびの入りたる
い ふくろ
胃の袋

256

* * *

Весняні води
Молоду траву
Де на вершок, а де й на два покрили.

(1914)

はるみず
春水や
くさ
草をひたして
いち に すん
一二寸

* * *

В землі,
Де не шумить осінній вітер,
Поховали.

(1914)

あきかぜ
秋風の
きこ つち
聞えぬ土に
う
埋めてやりぬ

* **Кото** (琴) — японський тринадцятиструнний музичний інструмент з дерев'яним корпусом довгастої форми (1,88 м).

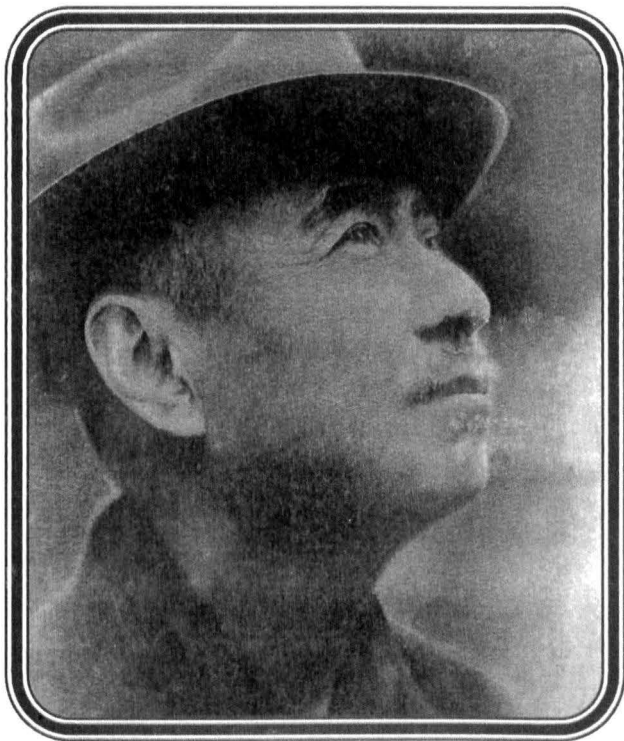
* * *

Дівчатко в десять —
Вже як квітка
Сливи!
(1916)

おんな こ
女の子
とう
十になりけり
うめ はな
梅の花

257

ТАКАХАМА КЪОСИ
1874–1959

Такахама Кьосі народився 1874 р. у м. Мацуяма на о. Сікоку, а помер 1959 р. у м. Камакура. Він вважав себе учнем Масаоки Сіки – свого земляка, з яким товаришував і якого в 1898 р. змінив на посаді редактора часопису «Хототогісу» («Зозуля»). Активна діяльність Такахами Кьосі на посаді редактора цього часопису, яку він займав майже до самої смерті, сприяла значному зростанню популярності хайку й появі в японській поезії ХХ ст. нових імен талановитих поетів, багато з яких, своєю чергою, вважали себе його учнями, як, наприклад, Гіда Дакоцу чи Мідзухара Сюосі. Стосовно поетики, тематики та мови хайку Такахама Кьосі дотримувався традиційних поглядів на класичні закони жанру, але в питаннях форми й сам досить часто відступав від канонічного сімнадцятискладового (5-7-5) розміру хайку, якщо вважав, що це йде на користь композиції вірша, робить його ліричнішим, поетичнішим або сприяє кращому розумінню авторського задуму читачем.

Свої концептуальні погляди щодо жанру хайку поет висловлював у численних літературних есе, трактатах і статтях, які також друкував на сторінках часопису «Хототогісу».

Збірки власних віршів Такахама Кьосі компо-
нував за сезонним принципом: весна – літо –
осінь – зима, тобто так, як цього вимагала
традиція, що склалася ще за часів Басьо в
XVII ст. Але, знову ж таки, не вважав цей
принцип обов'язковим і непорушним.

Особливостями стилю Такахама Кьосі, який
безсумнівно належить до когорти найкращих
японських поетів XX ст., можна вважати
метафоричність багатьох його віршів (хоча
в цілому метафори в цьому жанрі поезії
трапляються рідко), а також надзвичайну
спостережливість поета, його увагу до таких
деталей, які зазвичай залишаються непо-
мітними для більшості людей. Але не тому, що
ці деталі справді приховані від людського ока,
а тому, що широкий загал звик сприймати
навколишній світ як набір певних стандарт-
них речей з загальновідомими ознаками і не
схильний помічати того, що виходить за межі
звичного.

* * *

Сімнадцятого,
Місячної ночі
Пішов Сікі*.

(1902)

* * *

До гір далеких
Сонце дотяглося.
Засохле поле!

(1903)

* * *

Спадаючи,
Павловнії листок
Востаннє озирається на сонце.

(1908)

* * *

В Камакурі**
І Будда здивувався
Весняним заморозкам.

(1913)

しきゆ
子規逝くや
じゅうななにち
十七日の
げつめい
月明に

とおやま
遠山に
ひ あた
日の当りたる
かれの
枯野かな

きりひとは
桐一葉
ひ あた
日当りながら
お
落ちにけり

かまくら
鎌倉を
おどろ
驚かしたる
よ かん
余寒あり

* Вірш-епітафія на смерть поета Масаоки Сікі (1867–1902).

** Камакура — див. примітку на с. 150.

* * *

В блакить небес
Заструмували знову
Пташки маленькі.

(1915)

おおぞら

大空に

また

又わき出でし

ことり

小鳥かな

* * *

Змія втекла,
Залишивши в траві на мене кинутий
Очей холодний погляд.

(1917)

へびに

蛇逃げて

われ

我を見し眼の

くさ

草に残る

264

* * *

Над головою
У злочинця Кьосі
Нарешті знову неба голубінь!

(1918)

はつぞら

初空や

おおあく

大悪人虚子の

ずじょう

頭上に

* * *

Її півонією білою назвали,
Проте рожевого
Крихтина та́кож є.

(1923)

はくぼたん

白牡丹と

「う」

いふといへども

こう

紅ほのか

* * *

Настане тиша —
Й місяць, певна річ,
З'являється відразу в темнім небі!

(1927)

* * *

Бадилля редьки
Мчить кудись щодуху
На хвилях річки.

(1928)

* * *

На голій гілці —
Дощове намисто.
Весни початок!

(?)

* * *

Заплющу очі —
Згадується юність!
Весняні сутінки.

(1929)

せいかん

清閑に

あれば月出づ

おのづから

なが ゆ

流れ行く

だいこん は
大根の葉の

はや
早さかな

265

かれえだ

枯枝に

しょしゆん あめ
初春の雨の

たま
球まどか

め

眼つむれば

わか われ
若き我あり

はる よい
春の宵

* * *

Рис полють,
І на крисах капелюхів
Полискує вода.

(1931)

さなえ
早苗とる
みず
水うらうらと
かさ
笠のうち

* * *

Густішають
У сутінках вечірніх
Плавучі водорості.

(1931)

ゆうかげ
夕影は
ながも
流るる藻にも
こ
濃かりけり

266

* * *

Весняний берег.
Хтось намалював
На мокрому піску велике коло.

(1932)

はる はま
春の浜
おお わ
大いなる輪が
か
画いてある

* * *

Поклавши голову між лапи,
Спить собака
У будці серед білих хризантем.

(1933)

かおだ
顔抱いて
いぬ ね
犬が寝てをり
きく やど
菊の宿

* * *

За власною душею
На морозі
Ганяється метелик на льоту.

(1933)

* * *

Милуюсь річкою —
І падає з руки
Банана шкірка.

(1934)

* * *

Хоч що б поставив я —
За кожною з речей
Осінь тінь з'являється відразу.

(1938)

* * *

Тріпоче, наче прапор,
Серед неба
Зимове сонце.

(1938)

いてちよう

凍蝶の

おの たましい

己が魂

おと
追うて飛ぶ

かわ み

川を見る

かわ
バナナの皮は

て お
手より落ち

お
もの置けば

うま
そこに生れぬ

あき かげ
秋の蔭

はた

旗のごと

ふゆ ひ
なびく冬日を

み
ふと見たり

* * *

Коріння дерева великого на скелі
Розлого розповзлось
У всі кінці.

(1939)

いわ うえ
岩の上
おおなつき ね
大夏木の根
はっぽう
八方に

* * *

Співати пісню, граючи у м'яч, —
Марудна справа...
Але пісня гарна!

(1939)

てまりうた
手毬唄
かなしきことを
うつくしく

268

* * *

О соняшники!
Божевільний від кохання
Художник обирає собі 'смерть'.

(1942)

ひまわり
向日葵が
す くる「い」
好きで狂ひて
し が か
死にし画家

* * *

Пелюстку квітки ухопив рукою.
Кулак розтулюю, щоб глянути, —
Нема!

(1943)

て
手にうけて
あ み らっか
開け見て落花
なかりけり

* Натяк на самогубство відомого голландського
художника **Вінсента ван Гога** (1853–1890).

* * *

Далеко в небі хмари пропливають.
За хмарами услід
І я їду.

(1943)

* * *

Нехай не видно квітів поблизу,
Проте оселя
Все одно чудова!

(1943)

* * *

Дорога в горах.
Сніг запорошив
Маленьку хатку.

(1945)

* * *

Думками з друзями
Ділюся у листах.
Зимова самота!

(1945)

てんたか
天高し
くも ゆ かた
雲行く方に
われ ゆ
我も行く

み
見るところ
はな
花はなけれど
すまい
よき住居

269

やまみち
山道に
ゆき
雪かかれある
こいえ
小家かな

おも「う」
思ふこと
しょしん と
書信に飛ばし
ふゆごもり
冬籠

* * *

Про колір першого метелика питають.
Відповідаю:
«Жовтий прилетів».

(1946)

はつちょうく
初蝶来
なにいろ と「う」
何色と問ふ
き こた「う」
黄と答ふ

* * *

Він — одне слово,
Одне слово — я,
А за вікном згасає пізня осінь.

(1950)

かれいちご
彼一語
われいちごあき
我一語秋
ふか
深みかも

270

* * *

Немов на палицю настромлюю літа:
Минулий рік,
Теперішнього черга!

(1950)

こぞことし
去年今年
つらぬ ぼ
貫く棒の
ごと
如きもの

* * *

Тріпочеться,
Тремтить перед очима
Опудало пташине, мов живе.

(1953)

め まえ
目の前に
ひら々するは
とりおど
鳥威し

* * *

*Розвіюється
Неба аромат.
Блакить осіння!*
(1958)

ほのかなる

そら にお「い」
空の匂ひや

あき はれ
秋の晴

ТАНЕДА САНТОКА
1882-1940

Танеда Сантока (Танеда Масайіті) народився 1882 р. у м. Хофу (преф. Ямагуті). Після закінчення школи вступив на літературний факультет одного з найстаріших і найвідоміших університетів Японії – Васеда-дайгаку, але через деякий час покинув навчання й почав життя поета-мандрівника, пішки обійшовши практично всі куточки країни. «Лише коли ви подорожуєте, – писав Сантока, – ви справді пізнаєте людей, поезію й природу».

Активний прихильник дзен-буддизму, Танеда Сантока не вважав суттєвими будь-які матеріальні атрибути людського існування і звик у своєму житті завжди задовольнятися мінімумом, необхідним для фізичного виживання. На жаль, у цей мінімум з роками дедалі частіше й у більшій кількості входила й горілка, від якої поет і помер у своїй самотницькій хатинці в горах поблизу м. Мацуяма на о. Сікоку, коли йому ще не виповнилося й 58 років.

У своїх творах Танеда Сантока був таким же бунтарем, самотником і циніком, як і в житті. До того ж він був прихильником вільного стилю в поезії, тому більшість його хайку не

відповідала формальним ознакам і канонам цього жанру. Що ж до їхнього змісту, то головним мотивом його поезії була самотність, яку Танеда Сантока часом проклинав, але яку він ніколи не проміняв би на щось інше, оскільки найбільше в житті цінував свободу.

Поет залишив після себе кілька збірок хайку «Дитина чаші для подаяння» («Хаті-но ко» /1932/), «Чагарникова пагода» («Сомоку-то» /1933/), «Подорож у гори й по воді» («Сан-ко суй-ко» /1935/), «Бур'яновий пейзаж» («Дзассо фукей» /1936/), «Листя хурми» («Какі-но ха» /1938/) та ін. Але справжня слава й популярність прийшли до Танеди Сантоки вже після його смерті. Книжки з віршами поета ніколи не залежуються на полицях японських книгарень. А в Америці та Європі, де серед шанувальників сучасної поезії хайку Танеда Сантока взагалі вважається одним із найкращих японських поетів ХХ ст., його вірші, перекладені англійською, французькою, німецькою та іншими європейськими мовами, розходяться дуже великими для поетичних збірок накладками.

* * *

Весняний снігопад!

Удвох

Крокуємо.

(*)

はる ゆき
春の雪

ふたり
二人で

あるく

* * *

Чи довго ще

По світу мандрувати

Та підстригати нігті на ногах?

いつまで

たび
旅することの

つめ
爪をきる

* * *

Сьогодні

На шляху

Кульбаби розцвіли!

きょう みち
今日の道の

たんぽぽ

さ
咲いた

* * *

Тремтять, тріпочуть

Білі пелюстки —

Вишневий цвіт на землю опадає.

うらうら

ほろほろ

はな
花がちる

* Танеда Сантока рідко датував свої вірші, тому рік їх написання не вказується.

* * *

Імбиру
Паросток
В ранковій прохолоді!

あさ
朝は
すず
涼しい
みょうが こ
茗荷の子

* * *

Цвіте камелія!
Мабуть,
Могила поруч.

つばき
椿
ひらいて
はか
墓がある

278

* * *

Не озираючись,
Прямую
Своїм шляхом.

ふりかへらない
みち
道を
いそぐ

* * *

Квітують вишні
Поблизу
В'язниці.

さくら
まんかいにして
けいむしょ
刑務所

* * *

Змагаюсь
З комарами
Наодинці.

* * *

Скільки завгодно листя,
Щоб наїстись,
Та розпочався дощ!

* * *

Тріпоче крильцями
Метелик —
Їсти хоче!

* * *

Жукам також
Нема чого поїсти...
А книгу ви догризли до кінця?

ひとりで

^か
蚊に

^{「わ」} ^{「い」}
くはれてゐる

^た
食べるだけ

はいいただいた

^{あめ}
雨となり

てふてふ

ひらひら

おなかがすいた

^{むし}
虫も

^{もの}
たべる物がない

^{ほん} ^た
本を食べたか

* * *

Посеред спокою
Гірського —
Білі вишні!

やま
山の
しずかさは
しろい^{はな}花

* * *

З гірських ущелин
На спині приніс
Кокони гусені.

やま
山の
おく
奥から
まゆ^おお^き
繭負うて来た

280

* * *

Пряма дорога
Смуток
Навіває.

まっすぐな
みち
道で
さみしい

* * *

Уранці
На землі
Себе знаходжу!

あさ
朝の
つち
土から
ひろ
拾う

* * *

Радіючи,
Що й досі ще живий,
Черпаю воду!

い^{「い」}生きてゐることが

うれしい

みず
水をくむ

* * *

За мною,
Голим,
Сонце підглядає.

まッばだかを

たいよう
太陽に

のぞかれる

281

* * *

Великий міст,
Малесенький місточок.
Повсюди — світляки та світлячки!

おおはし
大橋

こはし
小橋

ほうたるほたる

* * *

Г помираючи,
Тріпочеться
Метелик.

うらうら

ちょう
蝶は

し^{「い」}死んでゐる

* * *

Під вухо — камінь:
Хмари
Проводжаю!

いし
石を
まくら
枕に
くも
雲のゆくへを

* * *

Що більше сутеніє,
То темніша
Тінь орача.

く
暮れてな^{「お」}う
たがや ひと
耕す人の
かげこう
影濃く

282

* * *

Здається, й тут
Колись була садиба.
Квітуча слива!

ここも
やしきあとらしい
うめのはな

* * *

Як і завжди,
Сьогодні теж — нікого!
Одні лиш світлячки.

「きょう」
けふもいちにち
だれ こ
誰も来なかった
ほうたる

* * *

Червона бабка
Теж
Завжди самотня!

* * *

Чи радість,
Чи журба,
А трави зеленіють!

* * *

Тут, як завжди,
Лиш я
Й цикад сюрчання!

* * *

Чудовий шлях
До гарної будівлі —
До крематорію!

いつも

ひと
一人で

あか
赤とんぼ

うれしいことも

かなしいことも

くさ
草しげる

ここにわたしが

つくつくぼうしが

いちにち

みち
よい道が

たてももの
よい建物へ

やきば
焼場です

* * *

Бамбуком стали
Паростки бамбука
Навколо храму.

^{てら}
お寺の
^{たけ こ}
竹の子
^{たけ}
竹になった

* * *

В бурхливе море ноги простягну —
Кінець мандрівки
І початок мандрів.

^{あらうみ}
荒海へ
^{あしな}
脚投げだして
^{たび}
旅のあとさき

284

* * *

Невпинний плюскіт хвиль.
Який же ти далекий,
Мій рідний краю!

^{なみおと}
波音の
たえずして
^{とお}
ふるさと遠く

* * *

В таку траву сідаю!
Знову рис,
Лиш рис нікчемний!

^{くさ}
草にすわり
^{めし}
飯
^{めし}
ばかりの飯

* * *

Смакую рис
І сине-сине
Небо!

* * *

Цикади
Розспівалися!
Цикади!

* * *

Під кронами дерев
У холодку
Раює Будда.

* * *

Сідаємо в траву і ділимо **обенто***:
Ти — що праворуч,
Що ліворуч — я.

めし
飯の

うまさが

あお あお ぞら
青い青い空

つくつくぼうし

な
鳴いて

つくつくぼうし

285

木かげ

涼しく

石仏おほす

くさ
草をしいて

おべんたう^わ分けて

た みぎひだり
食べて右左

* **Обенто** (お弁当) - страва (обід, вечеря) у спеціальній коробочці.

* * *

Цикади!
Ох, як близько
Ті цикади!

つくつくぼうし
あまりにちかく
つくつくぼうし

* * *

Я зараз тут,
Де моря голубінь
Безкрая!

われいまここに
うみ あお
海の青さの
かぎりなし

286

* * *

На цього краба
Я не наступив —
Каліка!

ふ
踏むまいとした
かに
その蟹は
「わ」
かたはだ

* * *

Opало лiстя —
Жодного лiстка!
Повсюди сонце!

は お
葉の落ちて
お ちる は
落ちる葉はない
たいよう
太陽

* * *

Вечірня вулиця!
Усі, хто має дім,
Додому повертаються з роботи.

* * *

Камакура!*
З-поміж казкових сосен
Виходить місяць.

* * *

Посеред спокою гірського
Вечорами
Вечірні дзвони!

* * *

Так зосереджено
Розжовую свій рис,
Оскільки, окрім рису, — нічого!

みんなかえる

いえ
家はある

ゆふべのゆきき

かまくら
鎌倉は

まつき
よい松の木の

つき で
月が出た

287

ゆふべは

かね
ゆふべの鐘がなる

やま
山はおだやかで

た
しみじみ食べる

めし
飯ばかりの

めし
飯である

* **Камакура** - див. примітку на с. 150.

* * *

Спустився з місяця
Проворний
Лист хурми.

つき
月から
ひらり
かき は
柿の葉

* * *

З поклажею важкою на спині
Сліпий
Плететься.

おもに
重荷を
お
負うて
めくら
盲である

288

* * *

Залишивши в Китаї
Руки й ноги,
В Японію вертаються сини.

あし て
足は手は
のこ
シナに残して
ふたた にほん
再び日本に

* * *

Цвірчи, цвіркунчику!
Цвірчи,
Поки живий!

な
鳴いて
きりぎりす
い 「い」
生きてはゐる

* * *

Посеред спокою гірського —
Лиш моє
Смердюче дихання!

やま

山の

しずかさは

わが^{いき}息かさし

* * *

Раптовно
Помирають
Білі хмари.

くも

雲しろく

ころりと

し^{「い」}死んでゐる

289

* * *

Ще й досі
Не помер!
Осілля мряка.

しぐるるや

し^{「い」}死なないで

ゐる

* * *

Нахваляючи
Дивний смак води,
Скрекочуть жаби!

みず

水の

うまさを

かえるな
蛙鳴く

* * *

Осінній дощ.
Ніяк не розберу затерті літери
На стовпчику дорожнім.

しぐれて
その字が読めない
みち
道しるべ

* * *

Ці звуки!
Дощ осінній?

おとは
しぐれか

290

* * *

До кроків прислуховуючись власних,
Тиняюсь білим світом
Цілий день.

いちにちわれと
わが足音を
あしおと
ききつつ歩む
あゆ

* * *

Невже мій бриль солом'яний
Такóж
Вже протікає?

かさ
笠も
も
で
漏り出したか

* * *

Для мене,
Схимника,
Холодний дощ іде.

われに
こもる
つめたい^{あめ}雨ふる

* * *

Тінь вітру
Раптом
Тьмяно промайнула.

ふっと^{かげ}影が
^{かす}霞^いめて行った
^{かぜ}風

* * *

Осінній дощ!
В осінній дощ у горах
І я заходжу.

しぐるるや
しぐるる^{やま}山へ
^{あゆ}歩^{はい}み入る

* * *

Осінній дощ
Чи сльози на очах
Від несподіваного співчуття людського?

しぐるるや
^{ひと}人のなさに
^{なみだ}涙ぐむ

* * *

Сідаю на траву,
Що осінню
Вже стала!

^{あき}
秋となった
^{ざっそう}
雑草に
すわる

* * *

Трави напівзасохлої красу
Гузницею своєю
Приминаю.

^{かれ ゆ}
枯れ行く
^{くさ うつく}
草の美しさに
^{すわ}
座る

292

* * *

Звук крапель
Дощових
Такóж постáрів.

^{あま}
雨だれの
^{おと}
音も
^{とし}
年とった

* * *

Плететься спереду
Мій вигляд зі спини.
Осіння мряка!

うしろすがたの
しぐれて
ゆくか

* * *

Підняв загублений
Осінім вітром
Камінь.

* * *

Праворуч,
Ліворуч —
Холодні-холодні вітання!

* * *

Тютюн закінчився
В крамниці тютюновій.
Холодний дощ.

* * *

Ну що!
Куди тепер?
Повсюди вітер!

あきかぜ

秋風の

いし

石を

ひろ

拾う

みぎひだり

さむいさむい

あいきつ

たばこやに

たばこがない

かん

あめ

寒の雨ふる

さて

どちらへ行かう

かぜ

風がふく

* * *

Лише вода
Сьогодні
На сніданок!

けふの
おひるは
もず
水ばかり

* * *

Пронизує все тіло
Смак води.
Що ж! Справді осінь!

みず あじ
水の味も
み
身にしむ
あき
秋となる

294

* * *

Що далі
Цим шляхом,
То листопад густіший!

このみち
どこへゆく
ふかくらくよう落葉して

* * *

Ворона каркає!
Але ж і я
Самотній.

からすな
鴉啼いて
わたしも
ひとり
一人

* * *

*Ворона каркає,
Та впораюсь
І сам!*

ひとり
一人で

ことた
事足る

からすな
鶉啼く

* * *

*То сплю,
То прокидаюсь,
А навколо бушує листопад!*

ね
寝たり

お
起きたり

らくよう
落葉する

* * *

*Кружляє листопад.
Удалині
Видніється самотня постать Будди.*

おちぼ
落葉ふる

おく
奥ふかく

みほとけ み
御仏を観る

* * *

*Здалося, хтось прийшов!
Ні! Лиш осіннє листя
Спадає з мушмули.*

ひと き
人が来たよな

びわ は
枇杷の葉の

おちるだけ

* * *

Спадаючи з дерев,
Осіннє листя
Звичайним гноєм врешті-решт стає.

木^きの葉^は
ふるふる
野糞^{のぐそ}する

* * *

Волосся
Довге,
Ще і сивина!

ながい
毛^けが
しらが

296

* * *

Ізнов зима!
І знову випадають
Прокляті зуби!

冬^{ふゆ}また来^きて
また歯^はが
ぬけることも

* * *

На самоті стрічаю рік Новий,
Проте і випити,
І закусити є чим!

ひとりしょうがつ
一人正月の
餅^{もち}も酒^{さけ}も
ありそして

* * *

З сьогоднішнього дня обводжу колом
В календарі новому
Дні нові.

きょう
今日から
あた
新しい

カレンダーの日の丸

* * *

Розкаркався:
Кар! Кар!
Січневий ворон.

しょうがつ
お正月の
からす
鴉

かあかあ

297

* * *

Той ворон,
Що на дереві сухому,
Теж січень пережив!

かれき からす
枯木に鴉が
しょうがつ
正月も
すみました

* * *

Сніг падає
На сніг
Посеред тиші.

ゆき
雪へ
ゆき
雪ふる
しずけさにをろ

* * *

Байдужий, байдужий,
Холодний, холодний
Сніг, сніг!

やす やす
安か安か
さむ さむ
寒か寒か
ゆきゆき
雪雪

* * *

Один-однісінський
Бозна-куди плетусь
Під снігопадом.

ゆき
雪ふる
ひとりひとり
一人一人
ゆく

298

* * *

Кружляє сніг.
Безмовність
Навкруги.

ゆき
雪ふる
だまて
「い」
ゐる

* * *

Замерзло дзеркало.
Чи й справді то було
Моє обличчя?

それは
わたし かお
私の顔だった
かがみ
鏡つめたく

* * *

*Розжившись їжею,
Додому повертаюсь
Під снігопадом.*

* * *

*Що таке смерть!
В холоднім небі хмара,
Що обрієм далеким проплива!*

* * *

*Поміж життям і смертю —
Тільки сніг,
Що падає і падає на землю!*

* * *

*Пориви вітру з гір
Погойдують дзвіночок.
Як жити хочеться!*

ゆき
雪ふる
た もの
食べる物もらうて
もどる

し
死は
ひややかな^{そら}空とほく
くも
雲のゆく

299

せいし
生死の
なか
中の
ゆき
雪ふりしきり

やま かぜ
山から風が
ふうりん「へ」
風鈴え

いきでいたい^{おも}思う

ОДЗАКИ ХОСАЙ
1885–1926

Одзакі Хосай народився 1885 р. у м. Тотторі й прожив коротке життя, у якому було стільки розчарувань і зневіри, стільки невдач та лиха, що вистачило б і на декілька людських життів. Поезія була його єдиним притулком, його гаванню, у якій поет ховався від життєвих негод і штормів.

По закінченні кількох навчальних закладів він з 1912 р. працював у страховій компанії, з якої через деякий час був звільнений. У 1920 р. Одзакі Хосай їде шукати долі до Кореї та Маньчжурії, звідки повертається в 1923 р. тяжко хворий і без копійки за душою. Залишивши разом із надією знайти роботу свою сім'ю, проклятий близькими людьми й колишніми друзями, він починає життя волоцюги й мандрує по країні, ніби намагаючись втекти від несправедливих дорікань, життєвих негараздів і тяжких спогадів про минуле.

Як і Танеда Сантока, Одзакі Хосай дотримувався в поезії вільного стилю, за який його часто критикували й відмовлялися друкувати. Саме тому перша збірка творів

поета побачила світ лише після його смерті. А помер Одзакі Хосай 7 квітня 1926 р. на невеличкому о. Сьодо, розташованому на Внутрішньому Японському морі.

Коли японські читачі вперше познайомилися з віршами Одзакі Хосая, то відкрили для себе в його поезії такий пронизливий, такий гострий і щирий біль серця поета, що його ім'я відразу ж стало символом людського страждання, символом знівеченого жорстокими законами сучасного суспільства життя пересічної маленької людини, яка з народження приречена цим суспільством на нікчемність, самотність і смерть.

Вірші Одзакі Хосая справді сприймаються іноді як зойк душі приреченої на смерть людини. Але цей зойк – не виклик і навіть не докір, а радше стогін безпорадності та розпачу, стогін душі поета від нестерпного болю й туги за марно прожитими роками і загубленим життям.

虎
中
一
筆

* * *

У лист,
Що, розпластавшись, я пишу,
З допитливістю півень зазирає.

(1924)

* * *

У повній самоті
За колюванням тіні
Спостерігаю.

(1924)

* * *

Опале листя на землі прибрав,
А перехожий
Навіть не помітив.

(1924)

* * *

З лицем
Обвислим
Каятися йду.

(1925)

ねそべって

か い て が み
書いて居る手紙を
にわとり のぞ
鶏に覗かれる

つくづく淋しい

わ かげ
我が影よ

うご み
動かして見る

305

おちば は い
落葉掃き居る

ひと うし おうらい
人の後ろの往来を

し
知らず

わが顔

ぶらさげて

あやまりにゆく

* * *

На узбережжі
 Ще раз озирнувся:
 Моїх слідів – і тих уже нема!

(1925)

なぎさふりかへる^{「え」}
 わ あしあと
 我が足跡も
 な
 無く

* * *

Впродовж усього дня
 Лише мовчання тіні
 Метелика.

(1925)

いちにち
 一日
 もの い 「わ」
 物云はず
 ちょう かげ
 蝶の影さす

306

* * *

Самотність!
 Навіть книги почитати
 На сон немає.

(1925)

さみ
 淋しい
 ね ほん
 寝る本が
 ない

* * *

Я схибив
 І зігнув
 Головку цвяха.

(1925)

う
 打ちそこねた
 くぎ くび
 釘が首を
 ま
 曲げた

* * *

Из гуркотом
Ворота зачинились.
Храм засинає.

(1925)

* * *

На звук води
Прямую
У тумані.

(1925)

* * *

Не можу нитку в голку устромити.
Що ж!
Помилуюсь небом голубим.

(1925)

* * *

До мене раптом
З сутінків вечірніх
Горобчик одноногий завітав.

(1925)

もん
門をしめる
おお おと
大きな音さして
てら ね
お寺が寝る

なか
もやの中
みずおと あ 「い」
水音逢ひに
い
行くなり

はり いと
針に糸を
とお 「文」
通しあへず
あおぞら み
青空を見る

ゆうべ
夕ひよいと
で いっぽんあし
出た一本足の
すずめ
雀よ

* * *

Стола письмового
Висовую шухляди
І знову в порожнечу їх дивлюсь.

(1925)

なんにもない

つくえ ひ だ
机の引き出しを

み
あけて見る

* * *

Розтулюю кулак
І пальці розглядаю...
Самотності печаль!

(1925)

さび
淋しいぞ

ひとり ごほん
一人五本のゆびを

ひら み
開いて見る

308

* * *

Обрізав нігті:
Десять пальців
Маю!

(1925)

つめき
爪切った

ゆびが

じゅっぽん
十本ある

* * *

Розкрив, щоб просушити,
Парасольку.
І раптом — листопад!

(1925)

ほ
からかさ干して

おちば
落葉

い
ふらして居る

* * *

Біля казарми
Сухотрав'я
Чахне.

(1925)

* * *

Осінній вітер
Наскрізь продуває...
Тепер і в мене матері нема!

(1925)

* * *

У храмі осінь.
Поруч височить
Сосна-розсоха.

(1925)

* * *

Таким чудовим місяцем
Один милуюся
І потім засинаю.

(1925)

くさか
草枯れ

か
枯れて

へいせい
兵營

あきかぜ
秋風に

ふ い
吹かれ居る

はは
われに母なし

てら あき
お寺の秋は

おおまつ
大松の

ふたまた

こんなよい^{つき}月を

ひとり
一人で

み ね
見て寝る

* * *

І ввечері, і вранці
Перед храмом
Лиш дерево самотнє височить.

(1925)

おお き
大きな木

ばかり

てら あさゆう
お寺の朝夕である

* * *

В маленькій хатці —
Мати
І дитина.

(1925)

ちい いえ
小さい家で

はは こ
母と子と

「い」
ゐる

* * *

В зимову річку
Викинув сміття
І повертаюсь.

(1925)

ふゆかわ
冬川に

ごみをなが
流して

もどる

* * *

На підвіконні
В глечику букет
Ранковий вітер пестить жартівливо.

(1926)

まど
窓には

あさかぜ
朝風の

はちばな
鉢花

* * *

Нема посудини?
Я й пригорщу
Підставлю!

(1926)

* * *

Ти ба! Якими білими стають
Підошви ніг,
Якщо відмити добре!

(1926)

* * *

Вікно відкрив —
Усміхнені
Обличчя!

(1926)

* * *

Дорогою гірською підіймаюсь:
Всі села
Сумно дивляться услід.

(1926)

い
入れものが
な
無い

りょう て う
両手で受ける

あし
足のうら

あら「え」
洗へば

しろ
白くなる

まど
窓あけた

わら「い」
笑ひ

がお
顔だ

やま のぼ
山に登れば

さび むら
淋しい村が

み
みんな見える

* * *

Вечірнє сонце
Світиться над морем.
І в горах схованки від нього не знайти!

(1926)

やま うみ
山は海の
ゆう ひ
夕陽をうけかくす
な
ところ無し

* * *

Кому — святá!
А немовляті —
Сон!

(1926)

まつり
お祭
あか ぼう
赤ン坊
ね 「い」
寝させてゐる

312

* * *

Дорогою
Плететься спозаранку
Маленьке цуценя.

(1926)

あさはや
朝早い
みち
道の
いぬころ

* * *

А для мурахи
На краю стебла —
Бездня неба!

(1926)

くさ ほ
草の穂の
いっびき あり
一匹の蟻にも
おおぞら
大空

* * *

*Невже мене ти, мамо, народила,
Щоб у діжка́х я
Овочі солив?*

(1926)

つけものおけ

漬物桶に

しお

塩ふれと

はは うん

母は運だか

* * *

*Квасолю розварив —
І цілий день
З життя свого викреслювати треба.*

(1926)

まめ に

豆を煮つめる

じぶん いちにち

自分の一日

だった

313

* * *

*І кашляю
Я теж
У самоті.*

(1926)

せきを

しても

ひとり

* * *

*З-поза весняних гір
Димок
З'явився.*

(1926)

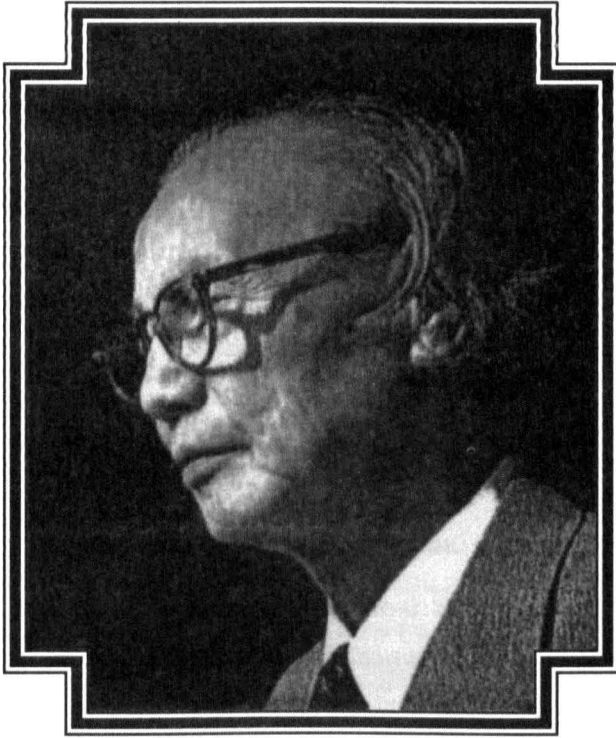
はる やま

春の山

うしろから

けむり で

煙が出だした

ΙΙΔΑ ΔΑΚΟΛΥΝ
1885-1962

Гіда Дакоцу (справжнє ім'я – Гіда Такедзі) народився 1885 р. у селі Сакайґава (преф. Яманасі). Навчався на літературному факультеті університету Васеда, де вивчав англійську літературу й почав писати вірші, які надсилав до редакції часопису «Хототогісу». Його хайку дуже сподобалися Такахамі Кьосі – редакторів часопису, який усіяко заохочував молодого поета, друкуючи його твори і відзначаючи безсумнівний талант Гіди Дакоцу у своїх літературних статтях та поетичних оглядах. Вдячний за дружню підтримку відомого поета, Гіда Дакоцу завжди вважав і називав Такахаму Кьосі своїм учителем.

За сімейними обставинами Гіда Дакоцу в 1909 р. змушений був залишити навчання в університеті, повернутися в село на батьківську ферму й практично все життя займатися сільським господарством. Однак це не завадило йому писати хайку. З 1914 р. він знову починає регулярно надсилати до редакції «Хототогісу» свої вірші.

Його поезія вирізнялася на фоні творів інших японських поетів ХХ ст. романтичністю,

ліризмом і навіть казковістю. Але досить часто в ній звучали й трагічні мотиви, оскільки під час Другої світової війни Ііда Дакоцу втратив двох синів. Усе життя в серці поета змагалися між собою два протилежні почуття: ніжна любов до своєї батьківщини й ненависть до неї за те, що вона відібрала у нього найдорожче – його дітей.

Будучи прихильником класичного стилю хайку, поет не цурався також яскравих метафор і порівнянь, сучасної лексики, які додавали його творам поетичності, робили його вірші актуальнішими.

Окрім останньої підсумкової збірки своїх хайку «Гендай хайку бунгаку дзенсю» (現代俳句文學全集. – Токіо: Кадокава сьотен, 1957), Ііда Дакоцу видав за життя ще кілька збірок власних поетичних творів, серед яких найпопулярнішою у читачів була його книга «Вірші гірських стежин» («Санро сю» /1932/).

* * *

Смеркається.
На берег безупинно —
Весняні хвилі!

(1906–30)*

はる みず
春の水
きし きし
岸へ岸へ
ゆうべ
夕かな

* * *

Зриваю
І жбурляю в білі хмари
Зозулиця квітки.

(1906–30)

しゅんらん
春蘭の
はな
花とりすつる
くも なか
雲の中

319

* * *

Десь над верхів'ям річки
Сходить місяць.
Роса вечірня.

(1906–30)

こうじょう
江上に
つきあが
月上りたる
よつゆ
夜露かな

* * *

Тамує сльози
Молода дружина.
Весняні заморозки!***

(1906–30)

はるざむ
春寒く
なみだをかくす
ふじん
夫人かな

* Вірші Іди Дакоцу датуються згідно з існуючими збірками його творів. Дата написання окремих віршів у цих збірках не вказується. Японський текст наводиться відповідно до останньої надрукованої за життя поета збірки його хайку — «Гендай хайку бунгаку дзенсю» (現代俳句文學全集), Токіо: Кадокава сьотен, 1957.

** Гра слів: «весна» (春 — «хару») у японській мові в переносному значенні означає також «кохання», «любов», «пристрассть».

* * *

За вітром з гір
Пливе удалечінь
По небу жайвір.

(1906–30)

やまかぜ

山風に

ながれて^{とお}遠き

ひばり

雲雀かな

* * *

Хіган* святкуючи,
Перед ворітьми храму
У горах розважаються хмарки.

(1906–30)

やまであら

山寺の

とくも
扉に雲あそぶ

ひがん

彼岸かな

320

* * *

На мене зиркає
Русалка крадькома.
Весна відходить!

(1906–30)

はる

ゆく春や

にんぎよ すがめ

人魚の 眇

われをみる

* * *

Гучним відлунням
Гори відгукнулись
На скинутий у пріреву труп коня.

(1906–30)

たか

高にしに

へいば

兵馬を落とす

こだまかな

木霊哉

* Хіган (彼岸) – буддійське свято весняного рівнодення.

* * *

Я п'ю очей твоїх
Округлі намистинки...
Росиста осінь!

(1906–30)

* * *

Вслуховується
В паморозі шепіт
Мисливець!

(1912–28)

* * *

Мій рідний край
В заметах снігових,
Проте чудова ніч у нашій хаті!

(1912–28)

* * *

В холодну ніч
У місячному сяйві
Ще більшою здається **Фудзі-сан***.

(1912–28)

つぶらなる

な め す「わ」
汝が眼吻はなん

つゆ あき
露の秋

しも
霜とけの

ささやきを聴く^き

さつ お
獵夫かな

321

ふるさとの

ゆき われ
雪に我ある

たいろ
大爐かな

よつき
ある夜月に

ふ じ おおぎょう
富士大形の

さむ
寒さかな

* **Фудзі-сан** (富士山) – **Фудзіяма** (див. примітку на с. 41.).

* * *

На випадок смертельної хвороби —
Чудовий гак
Над вугляним відром.

(1912–28)

しびょうえ
死病得て
つめ
爪うつくしき
ひおけ
火桶かな

* * *

На землю,
Що вже осінню пропахла,
Цикади мертві падають з дерев.

(1931–35)

せみ
蝉おちて
はな あき
鼻つく秋の
じ
地べたかな

322

* * *

Поміж засніжених вершин
Луна
Плазує.

(1931–35)

ゆきやま
雪山を
は 「い」 「わ」 「い」
匍ひまはりある
こだま
衍かな

* * *

Цикаді спійманій
У вічі зазирнув —
І неминучість осені побачив!

(1938–40)

せみ と
蝉捕って
ひとみ げんよう
瞳の炫耀を
あき
みれば秋

* * *

Гірською річкою
Качатка-мандаринки
Поважно пропливають повз сосну.

(1938–40)

* * *

Осіння ластівка
Вмоститися не може
На гребінь хвилі.

(1943)

* * *

Гірська ріка
Розлючено гуркоче —
Ламаю сливи квіт.

(1944–46)

* * *

Погожий день!
Квітують в горах сосни,
У річці розважається форель.

(1944–46)

やまかわ

山川を

なが おし
流るる鴛鴦に

まつ す
松過ぎぬ

たかなみ

高浪に

かか^{あき}るる秋の

つばめかな

323

やまかわ

山川の

とどろく^{うめ}梅を

て お
手折るかな

くもりなき

ぎよざん

魚山のあそび

まつ はな
松の花

* * *

Холодний труп.
Посвистує у ніздрях
Осіnnий вітер.

(1944-46)

な がら
亡き骸や
あきかぜかよ
秋風通う
はな あな
鼻の穴

* * *

По ковдрі сніговій
Два, потім ще три кроки,
Аби зірвати кремені стебло!

(1944-46)

ふき
藪をとる
にそくきんそく
二足三足
ふすまゆき
衾雪

324

* * *

Над Чорнокрилою горою*
В прохолоді
Тмяніє в небі місяць молодий.

(1947-50)

すず
涼しさや
みっかつき
ほの三日月の
はぐろやま
羽黒山

* * *

Настала осінь.
Лють і лють дощі!
Лиш блякла пляма в небі там,
де місяць.

(1947-50)

あき
秋もはや
はらつく雨に
つき なり
月の形

* Чорнокрила гора — див. примітку на с. 78.

* * *

Дарую сон, в якому поспіль:
Сніг, узгір'я вдалині,
А потім небо!

(1947-50)

* * *

Неначе спис,
Холодний подих вітру
Оскаженілу спеку пронизав.

(1952-54)

* * *

В росинку вгледівшись,
Що з листячка звиса,
Себе, самотнього, під місяцем побачив.

(1952-54)

* * *

Зимова річка.
І чиясь дружина
Край берега все дивиться кудись.

(1952-56)

つらなりて

ゆきおかちゆう
雪丘宙を

ゆめみしむ

えんてん
炎天を

やり
槍のごとくに

りようき
涼氣すぐ

は
葉のさきの

つゆ み い
露に見入りて

つき
月のわれ

ふゆかわ
冬川に

で なに み
出て何を見る

ひと つま
人の妻

НАКАЦУКА ИППЕИРО
1887-1946

Накацука Іптекіро народився 1887 р. у м. Курасікі, а помер у Токіо в 1946 р.

Головною заслугою Накацуки Іптекіро можна вважати те, що він першим серед японських поетів ХХ ст. почав писати вірші звичайною розмовною мовою з притаманною цій мові граматиною та синтаксисом. Ця новація не дозволяла послідовно дотримуватися відповідних формальних правил побудови хайку, і поет без жодних вагань відкидає застарілі, на його думку, жанрові традиції. У його віршах кількість складів і слів була така, яку поет вважав необхідною для реалізації авторського задуму й гармонійного завершення композиції поетичного твору.

Відкидає він також і традицію обов'язкового використання в хайку так званих «сезонних слів» («кіго»), що вказували на те, про яку саме пору року йдеться у вірші.

Усі ці новації Накацука Іптекіро проголошує та обґрунтовує у своєму літературному маніфесті «Мої власні хайку» («Дзісен хайку» /1910/). У 1911 р. виходить у світ перший номер журналу «Експерименти» («Сісаку»),

заснований Накацукою Іттекіро разом із іншим відомим японським поетом-реформатором Кавахігасі Хекіґодо (1873–1937). Але згодом Кавахігасі Хекіґодо відмовляється від своїх революційних поетичних експериментів і повністю присвячує себе літературознавчій діяльності, зокрема дослідженню творчості Йоси Бусона. А Накацука Іттекіро з 1923 р. стає головним редактором заснованого ними кількома роками раніше ще одного літературного часопису «Кайко», який він очолює до самої смерті, відстоюючи на його сторінках свої реформаторські погляди на поезію.

Хайку Накацуки Іттекіро чимось схожі на спалахи блискавиць, що раптом висвітлюють посеред темряви той чи той предмет або пейзаж, на малюнки чи фотознімки, зроблені справжнім майстром. Вони дуже лаконічні, але при цьому – повністю завершені, надзвичайно ліричні й часто іронічні.

壬辰仲夏月四日
畫於...

蹠蹠伴自青
表伴侶相
追整羽保強
潤芝田歸
逸且摛珠樹
一枝
壬辰仲夏月四日
畫於

* * *

З волоссям на голівці
Рано-вранці
На білий світ з'явилося немовля.

(*)

あか ぼうかみ は
赤ん坊髪生えて

うまれ来しぞ

よあ
夜明け

* * *

Далекий крик нічного кулика
В руках жіночих
Холодом озвався.

ちどり な
千鳥鳴く

よる かな い
夜かな凍てし

おんな て
女の手

331

* * *

Смарагдову траву
Корова
Покидає!

くさ
草

あお
青々

うし さ
牛去り

* * *

Кошу траву, крокуючи вперед,
А на моїх плечах —
Блакитне небо.

くさ か すす
草を刈り進む

わがかた
我肩の

あおぞら
青空

* Накацука Іппекіро зазвичай не датував свої вірші,
тому рік їх написання не вказується.

* * *

Духмяним травостоєм
Пишиногруда
Прямує жінка.

くさ
草いきれ
よにん
女人ゆたかなる
ちぶさ も
乳房を持てり

* * *

Сумний собака
З тулубом довгастим.
Городина цвіте.

どうながい
胴長の
いぬ
犬がさみしき
な はな さ
菜の花が咲けり

332

* * *

У затінку
За возом сіна — шеніт.
Настало літо!

まぐさ いっしや
秣の一車の
かげでささやいて
なつ ひ く
夏の日が来る

* * *

Добірний рис у полі дозріває,
Солодкої картоплі
Буйний лист.

はたけ
畠ぎっしり
おかぼ
陸稻みのり
いも おお は
芋も大きな葉

* * *

Дитини годувальниця в цебро
З трепангами морськими зазирнула
Й побігла далі.

うば おけ
乳母は桶の
なまこ み
海鼠を見て
また^{ある}歩いた

* * *

Як тільки-но дружина за поріг,
Гліцинія аж сяє
Край віконця.

まど ふじ
窓の藤
かがや ^{こと}
輝くや殊に
つま ひ
妻いぬ日

* * *

Пливуть хмаринки.
Літній урожай
Добірних мандаринів дозріває.

くも うご
雲の動く
なつみ ^{かん} ^{みな}
夏蜜柑皆
おお ^{うる}
大きく愁る

* * *

Уздовж полів,
Що сяють від роси,
Дорогою крокую і крокую.

しらつゆ
白露の
野原のみちを
ゆきかかり

* * *

Усі до одного вмістилися снопи
Врожаю проса
У stodолі білій.

かりあわ

刈粟

のこ

残らずをしまつて

くら しろ

倉の白い

* * *

О, якби раптом
У вікні ранковім
З'явилась ньенька в літнім кімоно!*

ひとえぎ

单衣著の

はは

母とあらむ

あさ まど

朝の窓なり

334

* * *

Посеред трав осінніх
Під дощем
Моя хатина ледве проглядає.

あきくさ

秋草の

あめ

雨の中に見えてゐる

いえ

わが家

* * *

Мені чомусь так соромно завжди,
Коли я спалюю
Осіньне сухотрав'я.

われ は

我を恥じて

かれくさ

枯草など

た び

焚き火している

* Кімоно — див. примітку на с. 46.

* * *

Без змін
На виставку осінніх хризантем
Моє зображення із дзеркала з'явилося.

かがみ う
鏡に映つた

わたしがそのまま

き きくみ
来た菊見

* * *

По білизні жаровні з порцеляни
Долоня ковзає.
О батьківські краї!

てのひら
掌が

すべる しろ ひばちよ

ふるさとよ

335

* * *

Під крики
Молодого вороння
Пливуть хмаринки.

こがらす
小鴉の

なく
鳴く

くも なが
雲の流るる

* * *

Темніє ніч —
Чіткішими стають
Прожілки дерева на деревнім вугіллі.

よ ふ
夜更くる

ほどもに見し炭の

もくめ
木目かな

* * *

Сніг розгрібаючи,
Тут і померти
Можна!

ここに死ぬる

ゆき
雪を

か 「い」
搔いてゐる

* * *

Недужому,
Ввижається мені
Над ковдрою блакить зимóва моря.

や ふとん
病めば蒲団の

そと ふうみ
そと冬海の

あお おぼ
青きを覚え

ТОМИТА МОППО
1897-1923

У півторатисячолітній історії японської поезії, мабуть, не було трагічнішої постаті, ніж постать Томіти Мотто. Здавалося, що доля навмисне обрала цього талановитого юнака для нескінченних знущань і постійних випробувань. Народившись 1897 р. в одному з найбідніших кварталів тодішнього Токіо, він у два роки став інвалідом і все життя пересувався лише за допомогою візка. Звідси, до речі, й походить його прізвисько «Мотто» (досл. з яп.: «дерев'яний крок /нога/»), яке потім стало літературним псевдонімом поета.

Злий фатум жорстоко переслідував усе життя не лише Томіту Мотто, а й усю його численну родину. Глухонімих брат і обидві сестри, які з дитинства змушені були займатися проституцією, аби якось прогодувати себе та допомогти своїй сім'ї, помирають молодими від сухот. А сам поет у двадцять шість років гине у страшний пожежі, що охопила старі дерев'яні райони Токіо, де він жив, відразу після руйнівного землетрусу 1923 р.

Не маючи змоги ходити до школи, допитливий хлопчик самотужки навчився читати й

писати, ще в дитинстві захохався в поезію, а з 1914 р. починає регулярно надсилати до часопису «Хототогісу» («Зозуля») власні вірші.

Щоб заробляти на життя, він перепробував безліч професій, але будь-яку вільну хвилину завжди присвячував самоосвіті й поезії. У 1917 р. Томіта Мотто випадково знайомиться з Араї Сейфу (1897–1972) – майбутнім редактором літературного часопису «Акане» («Марена»). Це був чи не єдиний щасливий епізод у його житті, оскільки саме Араї Сейфу вже після трагічної смерті поета зібрав до купи та опублікував першу і єдину збірку творів Томіти Мотто під назвою «Мотто ку-сю» («Збірка віршів Мотто»). Ця невеличка збірка й зробила відомим ім'я поета серед шанувальників японської поезії хайку.

* * *

Цвіте щириця.
Місяць мерехтить поміж дерев
У сутінках вечірніх.

(1916)

* * *

Зненацька аж заскиглив
Від розпуки.
Осінні сутінки.

(1916)

* * *

Рецепт від лікаря
Заповнюю рядками.
Холодна ніч.

(1916)

* * *

Не вугор ще,
Проте вже й не людина!
Травневий дощ.

(1918)

く 暮れて 木の
ま つきあか
間の月明かりしぬ
は げいとう
葉鶏頭

な
泣きたさを
ふとうたひけり
あき くれ
秋の暮

くすりがみ
薬紙に
く か た
句を書き溜める
よ さむ
夜寒かな

うなぎ
鰻とも
ならである身や
さつきあめ
五月雨

* * *

Зриваються зі стелі
Таргани.
Ніч нескінченна!

(1918)

よなが
夜長さや
てんじょう ふ
天井から降る
あぶらむし
油虫

* * *

Студена ніч!
А як засвище протяг,
Зіщулюються навіть таргани.

(1918)

よさむ
夜寒さや
ふ い
吹けば居すくむ
あぶらむし
油虫

342

* * *

Поблискують гузницями
Мурахи.
Весняне сонце.

(1919)

ありども
蟻共の
しり ひか
尻みな光る
はる ひ
春日かな

* * *

Початок літа.
Трапеза ранкова:
Морська капуста разом із піском.

(1919)

なつはじ
夏初め
のり すなか
海苔の砂噛む
あさげ
朝餉かな

* * *

Згасає день.
На скошеному полі —
Людини тінь!

(1920)

ひく
日暮れて
ひとかげ
人影うつる
かりた
刈田かな

* * *

Закінчується рік.
У мене також
Є учениця!*

(1920)

ゆ とし
行く年や
われにもひとり
おんなでし
女弟子

* * *

Хоча б у сні побачити,
То й смерть була б милішою:
Зима! Древа! Вітер!

(1920)

ゆめ み
夢に見れば
し
死もなつかしや
ふゆきかぜ
冬木風

* * *

День поміж хмарами
Просвічує водою.
Розквітли півники.

(1921)

みず
水のよな
くも す ひ
雲を透く日や
しょうぶさ
菖蒲咲く

* За місячним календарем, одна з назв грудня японською мовою — «Сівасу» (師走 — «місяць учителів-бігунів», «місяць захеканих учителів»). Наприкінці року перед іспитами вчителі мали змогу добре заробляти приватними уроками. Але оскільки поет був інвалідом, цей жартівливий натяк набуває трагічного звучання.

* * *

Уся родина хвора,
Ще й цикади
Перед ворітьми скиглять уночі!

(1922)

や ふ
病み臥すや
せみ な
蟬鳴かしゆく
よる むん
夜の門

* * *

У прохолоді ночі
Із труни —
Сестриччині покірні оченята.

(1923)

ひつぎ
柩もる
よをすず ゐ
涼み子の
うかがいぬ

344

* * *

Дивлюся на труну,
А в серці порожнеча.
Осінній день.

(1923)

ひつぎ み
棺見る
こころむなしく
あき ひ
秋日かな

ЗМІСТ

Передмова 5

Мацуо Басьо (1644–1694)

«Сховали хмари друзів!»	39
«Засохла гілка...»	39
«Нічної хвилі хлюпін об весло»	39
«Бананові дерева мотлошуть...»	39
«Притулком тимчасовим називав...»	40
«Невже заснула...»	40
«До друга завітавав...»	40
«Обабіч шляху...»	40
«Над морем сутінки»	41
«Сто краєвидів за коротку мить...»	41
«Туман і мряка...»	41
«Кістки посеред поля!»	41
«Ви слухаєте мавп!»	42
«Куняю на коні...»	42
«Батату бульби...»	42
«Осіння паморозь!»	42
«О Боже!»	43
«Роса спадає»	43
«Дай ще послухати...»	43
«Камелією? Сливою?»	43
«Ще не помер!»	44
«Хто за осіннім вітром мандрував...»	44
«Лише осінній вітер навкруги...»	44
«Світає. / Забіліли у воді...»	44
«Засніжений світанок»	45
«Ночую просто неба»	45
«В осінній буревій...»	45
«Агов! Купці!»	45
«Морозна ніч!»	46
«Вода замерзла...»	46
«Водочерпання!»	46
«Вже рік минув...»	46
«Прийшла весна...»	47
«Самотній дуб...»	47
«Я хочу знову...»	47
«У затінку азалій...»	47
«Серпанок ніжний сосен Карасакі!»	48
«На цвіт суріпиці поглянути...»	48
«Ну що? В дорогу!»	48
«З одержі літньої...»	48
«Поміж двома життями...»	49
«Що так вабить до себе...»	49
«Засохли квіти...»	49
«Ховається за хмари часом місяць...»	49
«Три імені у чашечці з sake...»	50
«Сховавшись, / Ущухає врешті-решт...»	50
«Каннона дах...»	50
«Старий ставок»	50

«Як легко я живу на цьому світі!»	51
«У затінку осінніх верб хатинка»	51
«Промовиш слово...»	51
«Вода холодна...»	51
«Кружляє перший...»	52
«Хоча і п'ю...»	52
«Яка печаль! / Закінчується рік...»	52
«Прокинься, друже!»	52
«То сніг, то місяць...»	53
«Град несподіваний...»	53
«Сушені водорості краще б продавав...»	53
«Не забувай...»	53
«Хмаринки сакур і далекі дзвони!»	54
«Горобчику, мій друже...»	54
«Уважно придививись...»	54
«Серед полів...»	54
«Зачувши аромат...»	55
«Не нащобечеться ніяк...»	55
«Ходімо глянемо...»	55
«Ох, і розкішні шати на мені!»	55
«Облиш, мій любий друже...»	56
«Невміло намальована...»	56
«Початок життя...»	56
«Рис шерстуючи...»	56
«Батату листя»	57
«Біжить по небу місяць стрімголов»	57
«Ночую в храмі»	57
«Приходь / У мій самотницький курінь...»	57
«Потроху підніматись почали...»	58
«Віднині — мандрівник моє ім'я!»	58
«За пасмом гір»	58
«Зимове сонце! / Навіть тінь моя...»	58
«Заглянь в безодню чорну Хосідзакі!»	59
«Сушу рушник...»	59
«Лише на півдорозі...»	59
«Ходімо милуватися сніжком!»	59
«Зрадів, / Помітивши над мисом Іраго...»	60
«П'ю ліки...»	60
«А десь на Хаконе...»	60
«Дитинства край!»	60
«Ти хоч би другий ранок...»	61
«Легеньке марево...»	61
«Над кам'яним величним постаментом...»	61
«З якого дерева ці квіти...»	61
«Нехай промокну під дощем до нитки...»	62
«Будь обережна, ластівко!»	62
«Сумну історію про храм на цій горі...»	62
«Стомлений, / Мрію лише про нічний притулок...»	62
«Шум водограю?»	63
«Про різне / Згадується...»	63
«Мій капелюше плетений...»	63
«Весняна ніч!»	63
«На перевалі в горах спочиваю»	64
«Траплялося, / Що й хризантеми цвіт...»	64

«Поглянь на гречку теж!»	64
«Яскравий місяць...»	64
«Прикрившись віялом...»	65
«Вишневий цвіт на землю опадає...»	65
«Квітучі вишні поблизу Рюмона...»	65
«Примарилось: / Старенька тихо плаче...»	65
«Навіть померлих спідні кімоно...»	66
«Згасає день...»	66
«Тужу весь час...»	66
«В затоці Вака...»	66
«Знімаю річ...»	67
«Зозуля вдаль летить...»	67
«Краплинки сліз...»	67
«Селяни / Рис оспівають в піснях»	67
«Під літнім місяцем...»	68
«З вершка травинки...»	68
«Від зливи літньої...»	68
«Цікавість / Перероджується в сум»	68
«Куди не глянеш...»	69
«Набридла ї подорожж...»	69
«Червоний перець...»	69
«Обвивши линви...»	69
«Процався я...»	70
«Осінній вітер!»	70
«З Кісо каштани...»	70
«Все ще нездоужаю...»	70
«Неначе пил...»	71
«Зимова самота!»	71
«Спадають з дерева залізного плоди...»	71
«Чи в цьому році...»	71
«Кохання без взаємності!»	72
«З плечей моїх...»	72
«Немов приховане кохання...»	72
«Процасться весна!»	72
«Як хатка для ляльок...»	73
«Яка краса!»	73
«Зайду на мить...»	73
«Самітника обитель...»	73
«Гей, друже!»	74
«Засаджено останній клаптик поля...»	74
«Краси й смаку одвічне джерело...»	74
«Ніхто з людей чомусь не помічає...»	74
«Розсаду смикають»	75
«Тримісячна дорога пролягла...»	75
«У травні / Меч і скриньку подорожню...»	75
«Стебельцем півників...»	75
«Травневих злив...»	76
«Прокляті воші, блохи!»	76
«Що ти скрекочеш, жабо!»	76
«Знайшов собі...»	76
«Рум'янки квітка!»	77
«Чиєї шкіри ніжної торкнеться...»	77
«Доці весняні в себе увібравши...»	77
«Тиша! / І тільки сюрчання цикад...»	77

«Над Чорнокрилою горою...»	78
«Яке блаженство!»	78
«Скільки разів...»	78
«Гора Джерельна!»	78
«Після життя у горах...»	79
«Яскраве сонце...»	79
«З водою разом...»	79
«Кружальцями / Чи на чотири частки...»	79
«О Сіогосі!»	80
«Там, / Де вояки марили колись...»	80
«Над Кісагатою дощі!»	80
«З байдужим виглядом...»	80
«Зірок закоханих побачення...»	81
«Над морем штормовим...»	81
«У тій же хатці знов заночували...»	81
«В осінній прохолоді...»	81
«Праворуч — море Арісо...»	82
«Зітру усе...»	82
«Здригнеться й горб могильний...»	82
«Жорстокість долі!»	82
«Маленькі сосни...»	83
«Біліший, / Ніж каміння Сіями...»	83
«Джерел гарячих запах...»	83
«Милується місяцем!»	83
«Мабуть, і Йодінака, прокидавшись...»	84
«Підмівиши двір...»	84
«Яскравий місяць...»	84
«Накотиться / І знов відрине хвиля...»	84
«А де був місяць...»	85
«На небі повний місяць»	85
«Який там місяць!»	85
«Грибів збирання...»	85
«За назвою старою — Цунуга...»	86
«Підкинь, хагі, маленьких пелюсток...»	86
«Ну що, малята!»	86
«Осіння перша мряка!»	86
«Яка печаль! / В Іронохама осінь...»	87
«Немов молюск, відірваний від стулок...»	87
«Така як є!»	87
«Навіщо те мені...»	87
«Заради святості...»	88
«Вже й перший сніг!»	88
«Могилу Тьосьо...»	88
«Цікава річ!»	88
«Камелія цвіте?»	89
«Під деревом / Вишнева заметіль...»	89
«Укотре вже...»	89
«Невже всі мешканці...»	89
«Вишневий білий цвіт...»	90
«Жахаюся, / Почувши крик фазана...»	90
«З весною розпроцававшись...»	90
«Зоря ранкова!..»	90
«Насамперед цікавлюсь...»	91
«Милуюсь світлячками»	91

«Душі примарилось...»	91
«Засмучено / Дивлюсь тобі услід»	91
«Кув зозуля! / Навіть у Кіото...»	92
«Поглянь на мене!»	92
«Навіть крізь лист акацій шовковистих»	92
«Висмикую з волосся сивину...»	92
«Святкують Урабон!»	93
«З-під деревця павловнії...»	93
«Шануймо тих...»	93
«Моєї хатки двері трав'яні...»	93
«Здається, / Їй впра тягне за собою...»	94
«Гусак недужий...»	94
«Рибалчина хатина»	94
«Чернець розслаблено...»	94
«Заносить снігом...»	95
«Мандрівника / Непосидище серце...»	95
«Лосось сушений...»	95
«Зі снігом дощ!»	95
«Хвилинку зачекай...»	96
«Немає й натяку...»	96
«Січе немилосердно...»	96
«Куди вони поділись...»	96
«В селі гірському...»	97
«Прокляті ліноці!»	97
«Цвіт сливи, зелень молода...»	97
«Як дол'ємо...»	97
«Метелик також...»	98
«Піщинка з водоростей...»	98
«Стукіт гета...»	98
«Голосить сивка!»	98
«Під'яленого чаю аромат...»	99
«Мінливість долі!»	99
«Накуй, зозуле...»	99
«Сплеснеш долонями...»	99
«Арасіяма!»	100
«Від сну нікчемного...»	100
«Травнева злива!»	100
«Товариша, / Що рис мені приніс...»	100
«Притримуючи пасмо...»	101
«Писк комара...»	101
«Який сьогодні місяць!»	101
«Зніміть замки!»	101
«Чим пригоститися?»	102
«Листком опалим з храмового саду...»	102
«Хоча й «подвоєний»...»	102
«Під казанком для локшини...»	102
«Білють / Вимиті до блиску цибулини»	103
«Посаджений знавцем...»	103
«Спізнілих квітів ніжний аромат...»	103
«Яка гармонія!»	103
«Так чи не так...»	104
«Після обридлого Кіото...»	104
«Заледеніли заживо...»	104
«Котячі любовці...»	104

«Таки нагідив із дашка веранди...»	105
«Кує зозуля! / Півників стебельця...»	105
«В обох руках...»	105
«Триденний місяць землю оповив...»	105
«Унав у бухту...»	106
«Листком банановим...»	106
«Серпневий місяць!»	106
«Залишився б зеленим!»	106
«Як хочеться податися мені...»	107
«Лише з роками...»	107
«Навіть ворона...»	107
«Розкритий коминок»	107
«Солоний окунь...»	108
«Від нісенітниці про «місяць», «білоцвіт»...»	108
«Понад водою...»	108
«Серпанок весняний...»	108
«Душа мандрівника...»	109
«Взірцем для серця...»	109
«Гарбуз зацвів!»	109
«Повійки квітка. / Навіть і вона...»	109
«Гей, дітлахи!»	110
«Повійки квітка! / Хвіртку в огорожі...»	110
«Роси ранкової сріблясті намистинки...»	110
«Мукою рисовою...»	110
«По хатах сажу трусять...»	111
«Мале хлоп'я...»	111
«Яка печаль! / Шовковицевий посох...»	111
«Чи ти помітив над могилою своєю...»	111
«Закінчується рік»	112
«Усі на вулиці»	112
«Святковий Хорай!»	112
«Кропіння Будди!»	112
«Гірська стежина...»	113
«За лісом, в горах...»	113
«З верхівок верб плакучих...»	113
«Весняний дощ...»	113
«Маленький сад у боковій вітальні»	114
«Коли не глянеш...»	114
«Дорога в Суруга!»	114
«Очисти, річко Ої...»	114
«На хвилях Ої...»	115
«Я світом білим цим...»	115
«Відвізи хмиз...»	115
«У ранішній росі...»	115
«Затримаюсь в Сая...»	116
«Якою свіжістю...»	116
«Червнева спека!»	116
«Вечірня прохолода!»	116
«Розкидані недоїдки холонуть...»	117
«Під спалах блискавки...»	117
«Води зачерпнемо...»	117
«Що ближче осінь...»	117
«Із стінки в ступні...»	118
«Волосся сиве...»	118

«Не думай, що ти марно прожила...»	118
«Старе село»	118
«На спалах блискавки...»	119
«Під ясным місяцем...»	119
«У сяйві місячним...»	119
«Нову солому...»	119
«Гірська дорога»	120
«Осіннє золото...»	120
«Як сумно пролунало вдалині...»	120
«Збирався на базар...»	120
«У храмах Нарі...»	121
«Настала осінь»	121
«Глибока осінь»	121
«Розмова дружня...»	121
«Аби опертися...»	122
«Дорога ця...»	122
«Мене наслідувати...»	122
«В дорозі занедужав»	122
«Птах поміж хмарами!»	123
«Зелена глиця...»	123
«Хоч як вдивляйся...»	123

Йоса Бусон (1716–1783)

«У ступах глиняних...»	129
«Зимовий гай / Качаткам-мандаринкам...»	129
«Яка відрада...»	129
«Весняне море!»	129
«На два села...»	130
«Зимовий гай! / Навіть про жаль забув...»	130
«Немає ні душі...»	130
«Осіння мряка / Оповила світ»	130
«В грушевому саду...»	131
«Гроза / Навкруг Японських островів...»	131
«Тремтить мій кошик...»	131
«В рукав мого мисливського вбрання...»	131
«Рогатий равлик...»	132
«В джерельну воду від каменяра...»	132
«Ішов, ішов...»	132
«В старій криниці...»	132
«На світ людський...»	133
«Час вирушати!»	133
«Осіній дощ / Ступаю по траві...»	133
«Минуле проплива...»	133
«Про батька й матір...»	134
«Залитим садом...»	134
«Навіть трепанга...»	134
«Із півдесятка вершників спішить...»	134
«Як тихо навкруги!»	135
«О Йосіно!»	135
«Несе потік зимової ріки...»	135
«Без брами храм...»	135
«Запас харчів надійний...»	136
«Терновий куц...»	136

«Весняний дощ / На стрічці узбережжя...»	136
«Пронизує / Весни вечірнє сонце...»	136
«Весна відходить! / Де ж я загубив...»	137
«Туди-сюди! / Ніяк не знайде місця...»	137
«Ось і кінець!»	137
«Зоря ранкова! / Носяться мальки...»	137
«Звідкіль звалився...»	138
«Сільська біднота...»	138
«Коротка ніч»	138
«Росинки з хризантем...»	138
«Випаляють для папороті поле»	139
«Уже під ранок...»	139
«Півонія опала...»	139
«Осіньнє поле!»	139
«Качатка-мандаринки — ось і все...»	140
«В селі на тисячу дворів...»	140
«Осіньнє листя падає з дерев»	140
«Скінчилися свята...»	140
«Гора ця — «Лиса!»	141
«Осіньнї вітер! / Навіть кінь спіткнувся...»	141
«В старому озері / Солом'яна сандаля»	141
«Від склянки з тушию...»	141
«І ночі місячні...»	142
«Краплинки сліз...»	142
«Рибалці / Добрий настрої зіпсувала...»	142
«День зміїи одягу! / Дивлюсь на світ сумний...»	142
«Шар попелу...»	143
«Намірився було...»	143
«Квітучі стебла...»	143
«Травнева злива / Безімнену річку...»	143
«Молотять рис...»	144
«Квітучі водорості!»	144
«Сьорбаю юшку...»	144
«Крізь літній гай...»	144
«Для вугляра / Також повечоріло»	145
«У світлі місяця блідого...»	145
«Щовечора весняного...»	145
«Вечірні сутінки, світанок...»	145
«Тріпоче крильцями...»	146
«Від Мая далі пролягає шлях»	146
«Жива почнуться...»	146
«День зміни одягу! / Здивованість дитяча...»	146
«Крик ластівок!»	147
«День зміни одягу! / З червоних черевиків...»	147
«Стареча осінь...»	147
«Крізь пелену засніженого ранку...»	147
«Фазани кльочать»	148
«Навіс солом'яний...»	148
«Не чути тим, хто в полі...»	148
«Засмучений, / На пагорб підіймаюсь...»	148
«Весна відходить! / Серцем відчуваю...»	149
«Кінець весни!»	149
«Парус поле»	149
«Спекотнє марево!»	149

«Цвіте суріпиця»	150
«Під літнім місяцем...»	150
«Розводив хризантеми...»	150
«Складане віяло...»	150
«Який забудько!»	151
«З-поміж гілок, / Залитих сльивою сонця...»	151
«Під весняним дощем / Посеред моря...»	151
«Весна відходить. / І гора Цукуба...»	151
«Гомілки чаплі голубої...»	152
«Хороші люди заночують тут...»	152
«Очам вірада!»	152
«Дістав для жнив...»	152
«Повз кам'яну фортецю...»	153
«З воріт виходячи...»	153
«На серці смуток»	153
«В старому глечичку...»	153
«В холоднім храмі...»	154
«Старого приятеля...»	154
«Мабуть, старію!»	154
«Шепочуться!»	154
«Зимова самота! / Вітальня — десять кроків...»	155
«Сокирою ударив і завмер...»	155
«У сльиві місяця / Полискують зубами...»	155
«В заметах снігових...»	155
«Торкає об лице наглядачеве...»	156
«Осліп на одне око...»	156
«Лозу не викинув...»	156
«За павільйоном Золотим...»	156
«Гірська бджола...»	157
«Коротка ніч. / Лише на міліні...»	157
«На жаб поглянути на заливному полі...»	157
«Вода з полів...»	157
«Маленьку пташку...»	158
«Вірш розтлумачити...»	158
«Солом'яну накидку й капелюх...»	158
«Осіній буревій!»	158
«Холодний місяць»	159
«Зимова самота! / А десь у серці...»	159
«Чиясь дитина...»	159
«Весняна оранка!»	159
«За сапок цокотам...»	160
«Під сливою / Знайшов собі притулок...»	160
«Хоч як принаджую...»	160
«В бамбуковий лісок...»	160
«Набив червоним перцем...»	161
«Осіній вітер / Риб'ячі низки...»	161
«Минулий рік...»	161
«З п'ятьми пекельної...»	161
«Своя вірада...»	162
«Травневий дощ! / Дві хатки притулились...»	162
«За білою вербою...»	162
«Дзижчать комахи»	162
«З імлі весняної...»	163
«Квітучим вишням...»	163

«Весняний дощ! / Шкода мені людей...»	163
«Зі сливи прибережної у воду...»	163
«Розкрив маленький дзьобик соловейко»	164
«В свої доміжки...»	164
«Фарбують люди ситець...»	164
«Травневий дощ! / Як вчасно в Одаварі...»	164
«Холодний затінок»	165
«Травневий дощ. / Виношу на смітник...»	165
«Вечірня орхідея!»	165
«Від мух рятуючись...»	165
«Спалахує святковий феєрверк...»	166
«Ріка Угава!»	166
«Волоття очерету...»	166
«Над полем в горах...»	166
«У решеті – по віця цибулино»	167
«Заходить сонце...»	167
«Вечірнє сонце...»	167
«На самоті дорогами Кісо...»	167
«Грабіжника / В послушники постриг...»	168
«В осінніх сутінках...»	168
«Опудало!»	168
«Вечірні сутінки. / Олю наливають...»	168
«Я теж помру!»	169
«Бує слива...»	169
«Слив аромат...»	169
«Невже від самоти...»	169
«Стебло квітуче чайного куща...»	170
«Весняний вітер / Пряний дух соломи...»	170
«Метелик зморений...»	170
«Квітуча слива / Посипає страву...»	170
«Храм стародавній»	171
«В чайну Кітано...»	171
«Поки я в полі сапкою махав...»	171
«Листочки запашного тютюну...»	171
«Городи порають»	172
«Осінні возники!»	172
«Завернеш у провулок...»	172
«Дві стебелинки омінаєсі...»	172
«Ногами з себе стягую штани»	173
«Десь близько ста хатинок у селі»	173
«Ну й балакуча...»	173
«Завзято пурхають...»	173
«Старої річки...»	174
«Зимова слива...»	174
«Дереце щеплене...»	174
«Дорога в Нару!»	174
«Весняний дощ! / Балакаючи, йдуть...»	175
«Закаламутилась / Під весняним дощем...»	175
«Весна відходить! / Запізніла вишня...»	175
«День забарився»	175
«Сливовий квіт опав...»	176
«Весняний дощик...»	176
«Весняний дощ! / Одначе, попри все...»	176
«Украсити квітку?»	176

«Осінній місяць! / Крізь прозору воду...»	177
«Багряні клени...»	177
«Скрипить потиху...»	177
«Набрати хмизу...»	177
«Яскраві ці!»	178
«Самотній гість...»	178
«Скрекочуть жаби»	178
«Шляхетним юнаком...»	178

Кобаясі Ісса (1763–1827)

«Коли помру...»	183
«Моюся ближче до гарячої жаровні...»	183
«Не йдть сюди!»	183
«Дзюрчить, дзюрчить...»	183
«Довкола тиша!»	184
«Розлуки біль!»	184
«Помійним рівчаком...»	184
«Розтанув сніг...»	184
«Де саме на Чумацькому Шляху...»	185
«Коли повернешся...»	185
«Весна відходить. / По містах розпродаж...»	185
«Візком скалічена...»	185
«Осінній вітер. / Як же позбігались...»	186
«Лети сюди...»	186
«Фазан токує так...»	186
«Мою хатинку...»	186
«Хоч і розумію...»	187
«Звисати з сливи...»	187
«Відпущений на волю...»	187
«Хоча й хитаюсь...»	187
«Гусей осінніх настрій у душі»	188
«Усе як завжди в новорічне свято...»	188
«Не криючись, / Красуня позіхає»	188
«Весняний вітерець!»	188
«Яке братерство!»	189
«Віднині / Спть спокійно, дикі гуси!»	189
«Мій любий конику...»	189
«Скрекочуть жаби»	189
«Про щось задумався...»	190
«Час локшини гречаної поїсти!»	190
«Тисячоліття / Чи лише сьогодні...»	190
«Готують моті!»	190
«Невже оця / В заметах снігу хатка...»	191
«Нумо, сюди, горобчику малий!...»	191
«Роса зникає...»	191
«Не гелочи, гусаче!»	191
«Під супровід солом'яних соплок...»	192
«Маленькі жабенята у траві...»	192
«Як байдуже...»	192
«Під спів цикад...»	192
«Дитятко плаче...»	193
«Вогнями феєрверка...»	193
«Дім прибирають»	193

«Яким смачним здається цей сніжок...»	193
«За очкуром підшитаників – сонілка»	194
«Куці хагі...»	194
«В Японії / Від самого порога...»	194
«Забутий храм»	194
«Дитя на спині у ньєнки...»	195
«У пляшці з-під sake про щось шепочуть...»	195
«Гусаче! Гей, гусаче!»	195
«Маленькі рибки...»	195
«Гузицями / До Бога повернувшись...»	196
«Таким міцним здається та надійним...»	196
«Дзєнь-дзєнь-дзєнь!»	196
«Худеньке жабенятко...»	196
«Великий Будда...»	197
«Лише на двійку...»	197
«Засяв місяць...»	197
«Розслаблено відкинула убік...»	197
«Яке шахрайство!»	198
«Небєсна Річка...»	198
««Дзін!» – раз, «дзін!» – два, «дзін!» – три...»	198
«Стас помірнішою...»	198
«У горах місяць...»	199
«Квітуча сливо!»	199
«Вишневий затінок!»	199
«Лаковані таці чорна гладь»	199
«Кобила-мати...»	200
«Повен страждань цей світ!»	200
«Тікай, тікай...»	200
«Котись-котись...»	200
«Своєю стежекою...»	201
«Життя – росинка!»	201
«Так чи не так...»	201
«Єдине прізвище...»	201
«Не варто лаятися...»	202
«Який чудовий паперовий змій...»	202
«Мале хлоп'я...»	202
«Не бийте муху!»	202
«Міхурника куці»	203
«Маленький равлик...»	203
«Відаманим на палички для їжі...»	203
«Квітуча дейція!»	203
«Здається, не гранат...»	204
«Осінній ураган...»	204
«До матері / В негоду пригорнувшись...»	204
«Не плач, цвіркунчику!»	204
«Під блискавками / Хтось посеред поля...»	205
«Що хочеш вибирай...»	205
«Здається, / Що маленький водограй...»	205
«Уважно й сторожко...»	205
«Чумацький Шлях!»	206
«Очеретянка в річці Тікума...»	206
«Базар ранковий»	206
«Нумо, равлику!»	206
«Через поля...»	207

«Танок побачити...»	207
«Це дерево теж зрубають»	207
«Форелі нерест»	207
«Йде перший сніг»	208
«Ніхто й не доторкнвся...»	208
«Стареча квалість!»	208
«Басьо річниця!»	208

Масаока Сікі (1867–1902)

«Ущухнув дощ»	213
«На квітку дейції...»	213
«Долиною, що поросла хагі...»	213
«Сухого хмелю...»	213
«На кроків звук...»	214
«Співає соловей!»	214
«Гортензія!»	214
«Низьким поклоном...»	214
«Жовто-зелені, блідо-голубі...»	215
«Велика вежа замку Мацуюма...»	215
«Накинутий каптур...»	215
«Весняна паморозь...»	215
«Вишневий цвіт / До глечика прилип...»	216
«Весняний вітер / Вишень пелюстки...»	216
«Зринає в небо...»	216
«В згустілих сутінках...»	216
«Червоним листям кленів...»	217
«Трав польових...»	217
«Мій рідний край!»	217
«На корені сосни...»	217
«З холодної безодні...»	218
«У роздуми поринувши...»	218
«Рубаю дрова»	218
«Зірки погасли...»	218
«Вечірній місяць»	219
«Весняний дощ / На глиняному мурі...»	219
«Азалія цвіте»	219
«Гортензія / Блакить собі обрала»	219
«Летить межею низько сарана...»	220
«Яке ж яскраве...»	220
«Весняні гори...»	220
«Храм стародавній...»	220
«Між сливами...»	221
«В широкому полі...»	221
«Яка картина!»	221
«Співає півень»	221
«Мій рідний край! Двоюрідних братів...»	222
«Гірської сакури розкішний білоцвіт!»	222
«За потягом услід...»	222
«Переламала буря...»	222
«Не видно місяця...»	223
«Високу браму...»	223
«Весняний вітер / Сосни нахиляє...»	223
«Сливовий цвіт / Над найними кущами...»	223

«Серед гвоздик...»	224
«Ополудні, / На хмарку примостившись...»	224
«Вже навіть жаби — й ті...»	224
«Посеред поля...»	224
«Гірського замку вежу обіймає...»	225
«Кум-кум! Кум-кум!»	225
«Маленький равлик / Кінчиками різків...»	225
«Всі негаразди світу і життя...»	225
«В смарагдовому морі...»	226
«Мій рідний край! / Батьків бадьорий вигляд...»	226
«Я бачив, / Як замовкла на льоту...»	226
«Помилуй, Боже!»	226
«Старий ставок. / Цикади оболонка...»	227
«Посеред сосен / На підніжжі гір...»	227
«Навіть крізь хмари...»	227
«Жую хурму...»	227
«В повітрі прохолода»	228
«Питаю долю...»	228
«Я йду назавжди...»	228
«Ми ще живі з тобою!»	228
«Минає осінь. / Простягають руки...»	229
«Насупившись, / Осінній ураган...»	229
«Минає осінь — / І в моїй душі...»	229
«Камелії зимової букет»	229
«Відразу за ворітьми...»	230
«Зі сливовою гілкою в руках...»	230
«Рух уповільнився...»	230
«Самотня / Квітка півників біліє»	230
«Весняна ніч. / Спізній перехожий...»	231
«Пелюстка за пелюсткою...»	231
«Травнева злива! / Плавають в ставку...»	231
«Весна відходить! / І за нею слідом...»	231
«Гортензія, / Біло-блакитна в дощ...»	232
«Над прірвою / У цілковитій тиші...»	232
«По пелюстках / Червоної троянди...»	232
«Щосили мальва...»	232
«Крізь зарості зеленої трави...»	233
«Над малахітом рисового поля...»	233
«Погойдує / Вечірній вітерець...»	233
«Я чищу грушу...»	233
«Зі столу / Скатертину паперову...»	234
«Звисає плющ»	234
«Колочі будяки!»	234
«Ранковий холод»	234
«Розиматував / І розігнав всі хмари...»	235
«Посеред сосен / Шуляться від холоду...»	235
«Жую стебло гречане в самоті...»	235
«Листи читаю...»	235
«Гарячою водою з джерела...»	236
«Цикад осінніх спів...»	236
«Немов пісок крізь пальці...»	236
«Шаліють хмари...»	236
«Посеред паморозі саду...»	237
«Укотре вже...»	237

«Вечірнє сонце / За зимовим гаєм...»	237
«Хоча й студено...»	237
«Розтанув лід...»	238
«Гармат шалений гуркіт!»	238
«Тебе провіши...»	238
«І знов самотність!»	238
«Дитинства край! / Закінчились свята»	239
«Переглянув / Три тисячі хайку...»	239
«Скільки ж залишилось...»	239
«Як завжди, січень...»	239
«У сяйві місяця осіннього...»	240
«Крізь панцир крижаний...»	240
«Єдина ложечка морозива...»	240
«Після п'яти дівчаток...»	240
«Під крик гусей...»	241
«Нічна задуха!»	241
«В засохле поле...»	241
«Здіймається / Над замком Мацуяма...»	241
«Далеких дзвонів гул...»	242
«Лаванду під подушку...»	242
«На гребені у півня...»	242
«Перепеля / Готується схопити...»	242
«Звук ножниць...»	243
«Густо-ліловий, / Аж до чорноти...»	243
«Цвіте гарбуз!»	243
«Мокрота — відрами»	244
«Позавчорашній / Гарбузовий сік...»	244

Нацуме Сосекі (1867–1916)

«Почни удруге!»	249
«Весняний дощ! / На боці лежачи...»	249
«У такт ударам...»	249
«Сокирок стукіт...»	249
«Поїши добре...»	250
«Блаженна прохолода!»	250
«Заразливістю позіхань допікши...»	250
«Марнуючи життя...»	250
«У місті, / Нагодована тобою...»	251
«Припливи та відпливи...»	251
«Дивлюсь на самоті...»	251
«Зимові гори...»	251
«Аби зігрітися, калачиком згорнулись...»	252
«Людина помирає...»	252
«Такою ж крихіткою...»	252
«Велика живородка...»	252
«Знов зацвіла айва!»	253
«Усі мене неробою вважають...»	253
«Якби я острова безлюдного...»	253
«Приємний денний сон!»	253
«Вдихаю запах...»	254
«І до тих, хто пішов...»	254
«За цілу ніч...»	254
«Цвітуть і білі...»	254

«І знову до мене крізь штору з бамбука...»	255
«Моє життя на ниточці повисло...»	255
«Усі до одної...»	255
«Уся гора...»	255
«Якщо здмухнути пил...»	256
«Щодня / Пронизливий осінній буревій...»	256
«Весняні води...»	256
«В землі, / Де не шумить осінній вітер...»	256
«Дівчатко в десять...»	257

Такахама Кьосі (1874–1959)

«Сімнадцятого, / Місячної ночі...»	263
«До гір далеких...»	263
«Спадаючи, / Павловнії листок...»	263
«В Камакурі / І Будда здивувався...»	263
«В блакить небес...»	264
«Змія вткла...»	264
«Над головою / У злочинця Кьосі...»	264
«Її півонією білою назвали...»	264
«Настане тиша...»	265
«Бадилля редьки...»	265
«На голій гілці...»	265
«Заплющу очі...»	265
«Рис полють...»	266
«Густішають / У сутінках вечірніх...»	266
«Весняний берег»	266
«Поклавши голову між лапи...»	266
«За власною душею...»	267
«Милуюсь річкою...»	267
«Хоч що б поставив я...»	267
«Тріпоче, наче прапор...»	267
«Коріння дерева великого на скелі...»	268
«Співати пісню, граючи у м'яч...»	268
«О соняшники!..»	268
«Пелюстку квітки ухопив рукою»	268
«Далеко в небі хмари пропливають»	269
«Нехай не видно квітів поблизу...»	269
«Дорога в горах»	269
«Думками з друзями...»	269
«Про колір першого метелика питають»	270
«Він – одне слово...»	270
«Немов на палицю настромлюю літа...»	270
«Тріпочеться, / Тремтить перед очима...»	270
«Розвіюється / Неба аромат»	271

Танеда Сантока (1882–1940)

«Весняний снігопад!»	277
«Чи довог ще / По світу мандрувати...»	277
«Сьогодні / На шляху...»	277
«Тремтять, тріпочуть...»	277
«Імбіру / Паросток...»	278
«Цвіте камелія!»	278

«Не озираючись, / Прямою...»	278
«Квітують вишні...»	278
«Змагаюсь / З комарами...»	279
«Скільки завгодно листя...»	279
«Тріпоче крильцями...»	279
«Жукам також / Нема чого поїсти...»	279
«Посеред спокою...»	280
«З гірських ущелин...»	280
«Пряма дорога...»	280
«Уранці / На землі...»	280
«Радіючи, / Що й досі ще живий...»	281
«За мною, / Голим...»	281
«Великий міст...»	281
«І помираючи, / Тріпочеться...»	281
«Під вухо – камінь...»	282
«Що більше сутеніє...»	282
«Здається, й тут...»	282
«Як і завжди...»	282
«Червона бабка...»	283
«Чи радість, / Чи журба...»	283
«Тут, як завжди...»	283
«Чудовий шлях...»	283
«Бамбуком стали...»	284
«В бурхливе море ноги простягну...»	284
«Невпинний плескіт хвиль»	284
«В таку траву сідаю!»	284
«Смакую рис...»	285
«Цикади / Розспівалися!»	285
«Під кронами дерев...»	285
«Сідаємо в траву і ділимо обенто...»	285
«Цикади! / Ох, як близько...»	286
«Я зараз тут...»	286
«На цього краба...»	286
«Опало листя...»	286
«Вечірня вулиця!»	287
«Камакура!»	287
«Посеред спокою гірського / Вечорами...»	287
«Так зосереджено / Розжовую свій рис...»	287
«Спустився з місяця...»	288
«З поклажено важкою на спині...»	288
«Залишивши в Китаї...»	288
«Цвірчи, цвіркунчику!»	288
«Посеред спокою гірського – / Лиш моє...»	289
«Раптово / Помирають...»	289
«Ще й досі / Не помер!»	289
«Нахвалюючи / Дивний смак води...»	289
«Осінній дощ / Ніяк не розберу затерті літери...»	290
«Щі звуки!»	290
«До кроків прислуховуючись власних...»	290
«Невже мій бриль солом'яний...»	290
«Для мене, / Схимника...»	291
«Тінь вітру...»	291
«Осінній дощ / В осінній дощ у горах...»	291
«Осінній дощ / Чи сльози на очах...»	291

«Сідаю на траву...»	292
«Трави напівзасохлої красу...»	292
«Звук крапель...»	292
«Плететься спереду...»	292
«Підняв забулений...»	293
«Праворуч, / Ліворуч...»	293
«Тютюн закінчився...»	293
«Ну що! / Куди тепер?»	293
«Лише вода...»	294
«Пронизує все тіло...»	294
«Що далі / Цим шляхом...»	294
«Ворона каркає! / Але ж і я...»	294
«Ворона каркає, / Та впораюсь...»	295
«То сплю, / То прокидаюсь...»	295
«Кружляє листопад»	295
«Здалося, хтось прийшов!»	295
«Спадаючи з дерев...»	296
«Волосся / Довге...»	296
«Ізнов зима!»	296
«На самоті стрічаю рік Новий...»	296
«З сьогоднішнього дня обводжу колом...»	297
«Розкаркався: / Кар! Кар!»	297
«Той ворон, / Що на дереві сухому...»	297
«Сніг падає...»	297
«Байдужий, байдужий...»	298
«Один-однісінкий...»	298
«Кружляє сніг»	298
«Замерзло дзеркало»	298
«Розживиш їжею...»	299
«Що таке смерть!»	299
«Поміж життям і смертю...»	299
«Пориви вітру з гір...»	299

Одзакі Хосай (1885–1926)

«У лист, / Що, розпластавиш, я пишу...»	305
«У повній самоті...»	305
«Опале листя на землі прибрав...»	305
«З лицем / Обвислим...»	305
«На узбережжі / Ще раз озирнувся...»	306
«Впродовж усього дня...»	306
«Самотність!»	306
«Я схибив...»	306
«Із гуркотом / Ворота зачинились»	307
«На звук води...»	307
«Не можу нитку в голку устромити»	307
«До мене раптом...»	307
«Стола письмового...»	308
«Розтулюю кулак...»	308
«Обрізав нігті...»	308
«Розкрив, щоб просушити...»	308
«Біля казарми / Сухотрав'я...»	309
«Осінній вітер / Наскрізь продуває...»	309
«У храмі осінь»	309

«Таким чудовим місяцем...»	309
«І ввечері, і вранці...»	310
«В маленькій хатці...»	310
«В зимову річку...»	310
«На підвіконні / В глечичку букет...»	310
«Нема посудини?»	311
«Ти ба! Якими білими стають...»	311
«Вікно відкрив...»	311
«Дорогою гірською підіймаюсь...»	311
«Вечірнє сонце...»	312
«Кому – свята!»	312
«Дорогою / Плететься спозаранку...»	312
«А для мурахи...»	312
«Невже мене ти, мамо, народила...»	313
«Квасоллю розварив...»	313
«І кашляю / Я теж...»	313
«З-поза весняних гір...»	313

Ліда Дакоцу (1885–1962)

«Смеркається»	319
«Зриваю / І жбуряю в білі хмари...»	319
«Деся над верхів'ям річки...»	319
«Тамує сльози...»	319
«За вітром з гір...»	320
«Хіган святкуючи...»	320
«На мене зиркає...»	320
«Гучним відлунням...»	320
«Я п'ю очей твоїх / Округлі намистинки...»	321
«Вслуховується / В паморозі шепіт...»	321
«Мій рідний край / В заметах снігових...»	321
«В холодну ніч...»	321
«На випадок смертельної хвороби...»	322
«На землю, / Що вже осінню пропахла...»	322
«Поміж засніжених вершин...»	322
«Цикаді стійманій...»	322
«Гірською річкою...»	323
«Осіння ластівка...»	323
«Гірська ріка...»	323
«Погожий день!»	323
«Холодний труп»	324
«По ковдрі сніговій...»	324
«Над Чорнокрилою горою...»	324
«Настала осінь»	324
«Дарую сон, в якому поспіль...»	325
«Неначе спис...»	325
«В росинку вледівшись...»	325
«Зимова річка»	325

Накацука Іппекіро (1887–1946)

«З волоссям на голівці...»	331
«Далекий крик нічного кулика...»	331

«Смарагдову траву...»	331
«Кошу траву, крокуючи вперед...»	331
«Духмяним травостосом...»	332
«Сумний собака...»	332
«У затінку / За возом сіна — шепіт»	332
«Добірний рис у полі дозріває...»	332
«Дитини годувальниця в цеб्रो...»	333
«Як тільки-но дружина за поріг...»	333
«Пливуть хмаринки»	333
«Уздовж полів...»	333
«Усі до одного вмістилися снопи...»	334
«О, якби раптом...»	334
«Посеред трав осінніх...»	334
«Мені чомусь так соромно завжди...»	334
«Без змін / На виставку осінніх хризантем...»	335
«По білизні жаровні з порцеляни...»	335
«Під крики / Молодого вороння...»	335
«Темніє ніч...»	335
«Сніг розгрібаючи...»	336
«Недужому, / Вижається мені...»	336

Томіта Моппо (1897–1923)

«Цвіте щирія»	341
«Зненацька аж заскиглив...»	341
«Рецепт від лікаря...»	341
«Не вугор ще...»	341
«Зриваються зі стелі...»	342
«Студена ніч!»	342
«Поблискують гузницями...»	342
«Початок літа»	342
«Згасає день»	343
«Закінчується рік»	343
«Хоча б у сні побачити...»	343
«День поміж хмарами...»	343
«Уся родина хвора...»	344
«У прохолоді ночі...»	344
«Дивлюся на труну...»	344

ПРО ПЕРЕКЛАДАЧА

Бондаренко Іван Петрович народився 1955 р. у м. Коропі на Чернігівщині. Закінчив Ленінградський (Санкт-Петербурзький) державний університет, аспірантуру й докторантуру Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Лінгвіст, доктор філологічних наук, автор понад 100 опублікованих праць, серед яких статті, навчальні посібники, підручники, монографії («Російська мова японських мореплавців /XVIII ст./».– Японія, Нара: Тенрі-дайгаку, 1996; «Російсько-японські мовні взаємозв'язки XVIII століття». – Одеса: Астропринт, 2000), а також співавтор (разом із Хіно Такао) перших вітчизняних українсько-японських та японсько-українських словників: «Українсько-японський словник».– Київ: Альтернативи, 1997; «Японсько-український Українсько-японський словник. Навчальний словник японських ієрогліфів».– Київ: Альтернативи, 1998; «Японсько-український кишеньковий словник».– Одеса: Астропринт, 2001. Деякий час жив і працював у Японії, займаючи посаду професора факультету міжнародної культури університету Тенрі (м. Нара) – одного з найстаріших лінгвістичних університетів країни.

Літературно-художнє видання
Антологія японської поезії
ХАЙКУ
(XVII–XX ст.)
Переклад з японської

Художнє оформлення та макет
Оксани Здор

Художній редактор
Віталій Мітченко

Коректор
Тетяна Білецька

Комп'ютерна верстка
Віри Скуратовської та Оксани Здор

Підписано до друку 03.09.02. Формат 60×100/16.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 25,53. Умовн. фарбовідб. 51,615.
Обл.-вид. арк. 11,00. Зам. 2–226.

Державне спеціалізоване видавництво
художньої літератури «Дніпро».
01034, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Свідоцтво № 02473116 від 23.11.95.

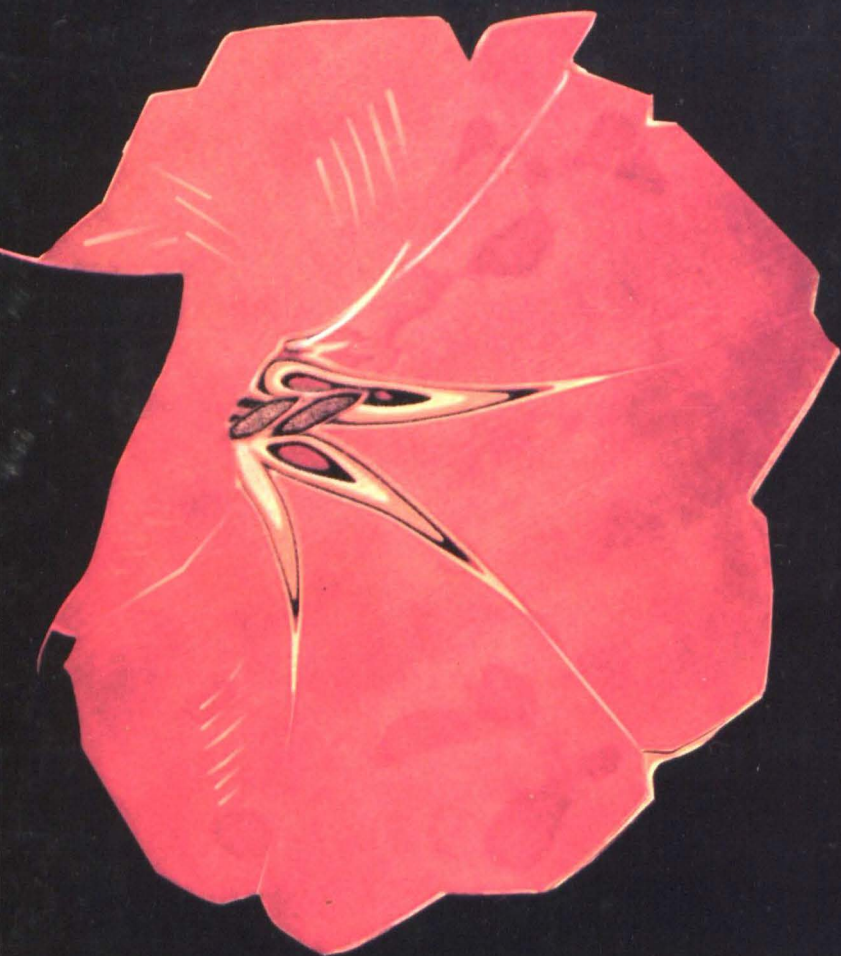
ВАТ «Книжкова друкарня наукової книги».
04107, Київ, вул. Багговутівська, 17–21.

A72 **Антологія японської поезії. ХАЙКУ (XVII–XX ст.) / Передмова, переклад, коментарі І. Бондаренка.**— К.: Дніпро, 2002.— 368 с.

ISBN 966-578-100-6

Двомовна (українською та японською мовами) антологія містить переклади та оригінали понад 1000 віршів, написаних у жанрі хайку (хокку) відомими японськими поетами XVII–XX ст. Серед імен, репрезентованих у цьому виданні, і загальновізні класики японської поезії: Мацуо Басьо, Йоса Бусон, Кобаясі Ісса, Масаока Сікі, Нацуме Сосекі, Такахама Кьосі, Ліда Дакоцу, і поети-реформатори, що прагнули оновити жанр хайку, вийти за межі його формально-структурних і тематичних канонів: Накацука Іппекіро, Танеда Сантока, Одзакі Хосай.

ББК 84(5я)4+84(5я)6

わす
忘るなよ

やぶ なか
藪の中なる

うめ はな
梅の花

*Не забувай,
Що саме серед хащі
Трапляється розкішний сливи цвіт!*

МАЦУО	БАСЬО
ЙОСА	БУСОН
КОБАЯСІ	ІССА
МАСАОКА	СІКІ
НАЦУМЕ	СОСЕКІ
ТАКАХАМА	КЬОСІ
ТАНЕДА	САНТОКА
ОДЗАКІ	ХОСАЙ
ІІДА	ДАКОЦУ
НАКАЦУКА	ІППЕКІРО
ТОМІТА	МОППО